

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Umělé jazyky na českém území
v 1. polovině 20. století**

Plzeň 2015

Bc. Radka Fránová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Teorie a filozofie komunikace

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Umělé jazyky na českém území
v 1. polovině 20. století**

Předkládá:

Bc. Radka Fránová

Vedoucí práce:

PhDr. Lada Hanzelínová, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Umělé jazyky na českém území v 1. polovině 20. století“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni dne 13. 4. 2015

.....
Bc. Radka Fránová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Ladě Hanzelínové, Ph.D. za odborné vedení a podnětné připomínky při konzultacích k této diplomové práci.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 VYMEZENÍ POJMŮ	3
1.1 České území	3
1.2 Umělý jazyk	6
1.2.1 Vztah umělého a přirozeného jazyka.....	8
1.2.2 Druhy umělých jazyků.....	11
1.2.3 Historie umělých jazyků	15
2 UMĚLÉ JAZYKY V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ NA ČESKÉM ÚZEMÍ	27
2.1 Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního	27
2.2 Modrá řeč	32
2.2.1 Stručný přehled gramatiky.....	34
2.2.2 Ukázka textu	35
2.3 Esperanto.....	36
2.3.1 Stručný přehled gramatiky.....	39
2.3.2 Ukázka textu	40
2.4 Ido	41
2.4.1 Stručný přehled gramatiky.....	43
2.4.2 Ukázka textu	45
2.5 Occidental	45
2.5.1 Stručný přehled gramatiky.....	47
2.5.2 Ukázka textu	49
3 NEOGLYFY	50
3.1 Alexandr Sommer Batěk	50
3.2 Vznik neoglyfů.....	56
3.3 Popis neoglyfů.....	61
3.4 Ukázka textu.....	64
3.5 Šíření neoglyfů	65
3.6 Porovnání neoglyfů	69
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
Literatura:.....	75
Internetové stránky:	80
RESUMÉ	82
PŘÍLOHY	83

ÚVOD

Množství jazyků a jejich variabilita způsobuje lidem při vzájemných stycích nemalé komunikační potíže. Možným řešením, jak lze zabránit nedorozuměním, je naučit se cizí jazyk, který se v příslušné zemi užívá, a tak nejlépe poznat danou zemi, její obyvatelstvo a zvyky. Ovšem výsledek tohoto nesnadného úkolu je omezený. Lidé se tímto problémem zabývají stále a pokoušejí se zamezit komunikačním obtížím, a to například vytvořením umělého jazyka, který by byl jednoduchý, pravidelný a v neposlední řadě snadno zvládnutelný a jež by mohli užívat lidé po celém světě.

Na začátku 20. století dochází k význačnému rozvoji, a to především dopravy a komunikace. Prostřednictvím telegrafu či telefonu je možné téměř okamžitě navázat spojení mezi místy s rozdílnými jazykovými mluvčími. Rozvíjí se také hospodářství, státy s rozdílnými jazyky uzavírají mezinárodní smlouvy, kolonie již nejsou rozšiřovány, ale začleňovány do mezinárodního obchodu a komunikací, vznikají mezinárodní úřady, pořádají se mezinárodní konference, vznikají nadnárodní korporace. Národy s různými jazyky jsou tak nuceny spolupracovat a především společně komunikovat. Avšak který jazyk mají využít ke společné komunikaci? Tímto problémem se na prahu 20. století zabývala Delegation, jejímž cílem bylo najít jazyk, jenž by lidé začali užívat vedle svého mateřského jazyka. Delegation zkoumala dvě varianty, jak lze dosáhnout bez obtíží mezinárodní komunikace. První možností je zvolit si jeden z přirozených jazyků, avšak k tomu se váže další otázka, který přirozený jazyk by měl být povýšen na toto „výsostné“ místo. Hrozí totiž, že postupem času se stane jediným jazykem světa. Který z přirozených jazyků je natolik dokonalý? Druhým řešením je zkonstruovat, nebo zvolit z již vytvořených umělých jazyků pomocný mezinárodní jazyk, jenž vyniká především svou jednoduchostí a pravidelností. Umělé jazyky nebyly utvářeny pouze z důvodu mezinárodní komunikace, ale setkáváme se s nimi rovněž v literárních dílech, filmech, nebo v počítačových hrách. Taktéž byly zkonstruovány umělé jazyky, které umožňují počítačům přijímat informace a pokyny.

Cílem této práce je zmapovat výskyt umělých jazyků na českém území v první polovině 20. století a se zvláštním zřetelem na jedinečný český projekt - neoglyfy. Na začátku je důležité vysvětlit pojem české území, protože ve vymezeném časovém období v Evropě docházelo k velkým územním změnám, které se dotkly i českého území. V první kapitole bude dále věnována pozornost umělým jazykům s objasněním jejich terminologické rozrůzněnosti – například použití pojmů umělý jazyk, filozofický jazyk či univerzální jazyk.

Stejně tak je důležité charakterizovat umělé jazyky v souvislosti s přirozenými jazyky a představení různých druhů umělých jazyků. Pro úplnost je doplněno vysvětlení pojmu umělý jazyk v jejich historickém vývoji.

Druhá kapitola této práce bude pojednávat o umělých jazycích známých na českém území v první polovině 20. století. Jak vyplývá z předchozího, existuje mnoho druhů umělých jazyků, tato práce se ovšem zaměří pouze na pomocné mezinárodní jazyky uměle vytvořené. Myšlenka objevení pomocného mezinárodního jazyka byla v té době velmi živá a svědčí o tom také založení již zmiňované Delegace. Při popisu jednotlivých pomocných mezinárodních jazyků, jež byly známy na českém území, budou uvedeny historické souvislosti jejich vzniku a taktéž způsoby, prostřednictvím kterých se mohli Češi v dané době s těmito jazyky seznámit, popřípadě se je i naučit. Stručné osvětlení gramatiky jednotlivých pomocných mezinárodních jazyků a ukázku textu v daném jazyce jsou nezbytnou součástí překládané komparace, nikoliv jen doprovodnou ilustrací.

Celá třetí kapitola bude věnována neoglyfům, jelikož jejich autorem je Čech Alexandr Sommer Batěk. To však není jediný fakt, kterým se neoglyfy odlišují od předchozích pomocných mezinárodních jazyků. Další rozdíl spočívá v užívání, kdy měly neoglyfy sloužit pouze k písemnému projevu, nikoliv i k ústnímu jako předchozí jazyky. Naopak neoglyfy a předchozí pomocné mezinárodní jazyky spojuje snaha zabránit mezinárodnímu nedorozumění. Zároveň bude v této kapitole nastíněn Bařkův život, který úzce souvisí s důvody vzniku neoglyfů. Vznik neoglyfů a jejich následné šířením jsou významným přínosem této práce, protože toto téma prozatím nebylo v literatuře zpracováno. Součástí této části bude i popis neoglyfů a pokus o srovnání neoglyfů s jinými druhy písma, konkrétně s hieroglyfy a čínskými znaky.

1 VYMEZENÍ POJMŮ

Cílem této práce je popis umělých jazyků na českém území. Jelikož územní uspořádání Evropy se v první polovině 20. století výrazně měnilo a tyto změny se dotkly i českého území, je důležité provést vymezení pojmu české území. Neméně významné je i definování pojmu umělý jazyk, jež může být taktéž chápán rozličným způsobem, a to nejen v různých historických kontextech.

1.1 České území

Na začátku 20. století bylo území dnešní České republiky součástí Rakouska-Uherska. Rakousko-uherské vyrovnání znamenalo pro Čechy trpké zklamání, i oni totiž v té době uvažovali o federalistickém modelu státu. Avšak pokusy o české vyrovnání nebyly úspěšné.¹ Územní rozdělení Evropy před první světovou válkou zobrazuje Obrázek č. 1 v Přílohách.

Dlouhodobé rozpory mezi státy Evropy v roce 1914 vyústily ve válku. V té době Češi nabyli přesvědčení o bezvýchodnosti jejich osudu v rámci monarchie a zintenzivnili protirakouský odboj. Zrodila se myšlenka spojení Čechů a Slováků v jeden stát. První představy o územním rozsahu tohoto nového státu vyjádřil Tomáš Garrigue Masaryk v roce 1916 v Londýně a náčrt zaslal do Spojených států amerických k dalšímu projednání. Před vznikem nového státu také Národní rada československá v Paříži připravila různé varianty územního uspořádání tohoto budoucího státu.²

Právně byl územní rozsah nového státu Republiky československé zakotven sérií mírových smluv, tzv. versailleským mírovým systémem. Jednalo se o mírovou smlouvu uzavřenou s Německem 28. června 1919 ve Versailles, dále o mírovou smlouvu s Rakouskem podepsanou 10. září 1919 v Saint-Germain a o mírovou smlouvu s Maďarskem ze 4. června 1920 z Trianonu. „*Základem republiky se stalo historické území v hranicích českých zemí, a to s menšími změnami staré zemské hranice Čech, Moravy a Českého Slezska a dále území bývalých Horních Uher.*“³ Dále bylo k Republice československé připojeno Hlučínsko, Valticko a část Vitorazska při horním toku Lužice. Na základě saintgermainské mírové smlouvy z roku 1919 získalo Československo Zakarpatskou Ukrajinu, která byla po staletí

¹ *České a československé dějiny*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1991. s. 24-34

² PÁNEK, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*. Vyd. 1. Editor Oldřich Tůma. Praha: Karolinum, 2008. s. 29. Dále jen „PÁNEK, 2008, s.“

³ Tamtéž, s. 29

součástí Uher. V té době byla nazývána Podkarpatská Rus.⁴ Územní uspořádání Československa v období tzv. první republiky (1918 - 1938) znázorňuje Obrázek č. 2 v Přílohách.

V počátcích ustavování Československa se vedly územní spory o Těšínsko a severní slovenskou hranici s Polskem v oblasti Spiše a Oravy. Státní hranice s Polskem v oblasti Těšínska byla stanovena dne 10. června 1920 ve Spa arbitrážním rozhodnutím dohodových mocností. Hranice vedla po řece Olši, východní část tehdejšího Těšínského knížectví včetně téměř celého města Těšina se stala součástí Polska, naopak západní část Těšínska s menší částí města (nyní Český Těšín) připadla Československu. Spory o severní hranici Slovenska s Polskem trvaly až do roku 1924. Saintgermainskou mírovou smlouvou byly vyřešeny územní problémy týkající se sudetských Němců a jejich snahou o odtržení se. Krátce po vzniku Československa byly ustanoveny německé samosprávné provincie⁵, které se nacházely přibližně na stejném území jako budoucí zabrané oblasti Mnichovskou dohodou.⁶

Výrazné územní změny nastaly na konci dvacetiletého působení Republiky československé. Do Mnichova na návrh italského ministerského předsedy Benita Mussoliniho byla svolána konference předsedů vlád Itálie, Německa, Francie a Velké Británie, jejímž cílem bylo projednat územní spor v československém pohraničí. Republika československá ovšem přizvána nebyla. V noci z 29. dubna na 30. září 1938 tato konference rozhodla Hitlerovým požadavkům vyhovět. 30. září 1938 se vláda Československa mnichovskému diktátu podvolila.⁷

Ve dnech 1. až 10. října musela Republika československá postoupit Německu pohraniční území, tzv. sudetské oblasti. Dále Československo muselo přijmout požadavek Polska, v průběhu listopadu 1938 odstoupit Těšínsko a menší území na Slovensku. Vídeňskou arbitráží z 2. listopadu bylo Československo donuceno odevzdat Maďarsku pohraniční území jižního Slovenska a Podkarpatské Rusi ve dnech 5. až 10. listopadu.⁸ Tyto územní ztráty vykresluje Obrázek č. 3 v Přílohách.

⁴ PÁNEK, 2008, s. 29

⁵ Jednalo se o provincii *Deutschböhmen*, která vedla od Aše a Chebu přes Mostecko, Liberecko až po Orlické hory, o provincii *Sudetenland*, nacházející se na severu Moravy a Českého Slezska, o provincii *Böhmerwaldgau* na území Českého lesa a Šumavy a provincii *Deutschsüdmähren* na jihu Moravy.

⁶ PÁNEK, 2008, s. 28-30

⁷ JANOVSKEÝ, Julius. *Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: učební text pro základní školy a pro střední školy, Od roku 1918 do roku 1992*. 1. vyd. Praha: S & M, 1994. s. 24-26

⁸ PÁNEK, 2008, s. 30

V té době byla Plzeň doslova obklíčena ze tří stran říšským územím. Dále okupace zabírala i úzký pruh Chodska. „*Na severozápad od Českých Budějovic šel zábor až těsně k Netolicím, v ještě těsnějším sevření se ocitl Jindřichův Hradec.*“⁹ Na jihu Moravy bylo zabráno Znojmo i s okolím. Okupovány byly i Hustopeče. Slezsko bylo rovněž součástí okupovaného území. Z Ostravy se stal vyčnívající poloostrov. Téměř na hranicích se ocitly Josefov a Jaroměř. „*Dvůr Králové byl osekán až po příměstí.*“¹⁰ Hraničním městem se stal Mělník, Liběchov se nacházel již v Německu a téměř na hranicích ležely Louny. Rozloha Republiky československé činila před Mnichovskou dohodou 140 492 km². Poté republika ztratila 41 098 km², což činilo 29,26% území.¹¹

Avšak Mnichovskou dohodou územní ztráty nekončí. Plnou autonomii s vlastní vládou získalo 6. října 1938 Slovensko, Podkarpatská Rus 11. října 1938. Autonomie byla schválena poslaneckou sněmovnou 19. listopadu 1938, byl změněn název tzv. druhé republiky na Česko-Slovensko. Další územní změna nastala 14. března 1939 odtržením Slovenska, vznikl Slovenský štát. 15. března Německo zabralo českomoravské území a 16. března byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Do 18. března obsadilo Maďarsko Podkarpatskou Rus.¹² Územní uspořádání tohoto období vykresluje Obrázek č. 4 v Přílohách.

Exilový prezident Edvard Beneš již během druhé světové války zvažoval různé varianty územního rozdělení poválečného Československa. Tyto představy se měnily podle válečné a politické situace. Nakonec po druhé světové válce bylo Československo obnoveno v předmnichovských hranicích kromě Podkarpatské Rusi. Podle smlouvy mezi Československou republikou a Sovětským svazem z 29. června 1945 se Podkarpatská Rus stala součástí Sovětského svazu, konkrétně Ukrajinské sovětské socialistické republiky. Státní hranici mezi Sovětským svazem a Československem tvořila bývalá zemská hranice Podkarpatské Rusi a Slovenska s drobnými změnami v oblasti Čopu.¹³ Území Československé republiky po roce 1945 ukazuje Obrázek č. 5 v Přílohách.

Územní uspořádání Československa se během první poloviny 20. století výrazně měnilo, proto i pojetí českého území by mohlo být rozličné. České území v rámci Rakousko-Uherského státu by mohlo bráno jako celé území tohoto seskupení jednotlivých národů.

⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000-2003, 3 v. s. 623

¹⁰ Tamtéž, s. 624

¹¹ Tamtéž, s. 623-626

¹² PÁNEK, 2008, s. 30

¹³ Tamtéž, s. 31

Naopak v době Protektorátu může mít pojetí českého území mnohem menší rozlohu. Bez ohledu na historické souvislosti se v některých případech od území Čech odděluje území Moravy a Slezska. Avšak v této práci bude české území chápáno v hranicích ustanovených po vzniku Československé republiky v roce 1918 ovšem bez území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

1.2 Umělý jazyk

Jazyk definuje Erhart jako „*systém znaků (kód) sloužící k dorozumívání v určitém etnickém společenství (národ, kmen apod.)*“¹⁴. Nelze se ovšem při zkoumání jazyka omezit pouze na jazyky přirozené, jež vznikly spontánně. Vedle těchto jazyků existují jazyky umělé, někdy nazývané jazyky vytvořené, vynalezené, plánové, plánované, mezinárodní pomocné či univerzální jazyky. Vzájemné vztahy mezi těmito pojmy ovšem vyžadují bližší vysvětlení.

Jelikož hlavní rysem umělých jazyků je uvědomělé utvoření, kterému se budu věnovat podrobněji v následující kapitole, lze považovat jazyky umělé, vynalezené a vytvořené za synonyma. Při důsledném označování lze užívat taktéž termín uměle vytvořené jazyky. Problém ovšem nastává s užitím pojmu plánový jazyk.

Existuje velké množství klasifikací plánového jazyka.¹⁵ M. Monnerot-Dumaine člení plánové jazyky podle původu slovních kořenů, derivačních principů a slovních druhů. Do každé kategorie lze včlenit různé druhy umělých jazyků, např. programovací jazyky by mohly patřit do systémů neklasifikovatelných.¹⁶ Z toho vyplývá, že plánový jazyk rovná se umělý jazyk. Naopak dělení plánových jazyků podle D. Blanka či A. Münnicha svědčí o tom, že plánový jazyk lze považovat za mezinárodní pomocný jazyk, jehož cílem je snadné dorozumívání lidí na celém světě. Protože jiné druhy umělých jazyků než pomocný mezinárodní jazyk lze zařadit podle klasifikačních kritérií pouze do skupin, které lze obecně nazvat ostatní, a jelikož se pojem plánový jazyk užívá v díle pojednávajícím o interlingvistice, zjednodušeně nauce zkoumající mezinárodní jazyky, přikláním se k druhé variantě, že plánový jazyk je jen jiné označení pomocného mezinárodního jazyka.¹⁷

¹⁴ ERHART, Adolf. *Základy jazykovědy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, Učebnice pro vysoké školy, s. 11

¹⁵ Pro bližší informace o klasifikacích plánových jazyků odkazují na dílo *Úvod do interlingvistiky* od autorky Věry Barrandovské-Frank (BARANDOVSKÁ-FRANK, Věra K. *Úvod do interlingvistiky*. 1. vyd. v českém jazyce. Nitra: SAIS, 1995, s. 55-66., dále jen „BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s.“)

¹⁶ Druhy umělých jazyků se budu blíže zabývat v kapitole 1.2.2.

¹⁷ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 55-59

Další obtíž činí pojem pomocný mezinárodní jazyk¹⁸ neboli světový jazyk. Pomocný mezinárodní jazyk může být umělý jazyk, např. *esperanto*, nebo přirozený jazyk, např. *angličtina*.¹⁹ Proto bude vždy záležet na konkrétním užití tohoto pojmu. Za mezinárodní jazyky bývají označovány rovněž tzv. kontaktové jazyky. Mám na mysli pidgin (pidžin) a kreolské jazyky, které jsou založené na přirozeném vývoji.

Pidgin je kontaktový jazyk, který vzniká míšením dvou nebo více jazyků. Charakteristické pro něj jsou omezené funkce, redukovaná gramatika a malá slovní zásoba. Procesem kreolizace se z pidginu a obvykle některého světového jazyka vyvine určitý kreolský jazyk, stane se rodným jazykem daného společenství. Původní pidgin *Tok Pisin* užívaný na Nové Guineji, který vznikl z místních jazyků a angličtiny, se pro některé mluvčí stal kreolštinou, užívá se totiž v tisku, parlamentu apod. Kreolština na rozdíl od pidginu bývá bohatší a složitější, příkladem je jamajská angličtina nebo surinamská holandština.²⁰

Pro ucelený přehled týkající se mezinárodní jazyka je potřeba vysvětlit pojem *lingua franca*. Jedná se o světový jazyk, který si mluvčí odlišných (zpravidla vzájemně nesrozumitelných) jazyků ustanovili jako dorozumívací prostředek. V dnešní době je to především angličtina, která se stala primárním jazykem vědy, politiky, obchodu apod. Ve více než v šedesáti zemích je oficiálním či polooficiálním jazykem a v mnoha dalších zemích má nepřehlédnutelný význam.²¹

Označení plánované jazyky je užíváno jako synonymum pro umělé pomocné mezinárodní jazyky, svědčí o tom, např. článek *Mezinárodní jazyky* od Františka Čermáka.²² V některých případech se umělé pomocné mezinárodní jazyky nazývají také univerzální jazyky, to souvisí s úlohou univerzálních jazyků.

Univerzální či dokonalé jazyky mají za úkol vypořádat se s udělením božího trestu za stavbu babylonské věže. Zpočátku lidé považovali za prvotní edenský neboli Adamův jazyk, kterým Adam pojmenoval všechny věci okolo sebe, přirozené posvátné jazyky, např.

¹⁸ V některých publikacích se lze setkat rovněž s pojmem mezinárodní jazyk.

¹⁹ Pro názornost jsem umístila Obrázek č. 6 do Příloh.

²⁰ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. s. 65. Dále jen „ČERMÁK, 2011, s.“

²¹ Tamtéž, s. 65

²² ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Překlad Zora Jandová. Praha: Lidové noviny, 2001, Utváření Evropy, sv. 3. s. 339. Dále jen „ECO, 2001, s.“

hebrejštinu. Později dospěli k názoru, že tento dokonalý Adamův jazyk musí uměle vytvořit.²³ O historii umělých univerzálních jazyků pojednám v kapitole č. 1.2.3.

V souvislosti s konstruováním univerzálních jazyků se setkáváme s pojmem filozofický jazyk. Filozofické jazyky vycházejí „z předpokladu, že mentální pojmy a vnímání věci jsou společné všem, autoři filozofických jazyků usilují o vytvoření systému znaků (čili, dle terminologie Francise Bacona, o real characters, vyjadřujících povahu věcí a pojmů) způsobilých překonat bariéru národních jazyků.“²⁴ Z toho důvodu u některých projektů umělých jazyků, např. u Dalgarna můžeme pojmy univerzální jazyk, filozofický jazyk a pomocný mezinárodní jazyk (uměle vytvořený) zaměňovat.

Z výše uvedeného vyplývá, že pojem univerzální jazyk se mění v souvislosti s historickým vývojem, nejprve jím měl být již existující přirozený jazyk, jenž byl považován za posvátný. Později se lidé snažili tento univerzální jazyk uměle zkonstruovat, nejprve jako filozofický jazyk, který by odpovídal ideálnímu uspořádání světa. Avšak v jiném období blízcím se k našemu roku se tato myšlenka stala nereálnou a univerzálním jazykem se měl stát uměle utvořený pomocný mezinárodní jazyk.²⁵

1.2.1 Vztah umělého a přirozeného jazyka

Erhart tvrdí, že „označení ‚jazyk‘ přísluší pouze přirozenému lidskému dorozumívacímu kódu.“²⁶ Proto by se podle něj umělé jazyky neměly označovat pojmem „jazyk“, nýbrž by se měly nazývat „umělé jazykové kódy“, protože žádný z nich podle tohoto autora neslouží jako nástroj myšlení a kromě esperanta ani jako nástroj dorozumívání.²⁷ Toto pojetí novější definice umělého jazyka²⁸ a také vzniklé projekty popírají.

Hlavním rysem umělého jazyka je jeho vědomé utvoření.²⁹ Umělé jazyky jsou vytvářeny jednou osobou nebo skupinou jednotlivců z různých důvodů, nejčastější příčinou je možnost užití tohoto jazyka jako univerzálního dorozumívacího prostředku, který by byl mnohem

²³ ECO, 2001, s. 16-25

²⁴ OUŘEDNÍK, Patrik. *Svobodný prostor jazyka: výběr z článků a rozhovorů*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2013, s. 55-56, Dále jen „OUŘEDNÍK, 2013, s.“

²⁵ Veškeré bližší informace o historickém vývoji jsou uvedeny v kapitole č. 1.2.3.

²⁶ ERHART, Adolf. *Základy jazykovědy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, Učebnice pro vysoké školy, s. 12

²⁷ Tamtéž, s. 12

²⁸ Např. Čermák, Černý, Pokorný.

²⁹ Artificial language. In: *Thesaurus.com* [online]. 2013 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z:

<http://www.thesaurus.com/browse/artificial+language>, a také OKRENT, Arika. Artificial Languages. In: *Oxford Bibliographies* [online]. 2013 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z:

<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0164.xml>

snazší než existující přirozené jazyky. Umělé jazyky vznikají také za účelem jejich použití v oblasti informačních technologií.³⁰

Podle Encyklopedického slovníku češtiny můžeme umělé jazyky charakterizovat tímto způsobem: „*Umělými jazyky se rozumějí tzv. univerzální jazyky (např. volapük – 1880, esperanto – 1887 atd.) v zjednodušené podobě imitující systémy přirozeného jazyka, popř. formálního jazyka, v nichž se má odstranit vágnost a víceznačnost přirozeného jazyka. Jde tedy o ‚jazyk‘ matematických a logických kalkulů, který definovaným způsobem používá výrazů přirozeného jazyka (a, nebo apod.).*“³¹ Další rozdíl mezi umělým a přirozeným jazykem podle tohoto slovníku spočívá v rozhodování o pravdivosti výrazu, či výroku. V rámci umělých jazyků je pravdivost zajišťována „formálními operacemi“, naopak přirozené jazyky využívají interpretaci významu jazykového znaku.³²

Výraznými vlastnosti umělých jazyků jsou jednoduchost, srozumitelnost a pravidelnost. Pro umělé jazyky je charakteristická co nejjednodušší gramatika, která neobsahuje výjimky ani anomálie. Základem slovní zásoby bývají slova přirozených jazyků, především západoevropských. Jejich velkou výhodou je nesrovnatelně rychlejší možnost naučit se je ve srovnání s jazyky přirozenými. Avšak nezapomínejme, že umělé jazyky čerpající ze západoevropské slovní zásoby budou snadno naučitelné pro např. Italy, ale hůře zapamatovatelné budou pro např. Dány, či Čechy, velice problémové budou např. pro Čiňany. Další omezení týkající se slovní zásoby spočívá v množství slov umělého jazyka, umělé jazyky se většinou zaměřují na slova potřebná pro běžnou komunikaci. Výjimku lze spatřovat v esperantu, v tomto jazyce jsou publikována díla světové literatury, tištěny noviny či časopisy a rovněž se pořádají světové konference.³³

Jednou z odlišností mezi přirozeným a umělým jazykem je vývoj. Přirozené jazyky se neustále vyvíjí, naopak umělé jazyky podle Černého nepodléhají žádným změnám, byly vytvořeny jednorázově a nepoužívají se v běžných každodenních situacích, které by jazykové změny vynutily.³⁴ Kdyby se umělý jazyk začal užívat v každodenním životě a všechny přirozené jazyky by byly odvrženy, umělý jazyk by se také postupně vyvíjel a dostal by

³⁰ Artificial language. In: *Oxford Learner's Dictionaries* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/artificial-language>, a také *Kunstsprache*. In: *Wortbedeutung.info* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.wortbedeutung.info/Kunstsprache/>

³¹ BACHMANNOVÁ, Jarmila et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002. s. 194

³² Tamtéž, s. 194

³³ ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 28-29

³⁴ ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998. s. 18

charakter přirozeného jazyka. Ovšem tím by se ztratila jednoduchost a pravidelnost umělého jazyka³⁵, protože „na všech místech světa by se v něm začaly projevovat diferenciacní tendence způsobené odlišnými životními podmínkami, různým stupněm poznání i jazykovým substrátem (vliv předchozích jazyků), takže lidstvo by nakonec opět mluvilo různými jazyky.“³⁶

Naopak Saussure při dokazování principu vývoje jazyka prostřednictvím činitelů, jež zasahují smysl či hlásku, který lze ověřit i na umělých jazycích, popisuje také stručně vývoj umělého jazyka. „Kdo takový jazyk vytvořil, je jeho pánem jen do té doby, dokud se nedostane do oběhu. Od tohoto okamžiku však, kdy začne plnit své poslání a stává se věcí všech, se kontrola ztrácí.“³⁷ Člověka myslícího si, že stvořil neměnný jazyk, který by lidstvo přijalo a dále neměnilo, Saussure připodobňuje slepici, jež se snaží vysedět kachní vejce.³⁸

V případě použití výrazu umělého jazyka jako umělého pomocného mezinárodního jazyka bych souhlasila se Saussurem, protože některé tyto jazyky vznikají jako pouhá modifikace původního umělého pomocného mezinárodního jazyka. Pokud bychom termínem umělý jazyk označovaly např. umělé jazyky pro užití konkrétního literárního díla, přiklonila bych se naopak k názoru Černého. Tyto umělé jazyky zůstávají neměnné, uzavřené v knihách.

V souvislosti se vznikem umělých jazyků se zrodila také myšlenka, že by umělé jazyky mohly nahradit přirozené. Existuje ovšem řada důvodů pro vyvrácení tohoto postoje. Chtěla bych však uvést pouze dva argumenty, které jsou podle mého názoru nejužitečnější. Ve svém díle je formuloval Pokorný.³⁹ Za prvé „jazyk bez vlastní historie a kultury je jen o málo víc než pouhé schéma, jeho výrazům chybí stylistické významy a kulturní souvislosti. Některé umělé jazyky se snaží tuto dimenzi jazyka rozvinout uměle, bez již existujícího jazykového společenství a literárního korpusu s alespoň minimální tradicí se však jedná o spíše marnou snahu.“⁴⁰ Druhým argumentem je nemožnost vytvoření takového jazyka, na jehož dokonalosti by se shodli všichni lidé. Libozvučnost nebo přirozenost jsou subjektivní kritéria.

³⁵ ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 30

³⁶ Tamtéž, s. 30

³⁷ SAUSSURE, Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*. Vyd. 3., upr., V nakl. Academia 2. Překlad František Čermák. Praha: Academia, 2007, Europa, sv. 12. s. 105

³⁸ Tamtéž, s. 105

³⁹ PhDr. Jan Pokorný se narodil v roce 1982. Titul PhDr. získal v roce 2008 na Karlově univerzitě, nyní je doktorandem Ústavu etnologie při Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Jeho dlouhodobými zájmy jsou vztahy jazyka a kultury a interdisciplinární přesahy lingvistické antropologie.

⁴⁰ POKORNÝ, Jan a HANULIAK, Juraj. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. s. 155. Dále jen „POKORNÝ, 2010, s.“

Časová ekonomičnost, přesnost a jednoduchost jsou objektivní kritéria, která si navzájem odporují.⁴¹

Předností umělých jazyků je jednoduchost, která se ovšem paradoxně stává častým důvodem jejich zániku. Umělý jazyk nedokáže uspokojovat potřeby dorozumívání příslušníků dané společnosti. Lidská společnost a poznání se neustále vyvíjí, přirozené jazyky musí na tyto změny neustále reagovat. Přirozené jazyky jsou úzce spjaty s kulturním dědictvím daného národa, je pro mě nepředstavitelné, že by se některá společnost vzdala svého přirozeného jazyka a začala užívat uměle vykonstruovaný jazyk.

1.2.2 Druhy umělých jazyků

Čermák člení umělé jazyky na formální jazyky a mezinárodní jazyky. „*Formální jazyk je exaktní, s plně definovaným slovníkem i gramatikou, a systematický, např. programovací jazyk.*“⁴² Matematika jej formuluje jako podmnožinu všech možných kombinací, které jsou vytvářené z konečné množiny symbolů. V jazykovědě je definován jako metajazyk v širším pojetí, lze ho tedy chápat jako prostředek k mluvení o jiném jazyce, nebo o jiné části jazyka. Avšak obráceně to nemusí platit, každý metajazyk nelze považovat za formální jazyk. Jazyk, který je metajazykem popisován či zkoumán, je nazýván objektovým. Mimo jazykovědu se formální jazyky užívají v logice, matematice, či v programování.⁴³

Počítače nedokážou přijímat informace, pokyny, instrukce či předpisy v přirozeném jazyce, proto byly zkonstruovány programovací jazyky. Tyto jazyky jsou umělé jazyky, prostřednictvím kterých se převádějí algoritmy do takové podoby, které je počítač schopen „porozumět“. Algoritmus je efektivní metoda či přesný předpis, jenž vede k řešení určité úlohy. Programovací jazyky však obsahují prvky přirozených jazyků, tyto umělé jazyky mají svou syntax a často přejímají slova z přirozených jazyků, především z angličtiny. Na úrovni programovacích jazyků se jako u přirozených jazyků setkáváme s velkou variabilitou.⁴⁴

Do této doby bylo zkonstruováno mnoho programovacích jazyků s ohledem na druh úkolů, které měly provést. Některé sloužily k řešení jednoduchých úloh, proto obsahovaly malý počet typů symbolů a pravidel. Příkladem je alfanumerický programovací jazyk TROLL. Existují i mnohem složitější programovací jazyky. V 60. a 70. letech byl známý

⁴¹ POKORNÝ, 2010, s. 155-156

⁴² ČERMÁK, 2011, s. 15

⁴³ Tamtéž, s. 15

⁴⁴ ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, s. 312-313

a rozšířený FORTRAN vypracovaný pro řešení inženýrských problémů, dále programovací jazyk sloužící pro potřeby účetní evidence COBOL, a také PL/I, který spojoval různé vlastnosti jiných programovacích jazyků, a proto mohl řešit úlohy různého charakteru. Nejznámějším programovacím jazykem této doby se stal ALGOL, jehož druhá verze byla konstruována s cílem vytvoření univerzálního programovacího jazyka, který by nahradil všechny ostatní. Avšak v praxi nebylo možné tohoto cíle dosáhnout. Pozdějšími známými programovacími jazyky jsou PASCAL, jenž se lze snadno naučit, ale má malé vyjadřovací možnosti, anebo C spojující prvky jazyků nízké a vysoké úrovně a mající velmi efektivní generovaný kód.⁴⁵

Mezinárodní jazyk podle Čermáka je umělý jazyk, který usiloval v Evropě především po ústupu latiny o nahrazení přirozených jazyků, dnes však spíše o doplnění komunikace v přirozených jazycích. Bylo jich navrženo velké množství, je pro ně typická pravidelnost, jednoduchost a často exaktnost. Byly konstruovány s cílem vytvoření široce přijatelného neutrálního prostředku mezinárodní komunikace.⁴⁶

Nejčastěji v souvislosti s mezinárodními jazyky rozlišujeme pasilalii a pasigrafii. Pasilalie označuje mluvené jazyky, které jsou určeny především pro běžnou komunikaci. Oproti tomu pasigrafie neboli psané jazyky slouží pro přenos či sdílení různých informací prostřednictvím písma či podobných grafických znaků. Pasigrafické jazyky zpravidla není možné používat jako mluvenou řeč z důvodu omezenosti jazykových výrazů.⁴⁷

Umělé jazyky můžeme také dělit podle závislosti na přirozených jazycích na apriorní a aposteriorní. Apriorní jazyky se snaží distancovat od přirozených jazyků a utvářet nezávislé principy, do této skupiny lze zařadit filozofické a logické jazyky. Naopak aposteriorní jazyky vznikají na základě přirozených jazyků. Podle některých autorů bývají apriorní jazyky nazývány schematické, pojem aposteriorní je pak nahrazován termínem přirozené či naturalistické.⁴⁸ Některé aposteriorní jazyky neusilují o rovnocenné zastoupení prvků z různých jazyků a vznikají jako pouhé zjednodušení některého z přirozených jazyků. Příkladem je *latino sine flexione* (latina bez flexe). Autorem je italský matematik G. Peano,

⁴⁵ ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, s. 312-313 a také Od strojového kódu k programovacím jazykům. In: *Fakulta informatiky Masarykovy univerzity* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/sl5.htm>

⁴⁶ ČERMÁK, 2011, s. 15, 78

⁴⁷ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 58-59

⁴⁸ KRUPA, Viktor a GENZOR, Jozef. *Jazyky světa*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1983. Mala moderná encyklopédia. s. 422

který na kongrese lingvistů přednesl referát, který byl na začátku psaný bezchybnou latinou, poté začal postupně vynechávat různé koncovky, až je nakonec úplně vyloučil. Vznikla tak latina bez koncovek.⁴⁹

Umělé jazyky se někdy označují názvem konlangy, proto se můžeme setkat s termínem auxlang, jedná se o pomocný jazyk, jehož cílem je usnadnit komunikaci lidí z různého jazykového prostředí. Pojem engelang znamená vykonstruovaný jazyk, který je tvořen na základě objektivních kritérií a jehož cílem je zkoumání možností nabízející se jazyku. V této souvislosti bych chtěla ještě zmínit artlangy neboli umělecké jazyky, které jsou utvářeny pro estetický či humorný efekt.⁵⁰

Do umělých jazyků patří rovněž výše zmíněné logické jazyky (tzv. loglangy). Jejich hlavním úkolem je odstranění vágnosti a nejednoznačnosti přirozených jazyků a jejich logických nedostatků. Nejznámějšími příklady jsou nejspíš *loglan* a *lojban*.⁵¹

Pro potřeby informatiky byly zkonstruovány informační jazyky, což jsou umělé jazyky sloužící k vyhledávání ale rovněž i ukládání vědeckotechnických informací. V dnešní době jich už existuje mnoho, liší se od sebe typem, stupněm složitosti apod. Obsahují některé prvky přirozených jazyků, ale zároveň mají i odlišné vlastnosti. Nejtypičtější odlišností informačních jazyků je postavení jmen, mají totiž mnohem větší význam než slovesa.⁵²

Dalším druhem umělého jazyka je tzv. převodní jazyk. Vytvoření tohoto umělého jazyka předpokládá strojový překlad, který lze charakterizovat jako převedení textu jednoho jazyka na text druhého přirozeného jazyka prostřednictvím počítače. Převodní jazyk se měl stát univerzálním mezičlánkem mezi dvěma libovolnými jazyky, které jsou strojově zpracované. Jeho úkolem by bylo popsat u každé věty pomocí symbolů její významovou strukturu, která se nachází pod vnější podobou věty a ve svých základních charakteristikách je totožná pro všechny jazyky. Příkladem jazyka utvořeného pro strojový překlad je *jazyk Q*, který vznikl v Kanadě v Québecu. Avšak v průběhu vývoje se zjistilo, že zkonstruovat univerzální převodní jazyk je obtížné, především z důvodu problémů týkajících se formalizace

⁴⁹ KRUPA, Viktor a GENZOR, Jozef. *Jazyky světa*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1983. Malá moderná encyklopédia. s. 426, a také POKORNÝ, 2010, s. 156

⁵⁰ POKORNÝ, 2010, s. 156

⁵¹ Tamtéž, s. 156

⁵² ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, s. 304

sémantické stránky jazyka. Proto další vývoj univerzálního převodního jazyka prozatím nepokračuje.⁵³

Mezi umělé jazyky lze zařadit taktéž *argot*. Vznikl v období okolo roku 1100, původně jako speciální jazyk podvodníků a zlodějů v Paříži. Na přelomu 18. a 19. století začali užívat kapsáři *argot* založený na verších. Ve větších městech Anglie se pomocí tohoto jazyka vyměňovaly zprávy různého charakteru. Aby si mohli uživatelé *argotu* sdělovat informace týkající se např. ilegálních aktivit či cestovních plánů, museli vyměnit běžná slova za jiná slova, aby se zpráva rýmovala.⁵⁴ V současné době pojem *argot* označuje nejen speciální jazyk podvodníků, ale současně i hovorovou řeč, či specifický jazyk určité sociální skupiny.⁵⁵

Umělé jazyky se rovněž využívají v počítačových hrách, filmech, nebo fantastické literatuře. Ač by se tak mohlo zdát, tyto jazyky nejsou výtvorem pouze 20. století. S imaginárními jazyky literatury se setkáváme již v díle Françoise Rabelaise.⁵⁶ Nejznámějším umělým jazykem vytvořeným ze zábavných důvodů je *klíngonština*, jejímž autorem je Marc Okrand. Tímto umělým jazykem hovoří mimozemské etnikum v seriálu *Star Trek*. Tento jazyk má vlastní slovní zásobu, gramatiku a i písmo. Uvádí se, že jsou dokonce do *klíngonštiny* překládány knihy. Dalším významným konstruovaným jazykem je *Newspeak* George Orwella pocházejícího z románu 1984. Jeho hlavním úkolem je dokonalá kontrola veřejnosti a jedná se o jazyk natolik jednoznačný a pozitivní, že v něm nelze páchat zločiny ani v myšlenkách ani slovy. Velmi populárními se staly jazyky fiktivního světa Středozeří vymyšlené lingvistou a spisovatelem J. R. R. Tolkienem. Vytvořil mnoho různých jazyků a nejspíš byl první autorem, který svoje vytvořené jazyky uspořádal do většího celku (světa, či mýtu).⁵⁷

Dalším zajímavým příkladem tvorby fiktivních jazyků 20. století je jazyk *Ishi* pocházející na rozdíl od předchozích z českého území. Autorem tohoto jazyka a dalších patnácti umělých jazyků je MUDr. Jan Lukeš. Jeho touha po utváření nových jazyků, kterou jeho psychiatr

⁵³ ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, s. 313-315

⁵⁴ Příklad věty: „Gi'up pears fer yer tup o' fisherman's daughter.“ („Jdi po schodech nahoru a vezmi vodu.“)
Zdroj: WRIXON, Fred B. *Geheimsprachen, Codes, Chiffren und Kryptosysteme: von den Hieroglyphen zum Digitalzeitalter*. 2., upr. vyd. Königswinter: Könemann, 2006. s. 578

⁵⁵ WRIXON, Fred B. *Geheimsprachen, Codes, Chiffren und Kryptosysteme: von den Hieroglyphen zum Digitalzeitalter*. 2., upr. vyd. Königswinter: Könemann, 2006. s. 577-578

⁵⁶ Podrobněji o tomto imaginárním jazyce se lze dočíst v díle Patrika Ouředníka na stránkách 37 a následující.
(OUŘEDNÍK, Patrik. *Svobodný prostor jazyka: výběr z článků a rozhovorů*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2013)

⁵⁷ OUŘEDNÍK, 2013, s. 37, a také POKORNÝ, 2010, s. 156-157, a také Havlis.doc. In: *Ústav české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. 2009 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/wucl/home/veda/projekty/havlis.doc/view>

MUDr. Jaroslav Stuchlík nazval neofatická polyglotie⁵⁸, byla nejspíš důsledkem jeho psychické nemoci, paranoidní schizofrenie. Lukešovo umělé jazyky byly užívány obyvateli planety Thetis, což je podle Lukešových slov zapomenutá planeta ze skupiny Asteroidů. Podrobnosti o těchto jazycích lze nalézt v knize *Ó ghanduchár ōd Ishivi kurvisahalíbi*⁵⁹. Mezi těmito jazyky hrála hlavní úlohu právě išhovština, neboli Ishi, počestělá verze tohoto názvu je iškovina. O původu názvu tohoto umělého jazyka Lukeš podal několik různých vysvětlení.⁶⁰ V jedné teorii Lukeš tvrdí, že se jedná o pouhé užití stejně znějícího japonského slova, v jiné uvádí, že Ishi pochází od německého slova Ich. Stejně nejednoznačný jako název zřejmě nejrozvinutějšího jazyka Thetidy je způsob průniků informací o jazyce a životě této vzdálené planety na naši Zeměkouli. Jednou z možností je svědectví jeho mimozemské manželky Dalhorjány, která ztroskotala s vesmírnou lodí nedaleko Prahy. V jiném výkladu Lukeš uvádí, že se stal obětí románové fabule.⁶¹

Někteří autoři umělých jazyků se nechali inspirovat Sapir-Whorfovo hypotézou pojednávající o vlivu jazyka na myšlení a koncipovali své výtvořky jako určité experimenty. Patrně nejpropracovanějším pokusem tohoto typu je umělý jazyk *ithkuil* amerického lingvisty Johna Quijady. „*Ithkuil je extrémně složitý a má umožnit vyjádření maxima významových rozdílů ryze gramatickými prostředky, na malém prostoru a s maximální přesností.*“⁶² Gramatické kategorie *ithkuilu* jsou naprosto odlišné od kategorií evropských jazyků, sám autor přiznává, že tímto jazykem neumí mluvit a dokonce ani nechce.⁶³

1.2.3 Historie umělých jazyků

1.2.3.1 První projekty

Příběh o stavbě babylonské věže a následný boží trest je dobře známý. Tzv. *confusio linguarum* způsobilo ztrátu jednotného předbabylonského jazyka, který je některými autory považován za edenský (Adamův) jazyk. Rovněž se rozplynula i do té doby snadná komunikace mezi všemi lidmi.

⁵⁸ Bližší informace o neofatické polyglotii a o případu Jana Lukeše lze nalézt v knize Lukešova psychiatra (STUHLÍK, Jaroslav. *Neofatické polyglotie psychotiků*. Vyd. 1. Editor Vladimír Borecký. Praha: Triton, 2006).

⁵⁹ Konkrétně se jedná o knihu LUKEŠ, Jan a BORECKÝ, Vladimír. *Ó ghanduchár ōd Ishivi kurvisahalíbi: Z knižnice iškovské kultury*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2000.

⁶⁰ Všechny varianty vysvětlení názvu jazyka lze nalézt v již zmíněné knize *Neofatické polyglotie psychotiků*.

⁶¹ BORECKÝ, Vladimír. *Zrcadlo obzvláštního: z našich mašibů*. Vyd. 1. Praha: Hynek, 1999, s. 86-94, a také STUHLÍK, Jaroslav. *Neofatické polyglotie psychotiků*. Vyd. 1. Editor Vladimír Borecký. Praha: Triton, 2006, s. 51-52, 82, 118-126

⁶² POKORNÝ, 2010, s. 157

⁶³ Tamtéž, s. 156-157

Babylonské prokletí mohlo být zvráceno dvojnásobným způsobem. První cesta předpokládala, že se rozptýlené lidstvo vykoupí z hříchu znovunalezením jazyka pravdy a svornosti. Tato cesta má opět dvě možnosti, a to buď obnovením prvotního edenského jazyka, nebo vytvořením nového univerzálního jazyka. Druhé zmíněné pojetí lze považovat za základ tvorby umělých jazyků. Druhý způsob, jak se lze vyrovnat s babylonskou katastrofou, je snaha o nastolení mezinárodního (nadmárodního) jazyka. Zpočátku jím byla řečtina, poté latina, která byla vystřídána francouzštinou a v dnešní době, jak již bylo řečeno výše, tuto úlohu přebírá angličtina.⁶⁴

Podle legendy, která pochází ze středověkého irského kodexu *Auraicept na n-Éces*, je nejstarším umělým jazykem irština.⁶⁵ „*Fénius Farsaidh, legendární král Pýthie a jeden ze stavitelů Babylónské věže, vyslal údajně 72 učenců, aby studovali jazyky Zmatení. Po deseti letech vybral nejlepší části všech jazyků a vytvořil z nich ‚goídelc‘, irštinu pojmenovanou po svém druhovi Goídelu mac Ethéoirovi, ‚íarmberla‘ pojmenovanou po Íarovi mac Nemovi, a ‚bérla féne‘ pojmenovanou po sobě. Vynalezl také čtyři druhy písem, nejprve hebrejské, řecké, latinské a nakonec ‚beithe-luis-nuin‘, irský ‚ogham‘, nejdokonalejší abecedu ze všech, jejíž písmena pojmenoval po pětadvaceti ze svých nejlepších žáků.*“⁶⁶

Mezi nejstarší projekty týkající se umělého jazyka lze zařadit jazyk mystického zjevení *Ignota Lingua* abatyše Svaté Hildegardy z Bingenu z 12. století. Jednalo se o kryptojazyk pro křižáky, proto jej nelze chápat jako mezinárodní. Rukopis „*Lingua ignota per simplicem hominem Hildegardem prolata*“ obsahuje slovník 1011 slov s latinským a starogermánským překladem. Slova pocházejí především z latiny, charakteristická je substantivní koncovka –z (např. *aiganz* = anděl).⁶⁷

V první polovině 13. století vznikl projekt *Ars magna*, jehož autorem je Ramón Llull (známější pod latinským jménem Raimundus Lullus). Jedná se o „systém dokonalého filozofického jazyka, jímž by bylo možno obrátit nevěřící na pravou víru. Tento jazyk měl být univerzální, neboť univerzální je jak matematická kombinatorika, strukturující jeho výrazový plán, tak i systém myšlenek společných všem národům, který Lullus vypracoval v obsahovém

⁶⁴ OUŘEDNÍK, 2013, s. 25

⁶⁵ POKORNÝ, 2010, s. 154

⁶⁶ Tamtéž, s. 154

⁶⁷ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 67

plánu.⁶⁸ Univerzální je také z důvodu užití písmen abecedy a také obrazců, proto je přístupná i pro analfabety. Výrazným rysem tohoto díla je spojitost logiky a jazyka.⁶⁹

Dalším významným projektem je dokonalý jazyk *vulgaris illustris* (vznešený či zářivý jazyk). Hrdým zakladatelem tohoto podle svých slov jediného pravého jazyka je Dante Alighieri, který představuje pravidla skladby tohoto poetického jazyka v díle *De vulgari eloquentia* z počátku 14. století. *Vulgaris illustris*⁷⁰ „představuje jakousi ideální normu, již se přiblížili nejlepší básníci a podle níž by měly být posuzovány všechny existující lidové dialekty.“⁷¹

1.2.3.2 Období humanismu

Období humanismu se vyznačuje zájmem o antickou kulturu, filozofii a také o jazyky. V této době vznikají projekty, ve kterých „půjde spíše o filozofický jazyk, který má sloužit vymýcení idolů, které zatemňovaly vědomí lidstva a chtěli ho udržovat co nejdál od vědeckého pokroku.“⁷² Filozofický (umělý, univerzální) jazyk by podle autorů té doby měl odpovídat ideálnímu uspořádání světa. „Je nutno identifikovat a uspořádat jakousi ‚gramatiku idejí‘, která by byla nezávislá na přirozených jazycích, a proto musí být postulována a priori. Teprve po hrubém nastínění organizace obsahu lze vytvořit znaky, které by ji dokázaly vyjádřit. A tedy, jak později prohlásí Dalgarno, ‚práce filozofa musí předcházet práci jazykovědce‘“⁷³ V této souvislosti vznikají encyklopedie, jež mají obsahovat tyto elementární prvky společné všem jazykům a měly by to být v určitém ohledu vrozené entity.⁷⁴

Symboličnost a zamlženost, jež byly u posvátných jazyků považovány za přednosti, jsou nyní posuzované zcela opačně. Většina projektů je spojena s Britskými ostrovy. Důvody jsou jednak náboženské (odmítání latiny) a jednak obchodní (mezinárodní obchod). V této souvislosti nelze opomenout zámořské objevy, po objevení univerzálního jazyka by již tlumočníci nebyli potřební. Příčiny jsou také vnitrostátní, v této době je velmi obtížný anglický pravopis a je nutné ustanovit jazyk bez anomálií, nejednoznačností, redundancí nejen pro vědu.⁷⁵

⁶⁸ ECO, 2001, s. 54

⁶⁹ Tamtéž, s. 54-64

⁷⁰ Tamtéž, s. 38-45

⁷¹ Tamtéž, s. 39

⁷² Tamtéž, s. 186

⁷³ Tamtéž, s. 197

⁷⁴ Tamtéž, s. 197-202

⁷⁵ Tamtéž, s. 186-187

I přes svůj pouze okrajový zájem o dokonalý jazyk se Francis Bacon stal inspirací pro mnohé další autory hledající univerzální jazyk. Významný rysem jeho myšlení je vymýcení idolů neboli falešných idejí, které pocházejí přímo z lidské podstaty, nebo z filozofických dogmat. Třetí možností původu těchto nedostatků je způsob užívání jazyka, Baconem nazývaný *idola fori* (idola tržiště). Ve svém díle *Nové organon* z roku 1624 tvrdí, že „*slova byla přiřazena věcem podle porozumění prostého lidu a toto mylné a nevhodné přiřazení mimořádně zatěžuje rozum.*“⁷⁶ Je tedy potřeba provést jazykovou terapii, abychom mohli mluvit vědecky. Jazyk považuje za „*vehiculum scientiae*“, v českém překladu za hybatele vědy. Dále Bacon rozlišuje znaky, významným znakem je *real charakter*, který vyjadřuje povahu pojmů a věcí. Baconovým dalším inspirativním počinem je snaha o vytvoření abecedy základních pojmů.⁷⁷

Problémem univerzálního jazyka se také zabýval René Descartes. V roce 1629 posílá páterovi Mersennovi dopis o svých poznatcích týkající se jazyka „*nouvelle langue*“ od advokáta des Vellées.⁷⁸ Zároveň v něm Descartes formuluje své filozoficko-jazykové požadavky. K naučení se jazyka potřebujeme znát významy slov a gramatiku. K významu slov nám postačuje slovník. Gramatika je ovšem obtížná, proto by měl být utvořen jazyk bez všech nepravidelností gramatiky. Nejprve by měly být stanoveny elementární názvy činností a poté pomocí afixů by byla utvořena třeba příslušná substantiva. Z toho by mohl vzniknout univerzální systém písma tím, že číslo, jímž by byl označen každý elementární výraz, by odkazovalo na synonyma přirozených jazyků. Ovšem problematická by byla fonetická podoba výrazů, snadno a příjemně vyslovitelné zvuky jsou pro každý národ odlišné. Další obtíž nastává s naučením a zapamatováním elementárních výrazů. „*Musely by odpovídat takovému uspořádání idejí nebo myšlenek, které by mělo stejnou logiku jako uspořádání čísel (nemusíme se naučit všechna čísla, nýbrž se je postupně učíme generovat).*“⁷⁹ Descartes si uvědomuje, že tento předpoklad znamená velkou změnu v řádu věcí a svět by se musel stát pozemským rájem, a to je podle něj možné pouze v románech.⁸⁰

Další významnou osobností této doby je biskup Jednoty bratrské Jan Ámos Komenský, jehož snahy o utvoření pansofie mají pedagogické cíle. Prosazuje reformu vzdělání, učitelé by

⁷⁶ ECO, 2001, s. 188

⁷⁷ Tamtéž, s. 187-190, a též BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 68

⁷⁸ Prostřednictvím jazyka „*nouvelle langue*“ by bylo možné porozumět všem jazykům. Autorem tohoto projektu je advokát des Vellées, který za zveřejnění svého projektu požadoval penzi. Kardinál Richelieu na tuto podmínku nepřistoupil, des Vellées tedy své tajemství neprozradil.

⁷⁹ ECO, 2001, s. 193

⁸⁰ Tamtéž, s. 192-194, a též BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 69-70

měli především působit na smyslové orgány žáků. Ve svých dílech se podobně jako Bacon pokouší o ilustrovaný soupis lidského jednání a základních věcí světa. V díle *Pansophiae Christianae liber III* Komenský prosazuje jazykovou reformu, která by napravila přirozené jazyky, odstranila jazykové nejednoznačnosti a pro každou věc by stanovila pouze jeden výraz. Jazyk je totiž podle něj potřebný při rozšiřování světla moudrosti. Mnoho tehdejších vzdělavců za takový jazyk považuje latinu. Ovšem Komenský ji nedoporučuje, protože mezinárodnímu jazyku by měli rozumět všichni a nikdo by neměl mít výhodu, že daný jazyk již ovládá. Latina také nesplňuje požadavek jednoznačnosti, nezmatenosti a jednoduchosti. Bližší popis univerzálního jazyka lze nalézt v díle *Via lucis* (Cesta světla) z roku 1668. V tomto Komenského díle se pansofie přeměňuje do utopické vize, ve které církev vede lidstvo k dokonalosti a mluví se zde filozofickým jazykem „panglossia“. Tento jazyk dokáže překonat strukturní ale i politické nedostatky latiny. Jeho jednoznačná slova přesně odrážejí skutečnost.⁸¹

Kromě empirického směru, který je inspirován především Baconem, se autoři tohoto období snaží zkonstruovat univerzální jazyk logicky orientovanou cestou. Jedním z nich je Francis Lodwick, který je považován za autora prvního publikovaného jazykového projektu založeného na univerzálních znacích. „*Jeho projekt alespoň teoreticky předpokládá tři očíslované seznamy, jež mají odkazovat od anglických slov ke znakům a od znaků opět ke slovům.*“⁸² Odvozováním více výrazů z jednoho kořene snižuje počet termínů v seznamu. Tím, že vychází od sloves, nikoliv od podstatných jmen, se odlišuje od ostatních autorů této doby. Účelem Lodwickova jazyka je zjednodušení mezinárodního obchodu a rovněž usnadnění studia angličtiny. A lze se o něm dočíst v díle *A Common Writing* z roku 1647.⁸³

K Lodwickovo pokusu se George Dalgarno pochvalně vyjadřuje ve spise *Ars signorum* z roku 1661. V tomto díle Dalgarno vytváří svůj projekt univerzálního jazyka. Univerzální jazyk by podle Dalgarna měl být složen ze dvou rozdílných aspektů. Prvním je klasifikace vědění, tento obsahový plán by měl vytvořit filozof, a druhým je gramatika neboli výrazový plán, jehož úkolem je uspořádat znaky podle vztahů k pojmům a věcem, jež byly stanoveny klasifikací vědění. Dalgarno jako gramatik se zabývá především druhým aspektem, o zásadách klasifikace se pouze zmiňuje. Z důvodu obtížné slovní zásoby a kompozice výrazů navrhl Dalgarno jednoduchou gramatiku.⁸⁴

⁸¹ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 70-71, a též ECO, 2001, s. 190-192

⁸² ECO, 2001, s. 231

⁸³ Tamtéž, s. 231-238

⁸⁴ Tamtéž, s. 203-210

Za autora nejvěrohodnějšího systému univerzálního jazyka této doby je označován John Wilkins, který byl obeznán s oběma předchozími projekty. Dalgarno ho dokonce považoval za plagiátora svého nápadu. První zmínky o Wilkinsovo univerzálním jazyce lze nalézt v díle *Mercury* z roku 1641, podrobněji jej Wilkins rozvedl v *Essay towards a Real Character, and Philosophical Language*. Wilkinsův univerzální jazyk má být založen na reálných znacích a měl by být každým národem čten ve svém jazyce. Wilkins „rozdělil pojmy na čtyřicet dále dělených tříd. Každý člen určité třídy nebo podtřídy měl zvláštní grafém a zvláštní zvuk, každý komplikovanější člen třídy byl charakterizován kombinací grafických znaků a zvuků.“⁸⁵ Wilkinsův projekt byl oceňován již v jeho době, a to především z důvodu přesného vyjádření sémantických odstínů.⁸⁶

Myšlenky univerzálního jazyka se věnoval rovněž Wilhelm Leibniz, u něhož se setkáváme na rozdíl od jeho současníků s náboženskou inspirací. Domníval se, že sjednocení křesťanství lze dosáhnout spíše vytvořením vědeckého jazyka, jež by dokázal rozpoznávat pravdu, než nalezením univerzálního jazyka. „Kdybychom měli popsat projekt, s nímž si Leibniz pohrával celý život, museli bychom mluvit o obrovské filozoficko-lingvistické stavbě, která uvažovala čtyři základní momenty: 1) stanovení systému elementárních pojmů, organizovaných do abecedy myšlení nebo do všeobecné encyklopedie; 2) vypracování ideální gramatiky, jejímž příkladem byla jeho zjednodušená latina, k níž ho pravděpodobně inspirovala Dalgarnova gramatická zjednodušení; 3) případně vytvoření řady pravidel pro výslovnost; 4) lexikon reálných znaků, na jejichž základě by se provedl výpočet, který by mluvčího automaticky dovedl k formulaci pravdivých vět.“⁸⁷ Leibniz nakonec nejvíce pracoval na čtvrtém bodě a od provedení ostatních třech upustil. V dílech *Dissertatio* a *Elementa characteristicae universalis* pojednává o logickém jazyce *characteristica universalis*, který přirovnává k algebře. Obě jsou formy „slepého myšlení“, jedná se o možnost docházet k přesným výsledkům prostřednictvím použitých symbolů. Význam těchto symbolů nemusíme znát a ani není nutné mít jasnou představu o jeho referenci. Po vytvoření tohoto jazyka Leibniz předpokládá, že počítat a uvažovat budou totožné činnosti.⁸⁸

⁸⁵ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 69

⁸⁶ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 69, a také ECO, 2001, s. 211-230

⁸⁷ ECO, 2001, s. 240

⁸⁸ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 70, a také ECO, 2001, s. 239-252, a také OUŘEDNÍK, 2013, s. 56-57

1.2.3.3 18. století a 19. století

Od projektů filozofického jazyka nebylo upuštěno ani v 18. století, ani Velká francouzská revoluce nezpůsobila jejich zastavení. Bylo-li dříve nutné utvořit jednotný a smysluplný jazyk, který by vyjádřil Boha a zákony přírody, v této době je potřebný pro vyjádření svobody, jež je nyní přístupná všem národům. V této době je již patrný přechod od teoretického uvažování o jazyce k praktickému utváření jazyka a posléze i opravdové zrealizování. Tyto tendence se naplno projeví v 19. století.⁸⁹

Univerzální jazyk vytvářeli jednotliví vědci, ale i skupiny. Podle vzoru Leibnize v 18. století pokračovali německý filozof a fyzik Lambert, francouzský matematik Condorcet nebo anglický orientalista Jones atd. Naopak v 18. století k odpůrcům logiků patří francouzský geometr P. Maupertius, jež tvrdil, že není možné, aby uspěl výhradně filozofický systém univerzálního jazyka. Jazyk snadnější než přirozený jazyk podle jeho názoru lze utvořit prostřednictvím pravidelné gramatiky a odvozování. Podobné kritické mínění zastávají M. Michaelis, Faiguet de Villeneuve a D. de Tracy.⁹⁰

Význačnými autory 18. století, kteří zkonstruovali apriorní jazyky, jsou Jean Delormel se svým dílem *Projet d'une langue universelle* z roku 1795, Joseph de Maimieux se spisem *Pasigraphie* z roku 1797 a v neposlední řadě Zalkind Hourwitz, jehož dílo z roku 1800 nese název *Polygraphie, ou l'art de correspondre à l'aide d'un dictionnaire dans toutes les langues, même dans celles dont on ne possède pas seulement les lettres alphabétiques*. Všechny tyto projekty jsou založeny na základních principech apriorních jazyků 17. století, odlišují se ovšem motivací, gramatikou a stanovením primitivních pojmů. V této době dochází k výrazné laicizaci atmosféry, umělé jazyky již nemají náboženskou motivaci, ale mají být využitelné v běžném životě. Předpokládá se existence všeobecné gramatiky obsažené ve všech přirozených jazycích. Již se nehledají absolutní primitivní pojmy, základními kategoriemi se stávají velké oddíly vědění, ze kterých se odvozují dané pojmy.⁹¹

Joachim Faiguet představuje svůj projekt „*langue nouvelle*“ na čtyřech stránkách článku s názvem *Langue*. Podle některých pozdějších autorů tento projekt jako první obsahuje prvky aposteriorních jazyků, k jejichž rozkvětu dochází především v 19. století. Faiguetovým

⁸⁹ OUŘEDNÍK, 2013, s. 57

⁹⁰ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 71

⁹¹ ECO, 2001, s. 261-263

vzorem je přirozený jazyk, slovní zásobu vytváří z kořenů francouzských slov, snaží se utvořit jednoduchou a pravidelnou gramatiku.⁹²

Dalším projektem 18. století, konkrétně z roku 1732, nacházejícím se na rozhraní apriorního a aposteriorního jazyka je *Scripturae oecumenicae consilium* (rada k univerzálnímu psaní). Autor s polatinizovaným jménem Carpophorophilus tvrdí, že základ tohoto jazyka pochází z latiny a vše ostatní utřídil tak, aby jazyk byl bez výjimky analogický. Další návrhy vycházející z latiny pocházejí z 19. století, lze jmenovat např. projekt „*Langue universelle*“ z roku 1837 a 1838 autora Dénise, návrh Parrata „*Langue simplifiée*“ z roku 1856 a pokus F. A. Gerbera, nebo Rösslera aj. V této souvislosti nelze zapomenout na jazyk *latino sine flexione*, o kterém bylo pojednáno výše.⁹³

Nebyla zjednodušována pouze latina, ale objevují se i návrhy zkonstruování mezinárodního jazyka z jazyků přirozených. Již v roce 1666 chorvatský kněz Jurij Križanič utvořil *Ruski jezik* z ruštiny a srbochorvatštiny. S. Stratimirovič v roce 1796 vypracoval na základě ruštiny *Opšti slovenski jezik*. Z polštiny čerpá *Wspólny jezik slowianski* autora S. B. Lindeho. V roce 1839 byl zveřejněn projekt zjednodušené francouzštiny tvůrce J. Schipfera. K tomuto směru se přidali rovněž Angličané, je znám např. projekt doktora Swifta z roku 1711 s názvem *Projekt opravy, zdokonalení a zpřesnění angličtiny*, nebo *World English* Jamese Bredshawa z roku 1847. V roce 1853 se objevila zjednodušená němčina *Weltdeutsch* anonymního autora. Tento výčet není ovšem konečný, mnoho dalších autorů se zabývalo myšlenkou vytvoření mezinárodního jazyka na základě národního jazyka.⁹⁴

Na začátku 19. století byly vymyšleny dva jazyky, které zauímají mezi projekty své doby zvláštní místo. V roce 1806 sestavil Anne- Pierre-Jacques de Vismes jazyk, jež měl napodobovat andělský jazyk. Blíže se o tomto jazyce lze dočíst v díle *Pasilogie, ou de la musique considérée langue universelle*. Jazyk je založen na zvucích, které vycházejí přímo z citových hnutí, proto jej lze považovat za jazyk citů. Vismes tóny přiřazuje písmenům abecedy. Z podobného názoru, že tóny reprezentují abecedu, vychází i Francois Sudre. Svůj jazyk nazývaný *Solresol* představuje v díle *Langue musicale universelle*. Sudre uvádí, že zazpívat a zaznamenat do notového zápisu probíhá ve všech jazycích stejným způsobem. Základem jeho jazyka je sedm hudebních not, které odpovídají slabikám.⁹⁵

⁹² ECO, 2001, s. 260-261

⁹³ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 73

⁹⁴ Tamtéž, s. 73-74

⁹⁵ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 72-73, a též ECO, 2001, s. 269-271

V roce 1856 byla v Paříži založena „Société internationale de philologie“, která ustanovila komisi, jejímž hlavním úkolem bylo utvoření apriorního univerzálního jazyka. Komise ustanovila požadavky na podobu tohoto jazyka, měl by být např. jednoduchý, libozvučný, jasný, filozofický apod. Po prozkoumání dřívějších projektů, které postupně odmítla, se zaměřila na návrhy členů této komise. Značný úspěch zaznamenal Sotos Ochando a jeho systém z roku 1845.⁹⁶ „*Tento systém, dostatečně motivovaný a odůvodněný na teoretické úrovni a zcela jednoduchý a pravidelný na úrovni logiky, jako obvyčejně usiluje o dokonalost shodou mezi pořadím označovaných věcí a abecedním pořádkem slov, které je označují.*“⁹⁷

Během 19. století vzniká velké množství umělých jazyků, proto vyjmenujme jen některé. V roce 1836 publikoval A. Grosselin *Système de langue universelle*, dalšími projekty toho období jsou např. *Langue universelle et analytique* E. Vidala z roku 1844, *Cours complet de langue universelle* Ch. Letelliera z let 1832-1855, nebo C. Meriggiho z roku 1884 *Blaia Zimandal*. Do tohoto výčtu lze rovněž zařadit *Lingualuminu* z roku 1875 autora F. W: Dyera, o dva roky mladší *Langue internationale* Reimanna, nebo Maldantův *Langue naturelle* z roku 1887.⁹⁸

Výsadní postavení mezi projekty 19. století zaujímá umělý jazyk *Volapük*. Byl vymyšlen německým katolickým farářem Johannem Martinem Schleyerem v roce 1879. Cílem tohoto jazyka bylo sjednocení všech národů. Volapük vychází z angličtiny, ale lze v něm nalézt i slova z němčiny. Jeho abeceda má 28 písmen, vypuštěno bylo „r“ z důvodu mezinárodní vyslovitelnosti. Každé písmeno zastupuje jednu hlásku a vždy na poslední slabice je přízvuk. Volapük není apriorním jazykem, protože jeho základem je přirozený jazyk, ale rovněž není ani aposteriorním jazykem, jelikož systematicky upravuje kořeny vypůjčených slov, které se stávají nerozpoznatelnými. Z důvodu jeho nepodobnosti k jakémukoliv přirozenému jazyku je pro všechny mluvčí stejně obtížný.⁹⁹

Po uveřejnění se Volapük rozšířil nejdříve po jižním Německu a Francii, poté i do dalších částí světa. V roce 1889 již existovaly volapükové kluby nejen v Evropě, ale také v Americe a v Austrálii. Při rozšiřování docházelo k zjednodušování a přestavování Volapüku, dokonce začaly vznikat nové odnože. Postupně Volapük upadal v zapomnění, až byl nakonec vytlačen

⁹⁶ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 72

⁹⁷ ECO, 2001, s. 271-272

⁹⁸ Tamtéž, s. 271

⁹⁹ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 74-75, a také ECO, 2001, s. 283-285

nejznámějším umělým jazykem *esperantem*, kterým se budeme podrobněji zabývat v kapitole č. 2.3.¹⁰⁰

1.2.3.4 20. století až současnost

Na počátku 20. století se více rozvíjí myšlenka utvoření pomocného mezinárodního jazyka, naopak zkonstruování filozofického jazyka je zavrženo jako nereálné. Autoři té doby především Couturat a Leau jsou přesvědčeni, že nelze povýšit žádný z přirozených jazyků na světový a ani není možné, aby se světovým jazykem stal některý mrtvý, neutrální jazyk, jako je např. *latina*. Z těch důvodů musí být zkonstruován umělý jazyk, který by se podobal přirozeným jazykům (aposteriorní jazyk) a jež by všichni považovali za neutrální.¹⁰¹

Pro 20. století jsou charakteristické dvě tendence, první je nazývána autonomní, která z přirozených jazyků vypůjčuje pouze základní kořeny, které následně kombinuje s afixy podle vlastních pravidel. Příkladem je Volapük, či esperanto. Druhá naturalistická škola se snaží o co největší napodobení přirozených jazyků. Představiteli naturalistické školy jsou např. Islyho *Linguum Islanium* z roku 1901, *Simplo* autora Ferrantiho z roku 1901, Molenaarův *Panroman* z roku 1903 aj. Do této skupiny patří také *Novial*, *Interlingua* a *Occidental*, o kterém se více zmíním v kapitole č. 2.5.¹⁰²

První mezinárodní pomocný systémem byl pravděpodobně Volapük, z něhož na přelomu 19. a 20. století vycházejí další projekty. V roce 1886 byly vytvořeny na základě Volapüku *Langue Universelle* od Ch. Meneta a *Spelin* od Bauera, o rok později zkonstruoval De Max *Bopal*. Z roku 1893 jsou známé dva projekty, Dormoyův *Balta* a Fiewegerův *Dil*. Z roku 1896 pochází von Aramův *Veltparl*. Nejznámější revizí Volapüku je *Idiom Neutral* z roku 1902, který obsahuje opačné zásady než Volapük. Ředitel Akademie Volapüku Waldemar Rosenberger navrhl tento pravidelný systém aposteriorního jazyka a poslal jej všem členům Akademie. Tento návrh však není poslední změnou, i další ředitelé Akademie se pokoušeli o vylepšení jak Volapüku, tak také Idiomu.¹⁰³

Rovněž esperanto bylo poznamenáno reformy, ovšem na rozdíl od Volapüku tuto krizi „přežilo“. Nejvýraznější reformované esperanto je umělý jazyk *Ido*, které bude přiblíženo v kapitole č. 2.4. V té době se lze setkat s projekty, které se pokouší o kompromis mezi

¹⁰⁰ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 75, a také ECO, 2001, s. 283

¹⁰¹ ECO, 2001, s. 281-283, a také OUŘEDNÍK, 2013, s. 57

¹⁰² BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 80

¹⁰³ Tamtéž, s. 75, a také ECO, 2001, s. 283

esperantem a Idem. Jedná se např. o *Antido* uveřejněné v roce 1907 René de Saussurem, o *Lingvo Kosmopolita* z roku 1912, *Esperantidu* z roku 1919, nebo *Now Esperanto* z roku 1925. Mezi kompromisní návrhy lze zařadit také např. *Romanizat* autora R. Brandta, *Mezvoio* vytvořené Jaminem, či *Ispirantu* A Seidla, nebo Colasovo *Adjuvilo*.¹⁰⁴

Umělý jazyk Nov International Auxiliary Language zkrácené *Novial* byl vytvořen respektovaným lingvistou Otto Jespersenem. První návrh byl publikován v roce 1927, objevují se v něm změny, které se Jespersenovi nepodařily prosadit v Idu. *Novial* používá anglická nebo dánská pomocná slovesa. Jespersen je ochoten přistoupit na změny a diskutovat o optimální podobě s jinými autory. Tato diskuze proběhla s Edgarem de Wahlem, autorem *Occidental*. Úvod této diskuze, která byla publikovaná v červnovém čísle časopisu *Novialiste* z roku 1935, je psán paralelně v obou umělých jazycích, poté autoři argumentují každý svým jazykem. Dochází k shodnému závěru, že srozumitelný mezinárodní jazyk se nachází někde mezi těmito dvěma umělými jazyky.¹⁰⁵

Interlingua je umělý jazyk utvořený mezinárodní interlingvistickou organizací „International Auxiliary Language Association“, jejímž cílem bylo nalezení pomocného mezinárodního umělého jazyka. V roce 1951 byla zveřejněna její gramatika a slovník s anglickým překladem. Vychází především z latinidních jazyků, nemá gramatický rod, obsahuje mnoho nepravidelností. V roce 1967 byla *Interlingua* uznána jako jazyk vhodný pro mezinárodní terminologii.¹⁰⁶

V současné době se problémem mezinárodního jazyka zabývají *Center for Research and Documentation on World Language Problems*¹⁰⁷ a *Gessellschaft für Interlinguistik e. V.*¹⁰⁸ V souvislosti s hledáním mezinárodního jazyka vznikl obor interlingvistika, který se zjednodušeně řečeno zabývá aspekty plánovaných jazyků.¹⁰⁹

Vznik umělých jazyků 20. století není motivován pouze prvkem mezinárodnosti, v této době byl vytvořen pozoruhodný projekt jazyka nazvaný *Lincos*, jehož tvůrcem je holandský matematik Hans A. Freudenthal. Hlavním cílem tohoto kosmického jazyka je případná

¹⁰⁴ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 78

¹⁰⁵ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 81

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 82, 85, 112-115

¹⁰⁷ Centrum pro dokumentaci a informování o světovém jazykovém problému, více informací lze nalézt na <<http://esperantic.org/en/>>

¹⁰⁸ Společnost pro interlingvistiku, více informací lze nalézt na <<http://www.interlinguistik-gil.de/wb/pages/startseite.php>>

¹⁰⁹ Podrobněji o interlingvistice se lze dozvědět v díle BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995. nebo v díle BLANKE, Detlev. *Interlingvistika: cesty k odborné literatuře*. Vyd. 1. Překlad Malovec. Dobřichovice: Kava-Pech, 2004.

komunikace s mimozemskými obyvateli. Nejedná se o jazyk, kterým by se mělo mluvit. Ale Lincos je model, podle kterého lze vymyslet jazyk a zároveň podle kterého lze naučit tento jazyk bytosti, jež mají odlišné dějiny a zcela jinou biologii než lidé. Lincos je založen na rádiových vlnách, Freudenthal předpokládal, že mimozemské civilizace již znají techniku umožňující přijímat a dekodovat tyto signály.¹¹⁰

Umělé jazyky ovšem nebyly utvářeny pouze na Evropském kontinentě. Při různých specifických příležitostech australské domorodé kmeny užívají řadu jazykových variant. „*Naprosto mimořádný je mezi nimi jazyk damin. Damin používají kmeny Lardil a Yangkaal v Karpenterském zálivu. Muži se ho učí během iniciačního rituálu 'warama', při které je iniciovaným mladíkům naříznuta močová trubice a stávají se muži. Než se stanou 'demínkurdla', mluvčími daminu, učí se mladíci slova daminu během několika lekcí podle sémantických domén.*“¹¹¹ Slovní zásoba daminu tvoří přibližně 200 slov, jediné slovo tak může najednou označovat i více věcí. Z důvodu pevného pouta s tradicí se dnes daminem téměř nemluví. V islámském prostředí, konkrétně v Káhiře v 16. století, byl především z arabštiny, perštiny a turečtiny vypracován jazyk *balaibalan*, jehož funkce byly převážně náboženské a poetické. Nelze opomenout Afriku, v níž se také objevují rituální jazyky.¹¹²

¹¹⁰ ECO, 2001, s. 272-274

¹¹¹ POKORNÝ, 2010, s. 153

¹¹² Tamtéž, s. 153-154

2 UMĚLÉ JAZYKY V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ NA ČESKÉM ÚZEMÍ

Z uvedených informací v první části této práce vyplývá, že existuje mnoho druhů umělých jazyků. Vzhledem k časovému rozpětí a územnímu vymezení, které jsou uvedeny v názvu práce, bych se dále chtěla věnovat především umělým jazykům, jejichž hlavním cílem bylo stát se světovým jazykem. Důkazem, že myšlenka hledání či vytvoření pomocného mezinárodního jazyka byla v této době velmi živá, je založení Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního. Od vytvoření filozofického jazyka bylo na počátku 20. století definitivně opuštěno z důvodu nereálnosti.

2.1 Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního

Potřeba pomocného mezinárodního jazyka na počátku 20. století stále více stoupá a to především z důvodu sblížování národů s rozličnými jazyky. Tato propojenost nastává převážně prostřednictvím nových technologií (např. dopravy, pošty, rozvodu elektrické energie), ovšem jazyková bariéra stále zůstává. Na překážku jazyka narážejí i účastníci nejrůznějších kongresů. Jazykové problémy by podle nich nejspíše vyřešil pomocný mezinárodní jazyk. Takovýto jazyk by byl určen pro všechny, jak pro vědce, filozofy, právníky, lékaře, inženýry, tak pro obchodníky a v neposlední řadě i pro lidi s nižším vzděláním. Cílem pomocného mezinárodního jazyka není vyloučení přirozených jazyků, naopak chce „stát“ vedle nich a sloužit k účelům, ke kterým přirozené jazyky nemohou.¹¹³

Pomocný mezinárodní jazyk má být určený k písemnému a zároveň i k ústnímu dorozumívání mezi lidmi s rozdílnými mateřskými jazyky. Měl by stát druhým jazykem každého. Jednotný mezinárodní jazyk by měl rovněž zajistit neplýtvání energií.¹¹⁴ Pro vysvětlení uvedu dobový příklad: *„Australská jablka byla vypěstována anglickým zahradníkem, dopravena ‚anglickou‘ lodí ‚italskému‘ zasílateli v Terstu, odevzdána k dopravě ‚německé‘ železnici, a dodána v Praze ‚českému‘ obchodníkovi, aby je r. 1913 nabídl k jídlu českoněmeckým gurmandům. Dopisy a účty tohoto obchodu se týkající byly napsány ve 4 jazycích. To je jistě hřích proti vši účelnosti a hospodárnosti s lidskou prací.“*¹¹⁵

¹¹³ Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního. Praha:1907, s. 3-6

¹¹⁴ KAMARYT, Stanislav. *Mezinárodní jazyk*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1922, s. 3-5, 15. Dále jen „KAMARYT, 1922, s.“

¹¹⁵ KAMARYT, 1922, s. 5

V této souvislosti byla nastolena závažná otázka, jaký jazyk by se tímto pomocným mezinárodním jazykem měl stát. V zásadě jsou možná dvě řešení. Pomocný mezinárodní jazyk by mohl být vybrán z přirozených jazyků. A může se jím stát buď jazyk mrtvý, nebo živý. Mrtvým přirozeným jazykem je např. latina. Vědci zabývající se otázkou světového jazyka tvrdí, že mrtvé jazyky nevyjadřují přesně a lehce moderní způsob myšlení (např. nedokážou vyjádřit nové zákony fyziky). Neobsahují slova pro nové objevy, či věci. Nelze se těchto jazyků naučit samostatně bez učitele, což je pro pomocný mezinárodní jazyk požadováno. A další důvod pro nemožnost jejich využití je složitý a nepravidelný systém těchto mrtvých přirozených jazyků.¹¹⁶

Další možnou variantou je živý přirozený jazyk. Avšak v tomto případě se stává překážkou láska a úcta každého národa ke svému vlastnímu jazyku. Žádný národ by podle tehdejších autorů nedovolil, aby jiný národ byl zvýhodněn. Takto vyvolený národ by se stal nejvýznamnějším nejen v oblasti hospodářské, ale všechny ostatní národy by se musely přizpůsobit způsobům vyjadřování, které jsou pro každý národ odlišné. Vybraný národ by zaplavoval celý svět svými výrobky, svou literaturou, svým kulturním bohatstvím, až by se nakonec všechny národy staly stejné jako tento národ. Dalším problémem jsou kritéria, podle nichž by měl být daný přirozený jazyk vybrán. Měla by jím být francouzština, čínština, či angličtina? Nebo jazyk malého národa? Předpokládalo se, že ke shodě mezi národy nemůže nikdy dojít. A dalším důležitým nedostatkem živých přirozených jazyků stejně jako mrtvých je jejich nejednoduchost, nepravidelnost, mnohé výjimky apod. Proto autoři té doby, např. Couturat a Leau, dospívají k závěru, že je nutné, aby se pomocným mezinárodním jazykem stal umělý jazyk.¹¹⁷

Nastává ještě další otázka, zda má být použit apriorní, nebo aposteriorní umělý jazyk. Apriorní umělý jazyk by vynikal svou logičností, každý pojem by měl jedno adekvátní slovo. Ale jak se již v minulosti ukázalo, problémem je zapamatování si všech slov, které nejsou podobné žádnému existujícímu jazyku. Proto bylo ustanoveno, že pomocný mezinárodní jazyk bude sestaven na základu přirozených jazyků. Vycházelo se ze skutečnosti, že všechny přirozené jazyky přejímají mezinárodní slova, jakou jsou telefon, fotoaparát, kilogram, metr, adresa aj. Při sestavování jazyka aposteriorním způsobem budou využity kořeny slov, které

¹¹⁶ COUTURAT, L. *O jazyce mezinárodním*. Přel. z franc. jaz. V Praze: 1906, s. 17-19

¹¹⁷ Tamtéž, 14-17

jsou společné co největšímu počtu přirozených jazyků. Budou zavedena jednotná a jednoduchá pravidla neobsahující výjimky ani jiné anomálie.¹¹⁸

Pro vyřešení problému jazykové bariéry byla na mezinárodním filozofickém sjezdu v Paříži v roce 1900 utvořena komise, která dne 17. ledna 1901 ustanovila Delegaci pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního (*Délégation pour l'adoption d'une langue auxiliaire internationale*). Jednalo se o sdružení obchodních, vědeckých, turistických a jiných společností. Svůj oficiální program vydalo v podobě Prohlášení, které měli podepsat delegáti ze společností, kteří se chtěli podílet na otázce mezinárodního pomocného jazyka.¹¹⁹ Konečnou volbu pomocného mezinárodního jazyka mělo provést Mezinárodní sdružení akademií, které se ovšem dne 29. května 1907 ve Vídni prohlásilo za nekompetentní. Proto sekretáři delegace Couturat a Leau rozhodli, že delegace je sama odpovědná za vyřešení této otázky.¹²⁰

Z tohoto důvodu byl zvolen výbor delegace, jehož členy byly např. E. Boirac, rektor akademie v Dijonu, G. Peano, profesor univerzity v Turíně, W. Förster, přednosta mezinárodního výboru pro míry a váhy, W. Ostwald, bývalý profesor univerzity v Lipsku, V. Jespersen, člen dánské královské akademie aj.¹²¹ Výbor zasedal od 15. do 24. října 1907 v College de France v Paříži. Obsah jednání byl řádně připraven sekretáři¹²² tohoto výboru.¹²³

Cílem této delegace bylo vybrat z umělých jazyků pomocný mezinárodní jazyk, který by nebyl jazykem národním, měl sloužit ke každodenní komunikaci, ale i k obchodním, vědeckým a filozofickým záležitostem. A třetím požadavkem byla snadnost naučení se tohoto jazyka všemi lidmi. Delegace zkoumala různé projekty umělých jazyků.¹²⁴ Dobový český zdroj uvádí, že na jednání výboru „se dostavila navrhovatelů celá řada. Dr. Nikolás vyložil svůj spokil, Thaut svou Řeč zjednodušenou, Bollack Řeč modrou, abbé Marchand svůj Dilpok, Raoul de la Grasserie l'Apolema, Houghton Master Languages, Darde svůj Logos, Spitzer Le Parla, Molenaar svůj L'Universal, vyloženi i Idiom Neutral, zpracovaný institucí

¹¹⁸ COUTURAT, L. *O jazyce mezinárodním*. Přel. z franc. jaz. V Praze: 1906, s. 19-22.

Více o struktuře pomocného mezinárodního jazyka tehdejší doby se lze dočíst v tomto díle.

¹¹⁹ Celé znění tohoto Prohlášení je umístěno jako Písemná příloha v Přílohách.

¹²⁰ *Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního*. Praha:1907, s. 3-9, také KAMARYT, 1922, s. 65

¹²¹ Další členy lze nalézt v článku: BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1.

¹²² Sekretáři Couturat a Leau v roce 1903 vydali knihu *Dějiny jazyka všeobecného (Histoire de la Langue Universelle)*, jež pojednává o historii hledání pomocného mezinárodního jazyka a která nyní byla doplněna statí *Nová řeč mezinárodní*, která popisuje sedm let práce Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního.

¹²³ BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1, s. 60-61

¹²⁴ *Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního*. Praha:1907, s. 6-8

*Akademi internasional de Lingu universal, Rosenberger vyložil Projekt de Neutral reformed, Beerman přišel se svým velmi logickým návrhem Novilatin.*¹²⁵ Významnou roli v projednávání hrálo esperanto.¹²⁶

Nakonec výbor rozhodl, že nelze vybrat žádný z navrhovaných jazyků, ale že se přiklání k esperantu, avšak požaduje od něj určité změny. Tato reforma esperanta bude provedena podle projektu Ido, jehož autory, jak se později ukázalo, jsou někteří esperantisté. Tímto došlo k rozkolu mezi esperantisty, kteří tuto reformu nepovažovali za přijatelnou, a zastánci Ida. Vznikly tak dva samostatné umělé jazyky.¹²⁷ Pro vnitřní neshody byla dne 16. října 1910 Delegation pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního rozpuštěna.¹²⁸

Počátkem 20. let vznikla delegaci podobná organizace nesoucí název *International Auxiliary Language Association* (IALA). Hlavním úkolem této mezinárodní interlingvistické asociace bylo také přijetí mezinárodního pomocného jazyka, kterým se nakonec stala Interlingua, o níž jsem se zmiňovala výše. Tato organizace po publikování Interlingvy byla v roce 1953 také rozpuštěna.¹²⁹

Pomocný mezinárodní jazyk pro obchod¹³⁰ byl řešen ve dnech 2. až 4. dubna roku 1923 v Benátkách. V zápise z této Mezinárodní konference pro společný pomocný jazyk obchodní a dorozumívací, které se účastnila rovněž Československá republika, se lze dočíst, že mezinárodním pomocným jazykem bylo zvoleno esperanto. Na zasedáních prohlašovali zástupci jednotlivých zemí, že na území jejich států se esperanto užívalo k mezinárodní komunikaci pro obchod již před začátkem této konference, výsledek tedy nebyl překvapivý.¹³¹

¹²⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1, s. 61

¹²⁶ Tamtéž, s. 61

¹²⁷ Tamtéž, s. 61-62, a také KAMARYT, 1922, s. 66-67

¹²⁸ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 77

¹²⁹ Tamtéž, 82-85

¹³⁰ V souvislosti s obchodníky a mezinárodním jazykem pomocným bych chtěla zmínit jednu zajímavou myšlenku, a to zavedení pomocné mezinárodní měny. Úkolem této měny by bylo především odstranění potíží s převáděním peněz z jedné měny do druhé. Úvahy o této pomocné mezinárodní měně byly uveřejněny v roce 1907 v *Internacia Scienca Revue*, autorem je prof. René de Saussure ze Ženevy. Základní jednotkou bylo speso, deset spesoj se nazývalo spesdeko a tisíc spesoj tvořilo jedno spesmilo. Jedno spesmilo bylo v přepočtu 2,4 K, nebo 2,5259 franku. V první polovině 20. století některé švýcarské banky začaly vydávat a užívat mezinárodní šeky, jež byly nadepsány esperantsky a účtovány ve spesmiloj. K užívání této měny byly vyzývány rovněž české banky. (Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Pomocná měna mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1., s. 47, a také KÜHNL, E. *Úplná methodická učebnice esperanta pro školy a samouky* zpracovaná na základě Zamenhofova "Fundamento de esperanto" a schválená zkušební komisí Ústředního svazu Bohema unio esperantista: metoda Kühnlova. 3. dopl. a rozšíř. vyd. Praha: E. Kühnl, 1912, s. 142)

¹³¹ KLUB ESPERANTISTŮ V ÚSTÍ N. ORL. *Jak byl rozluštěn problém mezinárodního jazyka pro obchod a styk s cizinou*. Ústí n. OrL., 1924, s. 1-44

První český článek týkající se mezinárodního pomocného jazyka pochází již z roku 1887, autorem je J. M. Bakalář Srbecký. Tento článek se zabýval v té době velmi rozšířeným Volapükem, dokonce i na českém území vyšla učebnice Volapüku.¹³²

O pomocných mezinárodních jazycích, které byly známé na českém území na počátku 20. století, se lze dozvědět z článku Alexandra Sommera Bařka. Tento autor ve svém článku s názvem *Společná řeč mezinárodní* uvádí výčet umělých jazyků, jež se snažily prosadit jako pomocný mezinárodní jazyk, jedná se o např. *Spokil* Dra Nikolase z roku 1900, ze stejného roku o Kuerschenerovu *Lingua Komun*, nebo o Hilbeovu *řeč číselnou* z roku 1901, o Dietrichovu *řeč styku mezinárodního* z roku 1902.¹³³ Ovšem jak sám autor tvrdí ve svém pozdějším článku, tyto umělé jazyky nedosáhly většího rozšíření. V článku *Jazyk mezinárodní* z roku 1911 opět od Bařka se lze dočíst, že umělé jazyky *Esperantido*, *Universal* a *Romanal* byly úspěšnější než ty výše jmenované. Avšak z důvodu neexistence českého díla pojednávajícího o těchto jazycích se lze domnívat, že na českém území nebyli mluvčí těchto umělých jazyků.¹³⁴

O pomocných mezinárodních jazycích se lze dozvědět rovněž z díla *Mezinárodní jazyk* Stanislava Kamaryta z roku 1922. Zde se také setkáváme jak s výčtem umělých jazyků, tak se shodným názorem, že tyto systémy nevzbudily větší veřejný zájem. Příkladem lze jmenovat *Perlo* z roku 1904, jejímž základem byla logika a mnemotechnika, autorem byl Talundbery, nebo aposteriorní jazyky *Mundelingvo* z roku 1906, *Ekselsiora* ze stejného roku, *Ile* z roku 1909, *Europal* z roku 1911, *Reform-esperanto* z roku 1916 aj. O existenci pomocných mezinárodních jazyků *Latino sine flexione* a *Idiom neutral*, který původně vycházel z Volapüku, ale nakonec byl nejspíše pod vlivem esperanta naprosto změněn, se v této době na českém území vědělo, avšak nikdo jich více neužíval.¹³⁵ Pomocným mezinárodním jazykům, které byly na českém území známější a o kterých byly vydány české učebnice, bych se chtěla věnovat v následujících částech, konkrétně se jedná o *Modrou řeč*, *esperanto*, *Ido*, *Occidental* a *neoglyfy*.

Na českém území myšlenku umělých jazyků, ať již vytvořených zcela nově, nebo z existujících přirozených jazyků, podporoval mimo jiné Pražský lingvistický kroužek.

¹³² KAMARYT, 1922, s. 21

¹³³ BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1, s. 13

¹³⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. Jazyk mezinárodní. In: *Snahy všelidské*, Příloha Ilustrovaných Přednášek, Plzeň, 4. dubna 1911, s. 4

¹³⁵ KAMARYT, 1922, s. 63-64

Konkrétně se pomocným mezinárodním jazykem zabýval na dvou zasedání, a to 1. března a 9. dubna 1929.¹³⁶

K problematice pomocného mezinárodního jazyka je nutné ještě zmínit fakt, že i přes výše uvedené kritiky živého přirozeného jazyka se uvažovalo o uplatnění angličtiny jako světového jazyka. Důkazem pro toto tvrzení je český článek *O mezinárodnosti jazyků a o mezinárodním jazyku* od Čestmíra Parmy, který nejdříve pojednává o společném jazyku Slovanů. Poté uvažuje o mezinárodním jazyce, zda by jím měla být spíše angličtina, nebo esperanto. A tuto otázku nechává nezodpovězenou.¹³⁷ „Dnes lidé praktičtěji založení učí se raději angličtině, poněvadž užitek z ní jest okamžitý a veliký, lidé ideoví nadchnou se pro esperanto, které neskýtá tolik výhod jako angličtina nebo jiný národní jazyk, ale pocit práce pro budoucnost. Závisí na jejich práci, kdyby se jejich cíl uskutečnil.“¹³⁸

2.2 Modrá řeč

Jedním z umělých jazyků, které byly zkoumány Delegací pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního jako možný světový jazyk, je Modrá řeč.¹³⁹ Tento umělý jazyk byl vytvořen Leónem Bollackem v roce 1899 v Paříži a publikován byl v díle *La Langue Bleue Bolak: langue Internationale pratique*. Autor nechtěl, aby tento jazyk nahradil přirozené jazyky, úkolem tohoto umělého jazyka bylo stát se jazykem dorozumívacím a druhou řečí až po mateřských jazycích. Základem Modré řeči byly již existující přirozené jazyky a podle autora se jedná o velice přesný a jednoduchý jazyk.

„Modrá řeč obdržela jako symbol tužeb po sbratření a porozumění si všech národů jméno barvy oblohy nebeské, která jako stejně společný prápor nad celým člověčenstvem se klene. Sestavení mezinárodní řeči jest základní podmínkou pro vývoj a zbudování ‚lepší budoucnosti‘ lidské společnosti.“¹⁴⁰ Modrá řeč je podle jména svého autora též nazývána *Bolak*, proto oba názvy používám jako synonyma.

Základní podmínky vzniku Modré řeči byly dvě, a to schopnost vyjádření každé myšlenky písmem a i slovem a snadné naučení se jazyka. Prvním předpokladem se *Bolak* odlišuje od

¹³⁶ TOMAN, Jindřich. *Příběh jednoho moderního projektu: Pražský lingvistický kroužek, 1926-1948*. 1. české vyd. Překlad Vladimír Petkevič. Praha: Karolinum, 2011, s. 161

¹³⁷ PARMA, Č. *O mezinárodnosti jazyků a o mezinárodním jazyku*. In: *Přítomnost*. 1928, roč. 5, č. 25, s. 394-395

¹³⁸ Tamtéž, s. 395

¹³⁹ Nebude-li uvedeno jinak, informace o Modré řeči čerpám z české učebnice Modré řeči. (BOLLACK, León. *Modrá řeč: Bolak: praktická mezinárodní řeč: učebnice*. Překlad Gustav Pergl, V Plzni: G. Pergl, 1902.)

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 6

esperanta, protože podle Gustava Pergla esperanto nedokáže přesně vyjádřit komplikované myšlenky. Dalším rozdílem mezi Modrou řečí a esperantem je užívání 4. pádu. „*Neskloňování jest pokrok ve vývoji řeči (jest bláznovstvím chtít jíti proti proudu tendence změn řeči). Logická umělá řeč musí potlačiti veškeré skloňování vyjma skloňování náměstek.*“¹⁴¹ I přes toto tvrzení Modrá řeč obsahuje skloňování podstatných jmen.

Velkou předností Modré řeči je její vybudování na základě logického uvažování. „*Slova nejsou libovolně tvořena, jsou to theorecky odůvodněné formy slovové.*“¹⁴² Východiskem pro tvoření dalších slovních druhů je vždy podstatné jméno. Pro tvoření slov byla zkonstruována jasná a jednoduchá pravidla, např. přívlastek utvoříme přidáním samohlásky a souhlásky *d* k podstatnému jménu. Tato pravidla podle Bollacka „kopírují“ způsob myšlení. Ovšem slova nesmí být příliš dlouhá, jako tomu bylo u Volapüku, pak se jazyk stává „nelehkým“ a nepraktickým.

Jedinečnost Modré řeči vystihují slova G. Pergla: „*Mezi všemi známými řečmi jest Modrá Řeč jediná, která podává filosofického vysvětlení každého pravidla a mezi umělými jediná, která na místě libovольnosti předešlých systémů chová základy logického provedení.*“¹⁴³ A nejen z těchto důvodů je Bolak považován svými zastánci za pokročilejší než tehdejší pomocné mezinárodní jazyky.

S Modrou řečí se Češi v 1. polovině 20. století mohli seznámit prostřednictvím učebnice Bolaku, kterou publikoval Gustav Pergl. V předmluvě této učebnice autor slibuje vydání Slovníku česko-bolackého a bolacko-českého a poté i velké učebnice, rovněž předpokládá, že bude vydáván časopis s názvem *Bolakor*. Avšak tento záměr nebyl naplněn, možným důvodem je přidání se samotného autora Léona Bollacka k projektu Ido. Z části pojednávající o Delegaci pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního vyplývá, že o existenci Modré řeči věděl rovněž Alexandr Sommer Batěk.¹⁴⁴ Zmiňuje se o ní též Stanislav Kamarýt ve své publikaci *Mezinárodní jazyk*, ovšem pouze jako o návrhu pomocného mezinárodního jazyka, který nezbudil u veřejnosti větší zájem.¹⁴⁵

¹⁴¹ BOLLACK, León. *Modrá řeč: Bolak: praktická mezinárodní řeč: učebnice*. Překlad Gustav Pergl, V Plzni: G. Pergl, 1902, s. 25

¹⁴² Tamtéž, s. 26

¹⁴³ Tamtéž, s. 27

¹⁴⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1., s. 13, 61

¹⁴⁵ KAMARYT, 1922, s. 63

2.2.1 Stručný přehled gramatiky

Pro naučení se Modré řeči¹⁴⁶ jsou důležitá tři základní pravidla. Prvním je, že jedno písmeno má jeden zvuk, jedno slovo se pojí výhradně s jedním významem, jedna třída slov má jedno vzezření slov a jedna věta lze zkonstruovat pouze jedním způsobem.

Druhou zásadou je hláska *u* jako gramatický nástroj. Obsahuje-li některé slovo *u*, je jisté, že v daném slově proběhl gramatický proces. Podle *u* na konci alespoň dvouslabičného slova poznáme množné číslo (*mik* = přítel, *miku* = přátelé). Uprostřed slova značí *u* slovo složené (*vint* = vítr, *milv* = mlýn, *vintumilv* = větrný mlýn). Nachází-li se *u* na počátku podstatného jména, jedná se podstatné jméno ženského rodu (*umik* = přítelkyně). Na začátku přídavného jména znamená stejnost (*pobred* = chudý, *upobred* = stejně chudý). *U* na počátku slovesa označuje opisný tvar.

Třetím základním pravidlem je tzv. pravidlo sedmikrásky, jež prostřednictvím samohlásek vyjadřuje intenzitu abstraktních pojmů. Samohláska *a* označuje nedostatek (*lov* = láska, *alov* = lhostejnost, doslovně: nedostatek lásky). Samohláska *o* vyjadřuje sklon k něčemu (*olov* = naklonění). Samohláska *e* značí hojnost a samohláska *i* nadbytek (*elov* = vášeň, *ilov* = zbožňování).

Všechna slova Modré řeči jsou rozdělena do dvou skupin. Prvním druhem jsou Malá slova, která sama o sobě nemají přesný význam. Patří sem předložky, spojky apod. Všechna se nacházejí ve slovníku. Druhá skupina se nazývá Velká slova a obsahuje podstatná jména, přídavná jména, číslovky a slovesa. Podstatná jména se nacházejí ve slovníku, od nich lze vytvořit přídavná jména a slovesa.

Podstatná jména jsou základem Modré řeči, skloňování probíhá pomocí neurčitého členu *an*, podstatné jméno zůstává ve stejném tvaru (u jednotného čísla je 1. pád *an*, 2. pád *ad*, 3. pád *al*, 4. pád neexistuje, 5. pád se vyjadřuje prostřednictvím pátého pádu osobních zájmen). Stav ženy, jež je určován stavem manžela, je tvořen příponou *-in* (*medsor* = lékař, *medsorin* = paní lékařě). U rodinných vztahů se pro mužské a ženské pohlaví užívá rozdílného slova (*per* = otec, *mer* = matka). Označování dalších příbuzných má rovněž svá

¹⁴⁶ Informace o gramatice Modré řeči čerpám z učebnic Modré řeči. (BOLLACK, León. *Modrá řeč: Bolak: praktická mezinárodní řeč: učebnice*. Překlad Gustav Pergl, V Plzni: G. Pergl, 1902, s. 7-16, a také *Abridged grammar of the blue language, Bolak; national practical language; English version* [online]. 1900 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <https://archive.org/details/grammaroabridged00bollrich>)

pravidla, např. pro příbuzné získané sňatkem uijeme slovo *lek* = zákon (*feg* = dcera, *lekfeg* = snacha).

Přídavná jména podobně jako slovesa jsou utvořena od podstatných jmen přidáním příslušné koncovky (*lovid* = milující). Stupňují se podle pravidla sedmikrásky. Modrá řeč rovněž obsahuje výrazy pro osobní, přivlastňovací, ukazovací, tázací, vztažná a neurčitá zájmena (*te* = ty, *mea* = můj, *ag* = tento, *ka* = kdo, *kla* = někdo).¹⁴⁷ Zájmena jsou skloňována, u osobních zájmen se setkáváme s pěti pády (*me* = já, *ema* = mne, *ama* = mně, *ma* = mě, *em* = ať já!).

Základní číslovky Modré řeči je nutné se naučit (*ven* = jedna, *dov* = dva, *ter* = tři), přidáním koncovky *-is* utvoříme desítky (*dovis* = dvacet), prostřednictvím předpony *di-* lze vyjádřit čísla od jedenácti do devatenácti (*diven* = jedenáct). Číslovkami jsou tvořeny také názvy dnů a měsíců (*ventag* = pondělí, *venmes* = leden).

Připojením samohlásky ke kmenu podstatného jména vznikne sloveso. Samohláska *i* označuje věčné trvání (*lovi* = milovat věčně). Samohláskou *o* vyjadřujeme přítomnost (*lovo* = milovat nyní), samohláskou *e* minulost (*love* = milovat v minulosti), samohláska *a* značí budoucnost (*lova* = milovat v budoucnosti). Oznamovací způsob je tvořen spojením slovesa a osobního zájmena v 1. pádě (*me lovo* = miluji, *te love* = miloval jsi). Další gramatické jevy týkající se sloves mají v Modré řeči stanovena vlastní pravidla, např. trpný rod je vyjádřen samohláskou *u* (*lovui* = být milován).

Příslovce nalezneme ve slovníku, nebo jsou složena z kmenů a příslušné koncovky. Předložky a spojky rovněž mají své výrazy, které lze najít ve slovníku (*io* = univerzální předložka). Každá přípona v Modré řeči má svůj význam (*-erk* označuje obchod, *bir* = pivo, *birerk* = obchod s pivem). Slovosled v Bolaku je neměnný, na začátku stojí podmět, následuje přísudek a poté předmět.

2.2.2 Ukázka textu

Me vilo kap novel.

Chci nový klobouk

Ted du famo?

Máš hlad?

Ven pro ate, ate pro ven.

Jeden za všechny, všichni za jednoho.

Sol flimi pro tle.

Slunce svítí pro všechny.

¹⁴⁷ Pro upřesnění dodávám, že v dobové učebnici jsou označovány výrazem náměstky.

En verko pro flis ad totm!	Pracujme pro blaho člověčenstva!
Te tnu malso?	Nevede se ti špatně?
An per boned loved sae fantu.	Dobry otec miluje svoje děti.
Fe du benso?	Vede se jim (žen. r.) dobře?
Fe benso.	Vede se jim dobře.
Spa lag tenko sae plesu.	Každé stáří má své radosti.

Zdroj: BOLLACK, León. *Modrá řeč: Bolak: praktická mezinárodní řeč: učebnice*. Překlad Gustav Pergl, V Plzni: G. Pergl, 1902, s. 17 -18

RAMB IT FOKS.

An ramb usolge an karnat fkifed, ra gartist verfe ib gev pro kat of sea neber. Se vile bavre (se ia bavre) ŝa ib an notgolm veked, fo an foks venke oŝ bolm it sage: „Et salvo, bert oft Jupiter!“ – „Ted u tveni ma pro ka?“, ramb frage. – „Me du tveni ta pro ka?“, foks repe, „te tnu seri nesl, ra delo om Jupiter ate tagu, ku se stekso ma, foks pobred? Me tnu miro giv of Jupiter in tae grifu, ra me varto ate mornu?“ – Ramb seri bafed it skonpo spolteŝ, livoŝ slipo sea karnet. Foks preno lafoŝ aŝ karn it bavro ŝa ki legr. Bo sea legr su ŝanfo balŝ in pniŝ: gift oa flemso it foks morto.

Zdroj: BOLLACK, León. *Modrá řeč: Bolak: praktická mezinárodní řeč: učebnice*. Překlad Gustav Pergl, V Plzni: G. Pergl, 1902, s. 18

2.3 Esperanto

Esperanto je nejznámější a pravděpodobně i nejrozšířenější pomocný mezinárodní jazyk. Autorem tohoto umělého jazyka je oční lékař Dr. L. L. Zamenhof. V roce 1887 publikoval rusky svou první knihu pojednávající o esperantu s názvem *Dr. Esperanto: Meždunarodnyj jazyk. Predislovie i polnij učebnik (por Rusoj)*, v překladu *Dr. Esperanto: Mezinárodní jazyk. Předmluva a úplná učebnice*. Téhož roku vydal také polský, francouzský a německý překlad, o rok později anglický. Esperanto se postupně šířilo do dalších zemí, a to nejen evropských.¹⁴⁸

Název esperanto je odvozován od pseudonymu, který Dr. Zamenhof užil při vydání svého prvního titulu, lze ho přeložit jako „mající naději“, nebo „doufající“. Podle svých zastánců lze esperanto charakterizovat jako pomocný, snadný, neutrální, praktický mezinárodní jazyk. Autor esperanta si ovšem byl vědom, že jeden člověk nemůže stvořit dokonalý jazyk, proto byl nakloněn všem připomínkám, které měly esperanto zlepšit.¹⁴⁹

¹⁴⁸ KAMARYT, 1922, s. 22

¹⁴⁹ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 75-76, a také ECO, 2001, s. 287-289

Cílem esperanta nebylo nahradit přirozené jazyky, chtělo se stát druhým jazykem každého člověka, pomocí kterého by se mohl dorozumívat s celým světem, aniž by se musel naučit všechny mateřské jazyky. Původně podle Dr. Zamenhofa mělo esperanto sjednotit všechny Židy. Avšak ostatní stoupenci esperanta usilovali o neutrální jazyk bez veškerých ideologických, náboženských, politických a filozofických prvků, proto před světem zatajovali i Zamenhofův židovský původ.¹⁵⁰

Esperanto našlo zalíbení u široké veřejnosti.¹⁵¹ Začaly se zakládat spolky, vydávat časopisy a učebnice, jejichž úkolem bylo šíření esperanta. Rovněž se pořádaly kongresy, které dokazovaly, že esperanto je živým jazykem a je potřeba ho více rozšiřovat. V roce 1905 se v Boulogne sur Mer ve Francii konal první esperantský mezinárodní kongres, na kterém byla schválena Deklarace o podstatě esperantismu a utvořen Jazykový výbor esperantistů (*Lingva komitato*).¹⁵²

Vedle kongresů se pořádaly různé slavnosti a kulturní akce, např. divadelní hry klasických dramatiků přeložených do esperanta. I literatura byla překládána do esperanta, např. *Bible*, *Ilias* i *Odyssea* od Homéra, nebo *Nora* od Ibsena, ale také *Babička* od Boženy Němcové. Rovněž se scházeli národní esperantisté, kteří nepřestali ani v době první světové války. Esperanto bylo též používáno obchodníky, některými úředníky a v první polovině 20. století se též setkáváme s pokusy zavádění esperanta do škol.¹⁵³

Významnou předností esperanta je fonetická abeceda a schematická gramatika, proto se lze esperanto snadno naučit. Ovšem tato výhoda se často stává předmětem kritiky a reform. Dalším nedostatkem podle kritiků je existence jednoho členu, někteří uživatelé požadují člen určitý i neurčitý, jiní nechtějí žádný člen. Objevují se námitky týkající se tvorby slov a nelibozvučnosti. I přes četné kritiky a reformy si jazyk snaží zachovat svou původní podobu, i když dlouholetý vývoj rovněž esperanto ovlivnil. V současné podobě se v něm nacházejí neologismy, archaismy, ale nalezneme i slangové výrazy a dialektové zvláštnosti.¹⁵⁴

I přes některé své nedostatky se esperanto rozšířilo do celého světa a ani české území není výjimkou. V roce 1901 byl založen první spolek esperantistů v tehdejší Rakousku, a to

¹⁵⁰ ECO, 2001, s. 288, a také KAMARYT, 1922, s. 31-32

¹⁵¹ O ustavování a šíření esperanta se lze dočíst v různých dílech, např. ECO, 2001, s. 287-292, a také KAMARYT, 1912, s. 22-67.

¹⁵² KAMARYT, 1922, s. 39-44

¹⁵³ JANEČKA, Arne a BABINEC, Jan. *Esperanto: klíč a slovník*. Moravská Ostrava: Perout, 1924, s. 8, a také KAMARYT, 1922, s. 47-54,

¹⁵⁴ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, S. 97-99, a také KAMARYT, 1922, s. 56-62

v Brně, významnými zakladateli byli K. Pelant a J. Kajš. V Praze vznikl Klub esperantistů v roce 1902, vytvořený J. Barthem, Ed. Kühnlem a St. Kamarytem.¹⁵⁵ O tři roky později byl Klub esperantistů rovněž ustanoven v Plzni.¹⁵⁶ Ve stejném roce jako založení prvního českého esperantského klubu byla v Bystřici vydána podrobná učebnice esperanta autorem T. Čejkou. Tato učebnice byla vydána během první poloviny 20. století Čejkou ještě několikrát. Čejka ovšem není jediným autorem v tom období publikujícím učebnice esperanta, k dalším patří např. Arne Janečka, Theodor Kilian, Ed. Kühnl nebo Julie Šupichová. V této době vycházelo také velké množství slovníků esperantsko-českých, nebo česko-esperantských, příkladem lze jmenovat Slovníčky esperantsko-český a česko-esperantský od T. Čejky z roku 1906, nebo Velký slovník esperantsko-český od Jana Filipa a Karla Filipa z roku 1947.¹⁵⁷

Na českém území rovněž vycházely esperantské časopisy, nejznámější je *Časopis Českých esperantistů*. V Plzni vycházel *La Progreso*, v Lučenci *Senhalte*, dále lze zmínit *Esperantský zpravodaj*, *Škola esperanta*, *La Kulturo* aj. Do esperanta byla překládána i česká literatura, např. *Temno* od Jiráska, *Povídky* od Arbese, *Maryčka Magdonová* od Bezruče, *Noc na Karlově Týně* od Vrchlického aj.¹⁵⁸ O historii esperanta v jednotlivých částech českého území, např. o Znojemsku, či o Karlových Varech, se lze dočíst ve sbornících různého charakteru.¹⁵⁹ O esperantu v Pardubicích se lze dočíst v brožuře vydané k příležitosti stého výročí esperanta v tomto městě.¹⁶⁰ Toto je jen kratičký výčet zdrojů pojednávajících o esperantu na českém území. Více odkazují na publikaci *Esperanto, soupis dokumentů z fondu Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje*, Plzeň, 2010.¹⁶¹

¹⁵⁵ KAMARYT, 1912, s. 39

¹⁵⁶ Tato informace vyplývá ze Stanov a řádu klubu Esperantistů v Praze nacházející se v Archivu města Plzně.

¹⁵⁷ Informace o učebnicích a slovnících jsem čerpala přímo z uvedených publikací.

¹⁵⁸ JANEČKA, Arne a BABINEC, Jan. *Esperanto: klíč a slovník*. Moravská Ostrava: Perout, 1924, s. 7-8

¹⁵⁹ BRŠLICA, Stanislav a DVOŘÁK, Viktor. Příběh jedné fotografie: příspěvek k historii ESPERANTA v regionu Moravských Budějovic a Znojemska. In: *Sborník Státního okresního archivu Znojmo*. Znojmo: Státní okresní archiv, 2009, s. 129-132, nebo AUGUSTIN, Milan. Počátky esperanta v Karlových Varech. In: *Sborník k počtě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů*. Plzeň: Marie Wasková, 2011, s. 241-248.

¹⁶⁰ NECHVÍLE, Pavel, HRON, Josef a RÝZNAROVÁ, Jarmila. *100 let esperanta v Pardubicích: 1909-2009*. Pardubice: Klub esperantistů Dr. Schulhofa, 2008. 15 s.

¹⁶¹ *Esperanto: soupis dokumentů z fondu Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje* / sestavila Stanislava Stehlíková. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 2010. 13 s.

2.3.1 Stručný přehled gramatiky

Nejprve si představíme všeobecná pravidla.¹⁶² Každé slovo se vyslovuje tak, jak je napsáno. Na předposlední slabice je vždy přízvuk. Záporné slovo *ne* se nepoužívá v případě, kdy se ve větě již nachází slovo značící zápor (Není žádný doma. = *Neniu estas hejme.*). Slovo označující směr nebo cíl je ve 4. pádě, což znamená, že se k němu připojí koncovka *-n*, a to i v případě, že se před slovem nachází předložka (Jdu domů. = *Mi iras hejmen.*). Jak již vyplývá z výše uvedeného, esperanto užívá pouze člen určitý *la*.

Podstatné jméno poznáme podle koncovky *-o*. Množné číslo se tvoří připojením koncovky *-j*. Esperanto má pouze dva pády, první a čtvrtý. Čtvrtý je utvořen pomocí koncovky *-n*. Ostatní pády vznikají ze slova v prvním pádě a příslušné předložky. Pro druhý pád byla ustanovena předložka *de*, pro třetí *al*. Pátý pád je jako první pád, jen bez členu. Předložkou šestého pádu je *pri* a sedmého pádu *kun* nebo *per* (nástroj) podle významu. Pro ilustraci si uvedeme příklad: 1. pád *patr'-o*, 2. pád *de patro*, 3. pád *al patro*, 4. pád *patr'o'n*, 5. pád *patro*, 6. pád *pri patro*, 7. pád *kun (per) patro*. Analogicky se tvoří pády množného čísla.

Přídavná jména jsou vždy zakončena koncovkou *-a* u jednotného čísla, *-aj* u množného čísla. Skloňují se stejným způsobem jako podstatná jména. Druhý stupeň vyjadřuje slovo *pli* (více) a třetí stupeň *plej* (nejvíce). V esperantu existují také osobní, zvratná, neurčitá a přivlastňovací zájmena (*mi* = já, *si* = se, *oni* = prý). Přivlastňovací zájmena se tvoří přidáním koncovky *-a* k osobnímu zájmenu (*mia* = můj). Esperanto rovněž obsahuje výrazy pro číslovky, základní číslovky jsou nesklonné (*unu* = jedna, *du* = dva, *tri* = tři). Ze základních číslovek jsou koncovkami, či příponami utvořeny další druhy číslovek, např. koncovka *-a* značí řadové číslovky (*unua* = první), přípona *-obl* utváří násobné číslovky, které se skloňují (*duobla* = dvojnásobný).

Tvar slovesa v esperantu zůstává stejný pro všechny osoby. Infinitiv je zakončen koncovkou *-i* (*skribi* = psát). Přítomný čas je vyjádřen prostřednictvím koncovky *-as* (*mi skribas* = já píši), minulý čas pomocí koncovky *-is* (*vi skribis* = psal jsi), a budoucí čas je utvořen koncovkou *-os* (*li skribos* = on napíše). Podmiňovací způsob poznáme podle koncovky *-us* (*ŝi skribus* = psala by), rozkazovací podle koncovky *-u* (*ĝi skribu* = ať ono píše!). Rovněž pro vyjádření přičestí činného a trpného obsahuje esperanto zvláštní koncovky,

¹⁶² Informace týkající se gramatiky čerpám z českých učebnic esperanta. (JANEČKA, Arne a BABINEC, Jan. *Esperanto: klíč a slovník*. Moravská Ostrava: Perout, 1924, s. 11-31, a také ŠUPICHOVÁ, Julie. *Esperanto: Mluvnice a cvičebnice pro samouky a kursy*. Vydání páté, přepracované. V Praze: Šolc a Šimáček, 1947, s. 7-99)

např. přičestí činné přítomné má příponu *-at* (*skribanta knabo* = píšící hoch). Rod trpný je tvořen slovesem být (*esti*) a přičestím trpným (*La letero estas skribita.* = Dopis je napsán.).

Příslovce jsou nesklonné a mají koncovku *-e* (*bone* = dobře), stupňují se stejně jako přídavná jména (*pli bone* = lépe, *plej bone* = nejlépe). Předložky v esperantu se pojí s 1. pádem, každá předložka má určitý, stálý a přesný význam. Esperanto také počítá se skládáním slov, složená slova jsou utvořena spojením kmenů, kdy kmen s hlavním významem se nachází na konci složky (*skribmaŝino* = psací stroj, *maŝinskribo* = strojové písmo). V esperantu najdeme seznam koncovek, přípon a předpon, jež mají jasný význam, např. *bo-* označuje příbuzenství sňatkem (*bopatro* = tchán), *-in* označuje ženu (*patrino* = matka).

2.3.2 Ukázka textu

ŽENA A SLEPICE¹⁶³

Vidvino havis kokinon, kiu ĉiutage produktadis po unu ovo. Mi provu donadi al birdo pli multe da hordeo, eble dži produktados po duo voj je tago, pensas mastrino. Kaj ŝi faris tiel efektive. Sed kokino grasidžiŝ kaj ĉesis unu fojon je tago. Se oni avide ekdeziras plimultaĵon, oni perdas ofte eĉ havatan.

vidvo vdovec, **vidvino** vdova

havis měl, měla, mělo atd.

koko kohout, **kokino** slepice

kiu kdo, který, která, které

ĉiu každý, **tago** den, **ĉiutage** každodenně

produkti vyráběti, nésti (vejce)

Přípona *ad* znamená opakovaný děj

Po uno ovo po jednom vejci

provi zkusiti; **mi provu** já se pokusím

doni dáti, **don-ad-i** dávati

birdo pták, **al bordo** ptákovi

pli multe da hordeo více ječmene

eble snad

dži on (pták)

produktados bude snášeti

po du ovoi po dvou vejích

je tago za den, co den

pensi mysliti, **pensas** myslí

mastro hospodář, **mastrino** hospodyně

kaj a, ŝi ona

fari činiti, **faris** činila

tiel tak, **efektive** skutečně

sed ale

grasi činit tučným, **grasidžiŝ** ztučněla

ĉesi přestat, **ĉesis** přestala

unu fojon je tago jedenkrát za den

(schází slovo snášet)

se když, **oni** někdo (něm. man)

avide chtivě, lakotně

deziri žádat, chtít, **ekdeziras** zachce

plimultaĵo příliš mnoho

perdi tratit

ofte často, **eĉ** i

havata das gehabte to, co má

Zdroj: VYMAZAL, František. Mezinárodní řeč esperanto pro samouky. 3. vyd. Telč: E. Šolc, 1917, s. 27-30

¹⁶³ V originálním textu není nadpis přeložen.

2.4 Ido

Návrhů na reformu esperanta vznikla celá řada, nejvýznamnější z nich je Ido, jehož vznik jsem naznačila již v části týkající se Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního. Tato delegace za pomocný mezinárodní jazyk v podstatě přijala esperanto s dodatkem, že bude zlepšeno podle stanovisek, které byly nazvány Ido. Ido totiž v esperantu znamená potomek, potomstvo nebo dítě. Autoři tohoto návrhu jsou Louis de Beaufront, který zpočátku v delegaci zastupoval esperanto, Louis Couturat a Leopold Leau, kancléři výboru. Výbor delegace ustanovil Stálou komisi, jejímž úkolem bylo domluvit se s Jazykovým výborem esperantistů na přijetí těchto změn. Předseda Jazykového výboru esperantistů Émile Boirac požadoval více času k poradám, protože výbor měl v této době přibližně osmdesát členů nacházejících se po celém světě. Ovšem Stálá komise toto vyjádření považovala za zamítající tuto reformu a ustanovila, že Ido se stane samostatným umělým jazykem.¹⁶⁴

Došlo tedy k oddělení Ida, někteří esperantisté se stali zastánci Ida, naopak jiní trvali na dokonalosti původního esperanta. Často tak mezi nimi docházelo k soukromým rozepřím. Spory se vedly především o metodu vývoje mezinárodního jazyka. První možností je, že umělý jazyk se podle vzoru přirozených jazyků bude vyvíjet volně a přirozeně bez jakýchkoliv umělých vlivů. Tento způsob zastávali esperantisté, protože esperanto se takto začalo vyvíjet. Druhou cestou je umělý vývoj, který bude uvědoměle řízen sborem odborníků. Na základě těchto rozumových zásahů nebude docházet nepřesnostem a náhodám v jazyce, jak je tomu u jazyků přirozených. Přívrženci tohoto druhého způsobu jsou idisté.¹⁶⁵

Ido požadovalo reformu esperanta po stránce jak filologické, tak i logické. Kmeny slov byly vybírány podle toho, aby byly co nejvíce mezinárodní a aby bylo Ido srozumitelné co největšímu počtu lidí. A rovněž také do slovníku byla přidána slova potřebná, jež se v esperantu nevyskytovala. Dalším zdokonalením bylo odstranění písmen se stříškou, jež jsou užívána v esperantu, z důvodu možnosti psát mezinárodním jazykem na všech strojích. Také gramatika byla zjednodušená, např. zájmena, která v esperantu jsou umělá apriorní, byla nahrazena slovy z přirozených jazyků (všichni ti, kteří = *ĉiuj tiuj, kiuj* v esperantu = *omna ti, qui* v Idu). Nedostatečná eufonie byla další kritikou proti esperantu, proto Ido neobsahuje

¹⁶⁴ KAMARYT, 1922, s. 66-68, a také BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 102-103

¹⁶⁵ KAMARYT, 1922, s. 68-70

obtížně se vyslovující spřežky. A za nejlepší zdokonalení esperanta idisté považují úpravu odvozování slov, která odpovídá zákonům myšlení.¹⁶⁶

Přednost Ida nad esperantem vyjadřuje citát od bývalého esperantisty a profesora lingvistiky na College de France A. Meilleta: „*Je snadno vésti si logičtěji a tím tedy uspokojivěji a jasněji při tvorbě slov, nežli jak činí esperanto. To ukázali tvůrcové ida, jazyka založeného na témže principu jako esperanto, ve kterém však bylo principů těch užito s veškerou neoblomnou přísností. Mluvnice ida lépe vyhovuje požadavkům jazyka mezinárodního nežli mluvnice esperanta.*“¹⁶⁷

K těmto reformám se vyjádřili esperantisté, vytykají idistům upřednostňování latiny, protože pak je tento jazyk obtížněji naučitelným pro mluvčí, jež latinu neznají. Dále esperantisté kritizují snahu o eufonii, tvrdí, že neexistuje žádné měřítko, které by určovalo libozvučnost. Pro každý národ je libozvučný jeho mateřský jazyk. Další vadou Ida podle esperantistů je bezdůvodné zavádění změn, jediným důvodem je odlišení se od esperanta. Je tvar *filio* (syn), *kordio* (srdce), či *konoco* (známost) užívaný v Idu více mezinárodní než esperantský tvar *filo*, *koro*, *kono*, ptají se esperantisté. Za nedostatek Ida esperantisté rovněž považují přízvuk, Ido obsahuje mnoho pravidel a výjimek pro výslovnost a přízvuk, proto se esperantisté domnívají, že je mnohem těžší naučit se správně mluvit.¹⁶⁸

I přes uvedenou kritiku Ido nezaniklo a po první světové válce se začalo rozšiřovat do celého světa. I na českém území v první polovině 20. století nalezneme zmínky o existenci Ida. Před první světovou válkou, konkrétně v roce 1909, vydal Jan Amos Kajš učebnici Ida i se slovníkem, ve svém díle pokračoval i po válce. V roce 1913 popsal gramatiku Ida ve svém díle Josef F. Kun. Po první světové válce sestavil učebnici Ida také Vilém Schmitt, jež byla v roce 1922 schválena výnosem ministerstvem školství a národní sověty jako učebnice pro obchodní akademie a v roce 1923 jako učebnice pro obecné i měšťanské školy. V roce 1922 vydal Jan Amos Kajš Kolibří slovník Ido-český. Ústřední spolek idistů se sídlem v Praze nesl název Československá federace idická, který řešil např. otázky týkající se

¹⁶⁶ BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochoťín, 1908, roč. 1, s. 61-62, a také *Naučte se mezinárodní řeči!*. Praha: Chekoslovakian Ido-Federuro, [1924]. Informační letáky mezinárodního jazyka "ido" (Linguo internaciona), s. 4-5

¹⁶⁷ *Naučte se mezinárodní řeči!*. Praha: Chekoslovakian Ido-Federuro, [1924]. Informační letáky mezinárodního jazyka "ido" (Linguo internaciona), s. 6

¹⁶⁸ KAMARYT, 1922, s. 70-72

organizace, nebo učebních pomůcek či jazykových kurzů. *Linguo internaciona* byl časopis vycházející na českém území pro idisty.¹⁶⁹

2.4.1 Stručný přehled gramatiky

Každé písmeno v Idu označuje jeden zvuk.¹⁷⁰ Přízvuk je převážně na předposlední slabice, výjimku tvoří např. infinitiv, ve kterém je přízvuk na poslední slabice. V Idu se můžeme řídit pravidlem „*piŝ, co slyŝiŝ a ĉti, co vidiŝ*“. Ido stejně jako předchozí dva jazyky užívá latinku. Ido užívá člen *la* v přesně stanovených případech, např. mluví-li se o známé, již zmíněné věci (*La patrino vokas ni.* = Matka – známá, naše – nás volá). Množný člen *le* se používá pouze v situacích, kdy množné číslo nelze vyjádřit jiným způsobem (*Le Masaryk ne naskas sempre.* = Masarykové se vždycky nerodí).

Všechna podstatná jména v Idu mají koncovku *-o* bez ohledu na rod, či pád (*fratino* = sestra). Podstatná jména množného čísla jsou ukončena koncovkou *-i* (*fratini* = sestry). Pády podstatných jmen jsou vyjádřeny předložkami podobně jako v esperantu, pro 2. pád se používá předložka *di*, pro 3. pád *a*, 6. pád je utvořen pomocí předložky *pri* a 7. pád pomocí *kun, per* (1. pád *la hundo*, 2. pád *di la hundo*, 3. pád *a la hundo*, 4. pád *la hundo*, 5. pád *hundo!*, 6. pád *pri la hundo*, 7. pád *kun la hundo*). Analogické je skloňování množného čísla.

Přídavná jména poznáme podle koncovky *-a* (*nova domo* = nový dům). Přídavná jména se skloňují stejným způsobem jako podstatná jména. Stupňování přídavných jmen probíhá prostřednictvím přidání slov. Pro druhý stupeň se užívá *plu* = více (*richa* = bohatý, *plu richa* = bohatší), nebo *min* = méně (*bona* = dobrý, *min bona* = méně dobrý) a třetí stupeň je vyjádřen slovem *maxim* = nejvíce (*maxim richa* = nejbohatší), nebo *minim* = nejméně (*minim bona* = nejméně dobrý).

Ido rovněž obsahuje slova pro zájmena osobní (*me* = já, *tu* = ty). V této souvislosti je v učebnici poznamenáno, že ve větách v Idu nikdy nesmí chybět podmět. Přivlastňovací zájmena se tvoří stejným způsobem jako v esperantu přidáním přípony *-a* k osobnímu

¹⁶⁹ *Nauĉte se mezinárodní řeči!*. Praha: Chekoslovakian Ido-Federuro, [1924]. Informační letáky mezinárodního jazyka "ido" (*Linguo internaciona*), s. 8. Informace o dalších učebnicích a slovnících jsem čerpala přímo z uvedených publikací.

¹⁷⁰ Informace o gramatice Ida pochází z české učebnice Ida. (Noetzli, Albert a Schmitt, Vilém. *IDO: (Zdokonalené esperanto): Pomocný jazyk mezinárodní: Úplná methodická učebnice pro školy a kursy*. Praha: F. Svoboda, 1922. s. 5-61)

zájmenu (*mea* = můj, *tua* = tvá). Rovněž v Idu nechybí slova pro zvratná, ukazovací, neurčitá, vztažná a tázací zájmena.

Ze základních deseti číslovek se tvoří následující základní číslovky (*un* = jedna, *du* = dva, *tri* = tři, *dek* = deset, *dek e un* = jedenáct, *dua-dek e un* = dvacet jedna) Ze základních číslovek jsou tvořeny další druhy číslovek, např. přípona *-esma* označuje číslovky řadové (*unesma* = první). Pro matematické operace Ido rovněž stanovilo výrazy a pravidla.

Infinitiv slovesa má vždy koncovku *-ar* (*havar* = mít). Přítomný čas je utvořen z kmenu a přidáním koncovky *-as* (*havas* = mám, máš, má, ...). Ve všech osobách a v obou číslech se tvar slovesa nemění. Zápor je vyjádřen slovem *ne* (*me ne esas* = nejsem). Minulý čas se vyjadřuje koncovkou *-is* (*me venis* = přišel jsem) a budoucí čas koncovkou *-os* (*me kantos* = budu zpívat). Pro podmiňovací způsob využívá Ido koncovku *-us* (*me parolus* = mluvil bych). Pro vyjádření přičestí trpného Ido využívá koncovku *-ata* pro přítomný čas, *-ita* pro minulý a *-ota* pro budoucí (*pagata* = placený teď, *pagita* = zaplacený, *pagota* = který se bude platit).

Pro příslovce je charakteristická koncovka *-e*, jsou tvořena především z přídavných jmen (*felica* = šťastný, *felice* = šťastně). Základem pro příslovce v Idu mohou být i podstatná jména, či slovesa (*pedo* = noha, *pede* = pěšky, *parolar* = mluvit, *parole* = ústně). Stupňování příslovce se řídí stejnými pravidly jako stupňování přídavných jmen (*forte* = silně, *plu forte* = silněji, *maxim forte* = nejsilněji). Každá předložka v Idu má svůj přesný význam (*alonge la riviero* = podél řeky). V Idu jsou rovněž výrazy pro spojky a citoslovce (*ma* = ale).

Také v Idu se vyskytuje tvorba nových slov, využívá k tomu koncovky, předpony a přípony, např. přípona *-ul* značí mužské pohlaví, naopak přípona *-in* vyjadřuje ženský rod (*kavallo* = kůň, *kavalulo* = hřebec, *kavalino* = klisna). Rovněž se setkáváme se složenými slovy, pro libozvuk se v některých případech k prvnímu kmenu připojuje koncovka *-o* pro podstatná jména a pro přídavná jména koncovka *-a* (*dorm* = spát, *chambr* = světnice, *dormochambro* = ložnice).

2.4.2 Ukázka textu

SROVNÁVACÍ UKÁZKA TEXTU ESPERANTSKÉHO A IDICKÉHO

Esperanto:

Viroj kaj virinoj. Profesoro Bucher el Lejpcigo elkalkulis la rilatan nombron de la viroj kaj virinoj en Europo. Montrighas, ke, esceptinte Grekujon, Italujon kaj la regnojn Danubajn, inter la 300 milionoj da loĝantaro en Europo sin trias 4 ½ milionoj pli da virinoj, ol da viroj. La plinombreco de la virinoj estas la plej forte disvolvita en la ago, kiu estas la plej reskonda por edzigo, nome en la ago de 20 ĝis 30 jaroj; la plej rimarkebla ĝi estas en la urboj, precipe en tiuj urboj, kie staras tre malgrandaj garnizonoj, ekzemple en Svisujo au Skandinavujo. En Portugalujo kontraŭ 1 000 viro estas 1 091 virinoj, en Norvegujo 1 090, en Polujo 1 076, en Anglujo 1 060. Berlino havas kontraŭ Chin 1 000 viroj 1 080 virinojn, Dresdeno 1 113, Frankfurto sur Majno 1 123. La kauzo de tiu ĉi plinombreco estas la pli granda mortado de knaboj en la aĝoj suchula kaj infana.

Ido:

Viri e mulieri. Profesoro Bucher ek Leipzig kontis la relativa nombro dil viri e mulieri en Europa. Aparas ke, ecepte Grekia, Italia e la stati an Danubio, inter la 300 milioni de habitanti en Europa on trovas 4 ½ milioni plu multa mulieri kam viri. La plumeltses di la mulieri esas maxim developita en la evo, qua esas la maxim apta por mariajo, nome en la evo de 20 til 30 yari; maxim remarkebla ol esas en la urbi, ube situesas tre mikra garnizoni, exemple en Suisia e Skandinavia. En Portugal kontre 1 000 viri esas 1 091 mulieri, en Norvegia 1 090, en Polonia 1 076, en Anglia 1 060. Berlin havas kontre omna 1 000 viri 1 080 mulieri, Dresden 1 113, Frankfurt a. Main 1 123. La kauzo di ca plumulteso esas la plu granda mortado di pueruli en la evi alaktala ed infantil.

Zdroj: *Nauĉte se mezinárodní řečí!*. Praha: Chekoslovakian Ido-Federuro, [1924]. Informaĉni letáky mezinárodního jazyka "ido" (Linguo internaciona), s. 7

2.5 Occidental

Dalším umělým jazykem, který byl v 1. polovině 20. století znám na českém území, je Occidental. Autor Edgar de Wahl, profesor v Tallinnu v Estonsku, se zpočátku zabýval Volapükem, poté se snažil reformovat esperanto, krátce spolupracoval také se zastánci projektu Ido a nakonec v roce 1922 sám zkonstruoval svůj projekt, jež nazval Occidental. Projekt se veřejnosti představil v časopise Kosmoglott, který se stal hlavním časopisem tohoto

mezinárodního jazyka a v němž byla publikována řada diskuzí týkající Occidentalu. V roce 1927 byl pak přejmenován na Cosmoglott.¹⁷¹

Hlavním propagátorem Occidentalu na českém území se stal Jan Amos Kajš, i když v minulosti jako pomocný světový jazyk prosazoval Ido.¹⁷² V úvodu Učebnice Occidentalu chválí postup autora de Wahla. Doslova říká: „*Největší potíž působila nepravdělná slovesa. Byl to gordický uzel, který dosavadní pokusy o mezinárodní jazyk prostě roztínaly, ničíce tím cenný materiál. Autor Occidentalu jej však s úžasnou trpělivostí rozvázal, jak ukazuje jeho pravidlo o odvozování slov příponami -ion, -or, -ori, -iv, -ura. Tím korunováno Wahlovo třicetileté úsilí o přirozený a organický jazyk mezinárodní.*“¹⁷³ Na rozdíl od svých předchůdců de Wahl „*dospěl k poznání, že jazyk vycházející z latiny může mít přirozenou a pravidelnou tvorbu slov jen ponechání dvojí výslovnosti ,c‘ a ,t‘. To je ,conditio sine qua non‘.*“¹⁷⁴ Podle Kajše je Occidental mezinárodním jazykem ze své podstaty a nejen proto, že jej tak nazýváme.¹⁷⁵

Charakteristickým rysem Occidentalu je úsilí o zachování přirozenosti tvarů, které existují v přirozených jazycích. Vychází především z latinské slovní zásoby s ohledem na mezinárodnost. Neexistuje-li společná podoba v existujících jazycích, upřednostňuje latinský originál. Existující podoba se ve většině případů pravopisně nemění (*curt, distinyer, chambe*), ovšem někdy je možné se setkat s více pravopisnými variantami, např. *aquisiter = acquisiter*. Occidental tedy vychází z předpokladu znalosti evropských jazyků.¹⁷⁶

Occidentalu je vyčítána jeho slovní mnohoznačnost a řada gramatických výjimek. Kritizována je mnohoznačnost afixů, např. „*přípona -erie značí povolání, ale také zboží (vitrierie), a vlastnost (galanterie, bigotterie)*. Význam afixů se během užívání posunuje, zužuje nebo rozšiřuje, takže slova jako *rotation, construction, direction, redaction, civilization, delegation* apod. mají širší význam než původní „*činnost, výsledek činnosti*“.¹⁷⁷ Tuto mnohoznačnost de Wahl obhajuje tím, že mluvčí se řídí spíše analogií než logikou. Kritika

¹⁷¹ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 80-81, a také KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. s. 4

¹⁷² Tuto informaci jsem získala z publikací, které Kajš vydával.

¹⁷³ KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. s. 5

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 4

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 5

¹⁷⁶ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 108, a také KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. s. 4-5

¹⁷⁷ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 108

dále poukazuje na nesnadnou orientaci ve slovních druzích, protože podstatná jména mohou končit samohláskou, ale i souhláskou.¹⁷⁸

De Wahl neustále prováděl změny, vývoj svého třicetiletého projektu popsal v knize *Spiritu de Occidental*. V roce 1946 musel být dokonce Occidental z politických důvodů přejmenován na *Interlingue*. Oficiálním orgánem tohoto aposterioriho umělého jazyka byl Occidental Union, jež později dostal nový název Interlingue Union. Největšího rozkvětu Occidental dosáhl v 50. letech. Za nejznámějšího příznivce tohoto mezinárodního pomocného jazyky lze považovat redaktora časopisu *Cosmoglott* Alphonse Matejku, který žil ve Švýcarsku.¹⁷⁹

V českém prostředí se v této době nechalo Occidentalu naučit podle učebnice Occidentalu pro samouky od J. A. Kajše, která byla vydána v roce 1935. Nápomocným ke studiu mohl být také *Slovník mezinárodně-český* od stejného autora. Z roku 1928 se zachoval propagační leták s názvem „Co jest Occidental“.¹⁸⁰

2.5.1 Stručný přehled gramatiky

Přízvuk při vyslovování slov Occidentalu je na samohlásce nacházející se před poslední souhláskou.¹⁸¹ Přípona množného čísla -s přízvuk neovlivňuje. Pravopis je spíše volný, lze psát jednoduché nebo zdvojené souhlásky (*differentie = diference*), ale nelze to použít u slov, ve kterých by se poté změnil význam (*cane = pes, canne = třtina*). Occidental využívá určitý člen *li* k označení známých osob a věcí a neurčitý člen *un* k vyjádření neurčitosti.

Podstatná jména jsou bez gramatického rodu, mužský přirozený rod má koncovku -o (*filio = syn*) a ženský -a (*fyliia = dcera*). Některá podstatná jména mohou být zakončena koncovkou -e (*fratre = bratr*) nebo -u (*li bonu = dobro*). Množné číslo vyjadřuje koncovka -s.

Přídavná jména jsou stejná v jednotném i množném čísle a od ostatních slovních druhů je odlišuje koncovka -i (*regulari = pravidelný*). Skloňování v Occidentalu nenalezneme, slova zůstávají nezměněna. Stupňování obstarávají předložky, druhý stupeň vyjadřuje předložka *plu* pro více (*li plu grand libre = větší kniha*), *minu* pro méně (*li minu grand libre = menší kniha*).

¹⁷⁸ BARANDOVSKÁ-FRANK, 1995, s. 108

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 109

¹⁸⁰ KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935, s. 3-6, 63. Informace o učebnicích a slovnících jsem čerpala přímo z uvedených publikací.

¹⁸¹ Informace týkající se gramatiky Occidentalu čerpám z české učebnice. (KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. s. 7-24)

Pro třetí stupeň užíváme *max* jako nejvíce a *minst* jako nejméně (*li max grand libre* = největší kniha, *li minst grand libre* = nejmenší kniha).

Osobní zájmena v Occidentalu mají jiný tvar 1. pádu než tvary ostatních pádů (*yo* = já, *me* = mě, *mi*). Rovněž má Occidental slova pro vyjádření zájmen přivlastňovacích, ukazovacích, tázacích, vztažných a neurčitých (*mi* = můj, *tal* = takový, *qui* = kdo, *alqui* = někdo aj.).

Neurčitý způsob sloves má koncovku *-r* (*amar* = milovat). Přítomný čas oznamovacího způsobu je vyjádřen slovesným kmenem bez infinitní koncovky *-r* (*yo ama* = miluji). Čas minulý v Occidentalu poznáme podle koncovky *-t* (*yo amat* = miloval jsem) a čas budoucí podle přidaného slova *va* k infinitivu (*yo va amar* = budu milovat). Pro podmiňovací způsob připojíme k infinitivu slovo *vell* (*yo vell amar* = miloval bych) a pro rozkazovací způsob slovo *ples* (*ples invar!* = račte vstuptit!).

Rod trpný je tvořen stejným způsobem jako v českém jazyce, lze jej vyjádřit prostřednictvím slovesa být (*esser*) a přičestím trpným (*illa es amat* = je milována), nebo lze užít slovesa zvrátneho (*li dom constructe se* = dům se staví).

Příslowce se tvoří přidáním přípony *-men* k přídavnému jménu (*Un prudent man acte prudentmen.* = Chytrý muž jedná chytře.) V některých větách lze místo příslowce užít rovnou přídavné jméno. Rovněž Occidental obsahuje slova pro základní, druhové a řadové číslovky (*un, du, tri* = jedna, dva, tři). De Wahl zavedl i výrazy pro matematické operace. Všechny předložky se pojí s 1. pádem, výjimku tvoří osobní zájmena, u kterých se pojí s pádem předmětovým (*při vos* = o vás). I spojky mají v Occidentalu svá vyjádření (*quo* = že).

Slovosled v Occidentalu je do značné míry volný. Pokud jsou ve větě dvě jednající osoby, podmět musí stát před předmětem. V Occidentalu je možná také tvorba slov, a to skládáním nebo odvozováním koncovkami, předponami či příponami. Jako příklad uvedu odvozování předponami, předpona *ex-* znamená bývalý (*exministre* = bývalý ministr), předpona *step-* označuje příbuznost z druhého sňatku (*stepmatre* = macecha).

2.5.2 Ukázka textu

LI BARBERO DE SEVILLA

In un salon on parla pri li musica. „A propos,“ dí li hospeda a un gast, „esque vu conosse li Barbero de Sevilla?“

„Tutmen ne, madam,“ responde li gast, „yo rasa me self.“

li určitý člen (jako něm. der, die, das)
barbero holič, lazebník; *Barbero de Sevilla* „Lazebník sevilský“ (opera)
de od, z; 2. pád
in v, ve
un jeden; *in un salon* v jednom saloně
on neurčité zájmeno: se, lidé (franc. on, něm. man)
parla mluví: *on parla* mluví se
pri o: *pri li musica* (vysl. múzika) o hudbě
dí (vysl. dý) praví

hospeda hospodyně
a k, ke, ku, do; 3. pád
gast host; *a un gast* k jednomu hostu
esque zda-li, -li
vu vy
conosse (vysl. konose) zná, znáte;
esque vu canosse znáte-li
tutmen ne docela ne
yo (vysl. jo) já
rasa (ráza) holím
me mne (se)
self sám

Zdroj: KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. s. 7

TO ES ALTRICOS

It es regretabil, que li bell dama N. have un ocul minu grand quam li altri.

— Oh, tu erra! Contrarimen, illa have un ocul plu grand Guam li altri.

to to
es jest
altricos (altrikós) jiná věc, něco jiného
it ono (to)
regretabil škoda, politování hodno
que že
bell krásná (-ý, -é)
have má
ocul (ókul) oko

minu méně
grand velký; *minu grand* menší
quam jak, než
altri jiný, druhý
tu ty
erra mýlíš se
contrarimen (kontrárimen) naopak
illa ona
plu více; *plu granda* větší

Zdroj: KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. s. 9

3 NEOGLYFY

Problém mezinárodního dorozumívání se v první polovině 20. století snažily vyřešit také neoglyfy. „*Jejich hlavním účelem jest proniknouti k duchu všech řečí a zmocniti se pokladu ideového, kterým vyjadřujeme své myšlenky. Řeč bývá mlhavá a často zakrývá a zkresluje myšlenku, kterou má sděliti. Proto jest tolik nedorozumění na světě. Neoglyfy kreslící přímo ideje mohou tato nedorozumění odstraniti a poslouží tím k míru mezi lidmi.*“¹⁸² Neoglyfy nemůžeme považovat za plnohodnotný jazyk, protože slouží pouze k písemnému projevu, nikoliv i k ústnímu jako předchozí pomocné mezinárodní jazyky vyskytující se na českém území. Neoglyfy se rovněž odlišují svým vzhledem, jedná se o obrázkové písmo.

Podstatným důvodem, proč jsem neoglyfům věnovala samostatnou kapitulu, je fakt, že autor tohoto jazyka, na rozdíl od předchozích tvůrců, pochází z českého prostředí. Alexandr Sommer Batěk se narodil v Plzeňském kraji, proto nelze opomenout jako další důvod regionální zaměření.

Při charakterizování neoglyfů jsem se setkala s jazykovým problémem, zda se neoglyfy píší s malým, nebo velkým počátečním písmenem. Batěk ve svých článkách užívá obě varianty. Proto se v některých citacích a v některých názvech zdrojů objevují neoglyfy s malým počátečním písmenem, naopak v jiných s velkým. V sekundární literatuře jsem našla neoglyfy s malým počátečním písmenem. Podle vzoru obecného pojmenování označujícího jazyky (např. čeština) jsem se rozhodla psát neoglyfy s malým počátečním písmenem.

3.1 Alexandr Sommer Batěk

Alexandr Batěk¹⁸³ se narodil 15. června 1874 v Prádle u Nepomuku. Otec Emanuel Batěk byl učitelem, a jak sám autor neoglyfů tvrdí, toto povolání ovlivnilo nejen otcův ale i autorův život. S matkou Annou rozenou Sommerovou měl Batěk blízký vztah, později na její památku přijal její rodné příjmení.¹⁸⁴ V Prádle u Nepomuku strávil Batěk pouze rok svého života, poté se rodina Bařkova přestěhovala do Hor Matky Boží na Šumavě. Ze Šumavy se ovšem

¹⁸² BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy písmo světové: 1. učebnice*. Praha: Alexandr Sommer Batěk, 1931. s. 17

¹⁸³ Jeho fotografie je umístěna jako Obrázek č. 7 v Přílohách.

¹⁸⁴ Více podrobností o Bařkovo rodině lze nalézt v jeho knižním deníku. (BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925 (Kutná Hora: K. Šolc). 450 s.) Nebo též v patnáctidílné kronice Bařků a příbuzných rodů sepsanou Alexandrem Sommerem Bařkem.

Baťkovi uchovalo jen pár vzpomínek, protože v jeho pěti letech se opět odstěhovali, tentokrát do Lidic u Buštěhradu. V Lidicích prožil Batěk své dětství a rád vzpomíná na školu, ve které v té době již zkoušel děti vyučovat. Batěk býval často nemocný, proto ho rodiče poslali k příbuzným do Krieglachu ve Štýrsku, kde se naučil němčinu.¹⁸⁵

Po lidické škole Batěk navštěvoval v letech 1885 až 1893 Akademické gymnázium v Praze, kde se naučil latinu, řečtinu a také těsnopis. V roce 1889 jel s otcem na světovou výstavu do Paříže, již rok předtím pilně studoval francouzštinu. O tomto svém výletě Batěk vyprávěl svému profesorovi Dr. Jiřímu Guthovi¹⁸⁶, kterého již dříve Batěk navštěvoval v profesorově bytě a od kterého si nechával vyprávět o cestování. Při tomto setkání byl Batěk svým učitelem upozorněn, aby nepřekládal slova jako Innsbruck a Salzburg, protože ani Češi nechtějí, aby názvy českých měst byly překládány. „*Bylo to první sémě snášelnivosti mezinárodní, které tento můj učitel zasadil do mého srdce. A toto sémě neslo dobré plody v celém mém pozdějším životě.*“¹⁸⁷ Během studia na gymnáziu se Batěk také učil polštině a slovinštině. V roce 1892 po smrti Baťkovy sestry Valérie se rodina odstěhovala do Břevnova. V roce 1893 úspěšně Batěk složil maturitu.

Přestože byl Batěk pacifistou, po maturitě se předčasně přihlásil k výkonu vojenské služby, aby později nemusel přerušovat studium. Rok strávil Batěk v Bruských kasárnách v Praze. Na vojně nebyl spokojen, cítil ponížení, nechtěl pracovat pro cizí vojsko¹⁸⁸ a nechtěl se učit zabíjet jiné lidi. Na jaře roku 1894 složil poddůstojnické zkoušky a byl jmenován titulárním desátníkem. Po ukončení vojny se účastnil dalších cvičení, během kterých byl povýšen. Před sňatkem v roce 1903 ho budoucí manželka přiměla, aby se kvůli zraku nechal superarbitrovat. V roce 1906 se Batěk vzdal důstojnické hodnosti, avšak během první světové války byl do služby povolán.

Na podzim roku 1894 se Batěk zapsal na univerzitu. Studoval matematiku a fyziku na filozofické fakultě, protože se domníval, že v rámci fyziky se bude vyučovat i chemie, která ho velmi zajímala. Během studia navštěvoval semináře Praktické filozofie T. G. Masaryka, ke kterým podle svých slov přilnul. V druhém roce studia si Batěk zapsal také chemii, seznámil

¹⁸⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925, s. 8-46. Nebude-li uvedeno jinak, životopisná data budu čerpat z této publikace, ve které lze nalézt podrobnosti o jeho prvních padesáti letech života.

¹⁸⁶ Ve své knize mu Batěk děkuje za vše, co pro něj s laskavostí udělal a rovněž dodává, že profesor byl později Baťkovým vzorem.

¹⁸⁷ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925, s. 57

¹⁸⁸ V té době se projevovaly již Baťkovy vlastenecké tendence a též český odboj vůči Rakousku-Uhersku.

se s prof. Raýmannem, který přednášel o minerální elementární chemii. Poté se stal stipendistou na univerzitě u prof. Braunera, který z Bařka chtěl udělat svého nástupce. V této době Batěk začal pracovat na opravě chemického názvosloví. Při studiu chemie byl totiž maten vyjádřením stejných chemických vzorců jiným názvem. „*Když jsem na příklad zvěděl, že se kysličník uhličitý píše vzorcem CO₂, nešlo mi na rozum, proč mám kysličník dusičitý psát NO a proč mám vzorec NO₂ označovat jménem kysličník dusičelý... Nemohl jsem jen dobře pochopiti, že lidé tak velcí, jako Brauner a jiní tvořitelé vědy chemické tento nepořádek trpí a že jej snesou.*“¹⁸⁹ V roce 1900 byl jeho návrh opravy chemického názvosloví publikován v časopise *Chemické listy*, protože zveřejnění v profesorském časopise na univerzitě bylo odmítnuto.¹⁹⁰ I v dalších letech Batěk usiloval o prosazení své opravy chemického názvosloví, v roce 1908 přesvědčil Spolek českých chemiků o potřebnosti této změny. V roce 1912 se Batěk setkal s podporou ze strany Emila Votočky¹⁹¹, profesora techniky, který Bařkův návrh z části opravil, např. koncovku *ičnatý* zaměnil za koncovku *ný*. Oprava českého chemického názvosloví byla definitivně přijata v roce 1918 a je platná s drobnými změnami do dnes.¹⁹² V roce 1899 složil Batěk rigorózum z přírodních věd a poté i z filozofie, které se účastnil také T. G. Masaryk, jeho písemná práce nesla název *Stručný přehled chemie vzácných zemin*.

Po studiu Batěk odcestoval do Velké Británie, kde rovněž studoval chemii a zdokonaloval svou angličtinu. Poté navštívil i Francii. Protože si mohl začít vydělávat jako prefekt a nebyl by tak závislý na svých rodičích a zároveň pobytem v Praze měl možnost získat habilitaci, po návratu z Francie nastoupil jako prefekt v Akademii hraběte Straky. V té době Batěk také začal pátrat po svých předcích a sepisovat rodinou kroniku. V roce 1902 se Batěk stal učitelem v Jičíně, kde se seznámil se svou budoucí manželkou Růženou Dittrichovou, se kterou měl později čtyři děti. V Jičíně se pokusil uplatnit svoje znalosti chemie v praxi, vymyslel pro svého souseda vodičku proti pocení nohou.¹⁹³ Jelikož Bařkovi byla nabídnuta lépe placená práce v Plzni, v roce 1903 se i se svou manželkou z Jičina odstěhoval.

¹⁸⁹ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925, s. 95

¹⁹⁰ V roce 1901 vydal články v knize s názvem *Pokusná chemie prostonárodní s výkladem theoretickým*.

¹⁹¹ Z důvodu těchto změn učiněných prof. Votočkou nebývá Batěk považován za autora. Proto v roce 1922 Batěk napsal knížku o chemických vzorcích. (Batěk, Alexandr, ed. *Chemické vzorce, jak je psátí, čísti a jim rozuměti*. Praha: Jan Svátek, 1923. 127 s)

¹⁹² SLAVÍČEK, Petr. Vzpomínka na da Vinciho české chemie. *Chemické listy*. 2008, roč. 102, č. 7, s. 465-466

¹⁹³ Podle svých slov ovšem zapomněl Batěk tomuto vynálezu udělat reklamu, proto se již více neuplatnil.

V Plzni učil Batěk na státní průmyslové škole. Na počátku století se Baťkovi „zdálo, že kolem nás přecházejí stále celé spousty krásných myšlenek nazmar. Tak často jsem četl něco pěkného v nějakém časopise a myslil jsem, že ty myšlenky jsou k tomu odsouzeny, aby byly jednou čteny, nebo i přehlédnuty a pak aby zapadly do propasti zapomnění. Celé pěkné články přírodovědné stihal týž osud. I řekl jsem si: Kdyby byl článek takový otištěn v brožůře, mohla by se myšlenka ta nalézt, kdykoli bychom ji potřebovali. To bylo, co mne vedlo k vydávání krátkých brožur, jež nevyžadovaly dlouhého čtení a které jsem nazval *Ilustrované přednášky*.“¹⁹⁴ Do *Ilustrovaných přednášek*¹⁹⁵ psal Batěk nejprve sám,¹⁹⁶ poté se k němu přidali jeho švagr Dr. Arnošt Dittrich, Eduard Štorch¹⁹⁷ a další. V konkrétních výtiscích *Ilustrovaných přednášek* nalezneme rozličná témata, od geologie, fyziky, přírodovědy, chemie, matematiky, hygieny po optiku, fotografování, mystiku a magii, podíl helenistických učenců na vývoji věd aj.¹⁹⁸ Vydáváním *Ilustrovaných přednášek* naplnil Batěk svou touhu z mládí stát se popularizátorem vědy a lidovým učitelem.¹⁹⁹

V Plzni se Batěk seznámil s esperantem a stal se jeho velkým šířitelem. Esperanto naučil i svého otce. Esperanto podle jeho názoru zabrání mezinárodnímu nepochopení a vědci se budou moci zaměřit více na studium svého oboru. O Baťkovo šíření esperanta svědčí i *Ilustrované přednášky*, ve kterých učil své čtenáře esperantsky. V Přílohách na Obrázku č. 9 a č. 10 lze vidět, jak takové učení vypadalo.

V Plzni také pokračoval se svými vynálezy²⁰⁰ a podařilo se mu utvořit poklop na potraviny a přístroj na měření intenzity vůně, zvaný Ozometr. Pokoušel se také sestavit stroj, jenž by vyráběl kyslík ze vzduchu. V té době se velmi zajímal o odpadní vody a stal se

¹⁹⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925, s. 171

¹⁹⁵ Titulní strana *Ilustrovaných přednášek* z 15. 9. 1906 se nachází na Obrázku č. 8 v Přílohách.

¹⁹⁶ Svou první přednášku O vzduchu přednesl Batěk již v Jičíně ve sdružení pro udržování styků rodičů s učitelstvem.

¹⁹⁷ „Vydavatel přednášek poskytl v roce 1909 místo také Eduardu Štorchovi, který ve čtyřech sešitech přiblížil zájemcům vývoj předků člověka, přičemž obhajoval Darwinovy teorie... Kromě toho byl Štorch znám jako sociální demokrat, který od roku 1903 vyučoval v Praze na nižších stupních škol, ale pro své politické přesvědčení nedostal definitivní místo. Na počátku jeho spisovatelského úsilí stály jeho archeologické nálezy v okolí Prahy a odborné studie.“ (Zdroj: DOUŠA, Jaroslav. *Osvětová práce Alexandra Sommera-Baťka v Plzni před rokem 1913*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2005, s. 166). Výtisky *Ilustrovaných přednášek* od Eduarda Štorcha se nacházejí v Muzeu jižního Plzeňska v Blovicích.

¹⁹⁸ DOUŠA, Jaroslav. *Osvětová práce Alexandra Sommera-Baťka v Plzni před rokem 1913*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2005, s. 162-167

¹⁹⁹ Více o tématech *Ilustrovaných přednášek* se lze dozvědět ve stati Jaroslava Douši (uvedenou výše), nebo v samotném knižním deníku Alexandra Baťka. A v neposlední řadě se dochované exempláře *Ilustrovaných přednášek* nacházejí v Muzeu Jižního Plzeňska v Blovicích, nebo v Archivu města Plzně, nebo v Národní knihovně v Praze.

²⁰⁰ Výčet jeho vynálezů není ovšem konečný. O dalších se lze dozvědět v jeho knižním deníku.

soudním znalcem. Počátkem roku 1908 začal vydávat časopis *Zájmy všelidské*²⁰¹, jejichž hlavní úkolem bylo informovat čtenáře o nových poznacích z celého světa. Batěk vycházel z přesvědčení, že celé lidstvo se zabývá stejnými problémy.²⁰² Dalším významným Batěkovým rozhodnutím bylo stát se abstinentem, rovněž odsuzoval kouření.²⁰³

V roce 1912 se Batěk se svou rodinou odstěhoval do Prahy, aby se ucházel o svou habilitaci, ta ovšem byla bez přečtení zamítnuta. Batěk se začal naplno věnovat své popularizační činnosti, v předválečné době především propagoval mír.²⁰⁴ I přes své superarbitrování byl Batěk povolán do první světové války. Avšak strávil ji v zázemí, nejprve v Plzni, poté v Rumburku, a následně v Siegmundsherbergu v Dolních Rakousích, kde spravoval majetek zajatců a kde se také učil arabštinu. Po válce se Batěk s rodinou, jež se během jeho vojenské služby stěhovala s ním, vrátil do Prahy.

Po vzniku Československé republiky měl Batěk pocit, že „bylo potřeba poučit lid o nových poměrech, povědět mu, co jest republika a co znamená naše nová svoboda.“²⁰⁵ Proto 6. dubna 1919 vystoupil Batěk na Husův pomník na Staroměstském náměstí a začal kázat lidu.²⁰⁶ Nejprve o věcech týkajících se záležitostí nové republiky, postupem času přednášel o různorodých tématech. Poučoval lid např. o přirozené mravouce nebo o otázkách tělesného zdraví.²⁰⁷ Prosazoval vegetariánství, nesolení a tzv. fletsherování²⁰⁸. Jeho přednášky byly natolik úspěšné, že byl v létě 1921 Batěk i s rodinou pozván na Slovensko, aby svými přednáškami šířil státotvorné uspořádání tehdejší Československé republiky a podpořil spojení Čechů a Slováků. Na Slovensku kromě přednášek také šířil esperanto. V roce 1925 podnikl Batěk s manželkou přednáškový zájezd po Jugoslávii.²⁰⁹

²⁰¹ Titulní strana 1. ročníku *Zájmu všelidských* je umístěna na Obrázku č. 11 v Přílohách.

²⁰² Vyšly ovšem pouze dva ročníky pod vedením Baťka. Kvůli nemoci musel Batěk přenechat vedení kolegovi Krchovi ze Smíchova, byl vydán jeden ročník, ale byl to už jiný časopis, ztratil odběratele, a tak zanikl.

²⁰³ O Baťkových abstinenciích názorech se lze dočíst v diplomové práci o jeho životě, která je uložena v Archivu města Plzně. (VESELÁ, Ivana. *K odkazu Alexandra Sommera-Baťka*. Strojopis. Plzeň. 1979.)

²⁰⁴ O Baťkových mírových snahách pojedná již výše uvedená diplomová práce od Veselé.

²⁰⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925, s. 298

²⁰⁶ Tato kázání nesou název např. *Za Komenským, Nebojte se slov, Jazyka dar svěřil nám Bůh*. V roce 1924 udává Batěk ve svém knižním deníku, že za svůj život učinil 962 přednášek.

²⁰⁷ O Baťkových názorech týkajících se přirozené mravouky a tělesného zdraví se lze dozvědět v stati Martina France. (FRANC, Martin. Reformbewegung po česku aneb Alexandr Sommer-Batěk. In: *Čas zdravého ducha ve zdravém těle: kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Společnost pro kulturní dějiny, 2009, s. 49-59)

²⁰⁸ Zjednodušeně se jedná o pravidla konzumace jídla. Vysvětlení lze nalézt v Baťkově knižním deníku.

²⁰⁹ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Naše cesta po SHS*. In: *Zpravodaj z Kěžbybyl*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník III. 1925, číslo 3, s. 1

Batěk ovšem nepsal pouze popularizační literaturu, vydal také tři beletristická díla, romány *Ocelové paže*, *Čarovná věž* a hru *Černé diamanty*.²¹⁰ Naopak s Baťkovým jménem se můžeme setkat ve významné literatuře první poloviny 20. století, konkrétně se jedná o dílo Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka*.²¹¹ V roce 1922 začal Batěk vydávat časopis *Zpravodaj z Kěžbybyl*²¹². *Kěžbybyl* je ideální vesnice a prostřednictvím výtisku časopisů Batěk informuje své čtenáře o její dokonalosti a harmonii.²¹³ V roce 1928 byl tento časopis přejmenován na *Správný život*.²¹⁴

Celý Baťkův život provází jeho snaha o všeobecné dobro, mravnost, mír a mezinárodní porozumění. Využívá ke svému úsilí veřejné přednášky, v nichž se pokouší své posluchače nasměrovat podle svých slov správnou cestou. Ve svých časopisech publikuje články, kterými nejen popularizuje vědu, ale taktéž v nich doporučuje podle svého názoru správné životní hodnoty, např. vegetariánství, abstinenci, mravnost. A v neposlední řadě vydává knihy, jejichž hlavním účelem je vzdělávat lidi a ukázat jim podle jeho mínění správný směr života.

V roce 1929 zemřela Baťkova manželka a Batěk začal pracovat na tvorbě neoglyfů, kterým se budu věnovat podrobněji dále.²¹⁵ Před válkou opět propagoval mír, podepsal petici proti válce. V době okupace přestal být Batěk veřejně činným, v roce 1941 ukončil vydávání časopisu *Správný život*.²¹⁶ V té době ho velice zasáhlo vyhlazení Lidic. Zemřel 6. dubna 1944 v Praze.²¹⁷

²¹⁰ O literární činnosti Baťka se lze dočíst v diplomové práci. (VESELÁ, Ivana. *K odkazu Alexandra Sommer-Batěka*. Strojopis. Plzeň. 1979.)

²¹¹ FRANC. Martin. Reformbewegung po česku aneb Alexandr Sommer-Batěk. In: *Čas zdravého ducha ve zdravém těle: kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Společnost pro kulturní dějiny, 2009, s. 49.

„Polní kurát byl stížen dokonalou kočkou a naprostou depresí. V tom okamžiku, kdo by ho slyšel, musel by být přesvědčen, že chodí na přednášky dra Alexandra Batěka, Vypovězme válku na život a na smrt démonu alkoholu, jenž nám vraždí naše muže nejlepší a že čte jeho ‚Sto jisker etických‘.“ (Zdroj: FRANC. Martin.

Reformbewegung po česku aneb Alexandr Sommer-Batěk. In: *Čas zdravého ducha ve zdravém těle: kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Společnost pro kulturní dějiny, 2009, s. 49.)

²¹² Titulní strana 1. ročníku čísla 3 *Zpravodaje z Kěžbybyl* z roku 1923 se nachází na Obrázku č. 12 v Přílohách.

²¹³ Kromě samotného časopisu se lze o této vesnici dozvědět v bakalářské práci Nory Dostálové.

(DOSTÁLOVÁ, Nora. *Dva recepty na štěstí: Srovnání Kěžbybylu a Celo-zemského univerzálního státu*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.)

²¹⁴ Časopis byl přejmenován z důvodu přechodu od analýzy poměrů k budování (k syntéze). Jak Batěk sám vysvětluje v prvním vydání časopisu *Správný život* v článku se stejným názvem.

Titulní strana *Správného života* z 15. 5. 1928 je umístěna jako Obrázek č. 13 v Přílohách.

²¹⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. 32 s. [příloha časopisu *Správný život*]

²¹⁶ Informace pochází z časopisu *Správný život*.

²¹⁷ Dr. Sommer-Batěk zemřel. *Nová doba*. 1944, roč. 50, č. 84 (8. 4. 1944), s. 2.

3.2 Vznik neoglyfů

Při otevření obecní knihovny v Čakovicích se dne 28. října 1921 konala přednáška, ve které Batěk uvedl, že stará písma, např. obrázkové, čárkové a hieroglyfy, „*měla společnou vadu tu, že každá značka vyjadřovala celý pojem.*“²¹⁸ Později po sestavení vlastního obrázkového písma neoglyfů se v příloze časopisu Správný život k této výtce vrací a tvrdí, že novodobější obrázkové písmo je mnohem propracovanější než písmo starověkých národů. Proto utvoření obrázkového písma není krokem zpět. Obrazy prvotního písma „*odpovídaly tehdejší velmi chudé zásobě pojmů a jejich spojování bylo jen hádankovitě.*“²¹⁹ Pro porovnání Batěk uvádí příklad s mapami, kdy první mapy obsahovaly různé obrázky lidí, zvířat a předmětů a mapy novější jsou mnohem dokonalejší, plné přesných měření. Analogickým příkladem je rozdíl mezi zapisováním dluhů prostřednictvím čárek a vedením obchodních knih. Takto lze podle Batěkových slov rozlišit původní obrázkové písmo a novodobou pasigrafii.²²⁰

Pasigrafie pochází z řečtiny, v českém překladu znamená podle Batěkovu názoru písmo pro všechny. Pro důsledné vysvětlení svých neoglyfů Batěk užívá rovněž pojem ideografie, který označuje písmo, jež svými kresbami vyjadřuje pojmy a nikoliv slova. Z toho důvodu může být čteno mluvčími s libovolným jazykem.²²¹ Takovým písmem kromě neoglyfů jsou arabské číslice, chemické vzorce, matematické a fyzikální rovnice, nebo dopravní značky. Také podle not dovede hrát každý hudebník bez ohledu na svůj rodný jazyk. Jedním z důvodů vzniku neoglyfů inspirovaným těmito fungujícími pasigrafii bylo mezinárodní dorozumění. Příčinu neshod při dorozumívání podle Batěkovu názoru tvoří nepozornost mluvčích na to, co přesně říkají, a také jejich pohodlnost, že neberou ohled na komunikačního partnera. Při kreslení písma budou lidé nuceni přemýšlet nad významem daného pojmu, tím se zabrání nedorozumění, které může vznikat, např. užitím homonym. Řekneme-li slovo země, komunikační partner si může představit zemi jako půdu, jako stát nebo také jako

²¹⁸ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Zázrak písma: přednesl při otevření veřejní obecní knihovny v Čakovicích dne 28. října 1921*. Břevnov: nákl. vlast., 1922. s. 9

²¹⁹ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 2

²²⁰ Tamtéž, s. 1-3, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. *Zázrak písma: přednesl při otevření veřejní obecní knihovny v Čakovicích dne 28. října 1921*. Břevnov: nákl. vlast., 1922. s. 8-10

²²¹ Pojem pasigrafie jsem vysvětlila již v první kapitole této práce. (BARANDOVSKÁ – FRANK, 1995, s. 58-59) Pojem ideogram označuje Čermák jako „*názorný obrázek představy pojmu*“. (ČERMÁK, 2011, s. 31)

Zeměkouli, ale užitím neoglyfů, jež mají pro každý tento pojem vlastní znak, nemůže k nedorozumění dojít.²²²

I Batěk si byl vědom, že neoglyfy nejsou prvním projektem světového písma. Významnou roli v tomto směru hraje Leibniz, který vyslovil myšlenku všeobecného světového písma (označovaným Leibnizem jako pasigrafie) a který by se ji sám pokusil zrealizovat, kdyby byl mladší a měl více času.²²³ Rovněž předpovídal, že bude vytvořeno jednou světové písmo pro celý svět, jako je čínské písmo užíváno celou Čínou. „*Jsmo svědky této doby, kterou Leibniz prorokoval. Máme dnes v neoglyfech písmo, které on před 200 léty světu sliboval. Neoglyfy jsou prvním úplným řešením pasigrafie Leibnizovy.*“²²⁴ Batěk se seznámil i s dalšími autory světového písma, s Trithemiusem, či Wilkinsem aj.²²⁵ Rovněž se Batěk zabýval i svými pasigrafickými současníky, jako byl Jakob Linzbach, Tilšer, či E. P. Foster. Avšak Batěk tvrdí, že své neoglyfy utvořil bez studia jiných pasigrafických projektů, aby nevědomě nepoužil cizích myšlenek.²²⁶

Jedna z dalších příčin vzniku neoglyfů spočívá v Baťkovo novém vysvětlení babylonského zmatení jazyků. Důvodem zboření cihlové babylonské věže je podle Baťkova výkladu boží trest, jenž byl ovšem zapříčiněn rytím řeči do cihel. Protože Bůh nedovoloval činit rytiny, které se v tehdejší době dělaly do cihel. Z této legendy vyplývá, že původní hieroglyfy bylo možné číst bez ohledu na přirozenou řeč mluvčího. Ke zmatení jazyků podle Baťkových slov došlo utvořením fonetického písma, ve kterém znaky označují pouze počáteční hlásku, či slabiku slova v konkrétním jazyce. Užitím rozdílných písmenek národy zdůraznily své odlišnosti. Hlásky nám nyní umožňují zakreslit zvuky, ale původní možnost kreslit písmem celé pojmy se ztratila. Proto Batěk utvořil písmo s jeho původním posláním a nazval jej neoglyfy podle hieroglyfů. Hieroglyfy znamenají *svaté písmo (zářezy)* a neoglyfy pak analogicky označují *nové písmo (zářezy)*. V této souvislosti Batěk dodává, že pokud

²²² BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 1-3 a BATĚK SOMMER, Alexandr. Jest zisk z učení neoglyfům, když ještě nejsou rozšířeny? In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 3, s. 5

²²³ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 3-5

²²⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. Leibnizova pasigrafie In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XII. (VII.) 1934, číslo 4, s. 7-8

²²⁵ Seznam těchto autorů Batěk podává v již zmiňovaném díle *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*.

²²⁶ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 3-11

bychom za písmo považovali pouze reprodukci tónů, tedy písmo fonetické, tak neoglyfy nelze nazývat písmem, ale kresbami myšlenek.²²⁷

Jednou z možných příčin vzniku neoglyfů je podle Bařkových názoru dědičnost. Při sepisování rodinné kroniky objevil Bařek pokus svého otce o vytvoření obrázkového pojmového písma. Ovšem, jak Bařek uvádí, není otcovým pokračovatelem, protože při konstruování neoglyfů ještě otcův projekt neznal. Dále Bařek doplňuje, že jeho předkové byli nadání malíři.²²⁸ „*Největší genius kreslení v našem rodu byl Mikuláš Aleš, vzdálený bratranec mé babičky a jeho choť byla vnučkou Aloise Bařka, bratrance mého děda.*“²²⁹

Již v raném dětství byl Bařek nucen svým otcem učit se psát a kreslit. Při kreslení vždy přemýšlel, jak by mohl znázornit pohyb, nebo život. Pomáhal si vystřihováním a následným skládáním předmětů z papíru. Proto při tvoření neoglyfů postupoval takovým způsobem, aby přímo obrázky vyjádřily pohyb, který děti tolik vyhledávají. Na základě toho se neoglyfy staly názornými, a proto nejen u dětí oblíbenými a zároveň i snadněji naučitelnými.²³⁰

Další inspirací pro utvoření neoglyfů byla Bařkova oprava chemického názvosloví. Dlouhá cesta prosazování této změny učinila Bařka „*schopným k boji mnohem obtížnějším, vytvořiti vzorce podobné chemickým pro všeobecné dorozumění.*“²³¹ Národy s rozdílnými jazyky jsou schopny rozumět chemickému názvosloví, při běžné komunikaci by stejným mezinárodním způsobem měly fungovat i neoglyfy.²³²

Při tvoření neoglyfů se Bařek řídil zásadou vědecké hospodárnosti. Podle této zásady přednesené Ernstem Machem se nemá nic vyjadřovat nepřehledně a zbytečně dlouze. Držící se této zásady Bařek sesbíral vědecké symboly z různých odvětví a zaměřil se především na znaky či symboly, které se začaly užívat v běžném životě. A poté je ještě doplnil dalšími potřebnými znaky. Dosáhl celkového počtu pět set. Ale pak se ukázalo, že z některých znaků

²²⁷ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 1-5, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 1, s. 5-7

²²⁸ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 12

²²⁹ Tamtéž, s. 12

²³⁰ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy a výchova školní. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XII. (VII.) 1934, číslo 4, s. 6-7

²³¹ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 14

²³² Tamtéž, s. 13-14, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, základ eunoetiky. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 7-8

se obtížně tvoří další odvozeniny, proto byly vyloučeny, konečný počet neoglyfů činí tři sta šedesát základních znaků.²³³

Toto uspořádání znaků lze nalézt v učebnici neoglyfů, na jejímž začátku nalezneme všeobecné znaky pro svět, pro přírodu, pak pro zvířectvo a rostlinstvo. Poté následují znaky astronomické a geometrické. Dále učebnice obsahuje znaky týkající se lidského těla, nástrojů, zbraní, oblečení, nádob, nábytku, staveb a dopravy. Nelze opomenout pojmy zeměpisné, prostorové, časové a matematické. Na konci učebnice se nacházejí tlakové, pohybové a vztažné pojmy a pojmy vztahující se k osobním poměrům, jako např. zájmena. Vše Batěk zpracoval nejprve ve svém mateřském jazyce, protože ho podle svých slov nejlépe ovládá. Dalším důvodem užití češtiny byla její schopnost utvářet různé slovesné tvary. Dále Batěk připojuje, že při třídění pojmů rovněž využíval své znalosti evropských ale i orientálních jazyků.²³⁴

Neoglyfy mají vést podle Batěka k logickému myšlení, a to tím, že nad danými pojmy musejí lidé kreslící neoglyfy přemýšlet, a proto nemůže dojít k záměně stejně znějících pojmů. Proto se neoglyfy stanou jedním ze základních prostředků správného myšlení, které Batěk nazývá eunoetikou, jež je součástí eubiotiky, nauky o správném životě.²³⁵ Prostřednictvím názornosti neoglyfů lze rovněž dospět k lepší všeobecné výchově, proto by podle Batěka mínění měly být neoglyfy zavedeny do škol. Potřebnost neoglyfů též lze spatřovat ve zrychlení dopravy, lidé cestují mnohem častěji a mnohem rychleji, k urychlení dorozumění jim pomohou neoglyfy. Neoglyfické nápisy ve všech městech budou srozumitelné pro mluvčí všech jazyků. Batěko písmo lze rovněž využít jako prostředníka k učení cizích jazyků.²³⁶

Dalším podstatným účelem neoglyfů kromě zlepšení výchovy, vědeckého myšlení a dorozumění je rovněž udržení světového míru. Prostřednictvím neoglyfů bude docíleno dorozumění všech lidí a tím zajištěn světový mír. Batěk utvořil neoglyfy též za účelem

²³³ BATĚK SOMMER, Alexandr. Kterými zásadami jsem byl veden, buduje neoglyfy?. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 4, s. 6-7

²³⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 15

²³⁵ Eubiotice se Batěk podrobně věnuje v časopise *Správný život*. Dokonce jejich základní charakteristiku napsal v neoglyfech.

²³⁶ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy vedou k dorozumění. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 2, s. 3-4, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 1, s. 5-7, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy a nová doba. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 2, s. 4

zachování kultury pro budoucí generace. Batěk měl v tomto směru jasnou představu.²³⁷ „*Bude potřebí zachovati záznamy na materiálu prakticky nezničitelném, písmem nezničitelným a všeobecně srozumitelným v krytech podzemních, chráněných vědecky proti zničení vnitřnímu (vlhkostí, světlem, teplem) i proti zničení vnějšímu (katastrofami, válkami atd.). Tyto záznamy by musily být provázeny překladem v řeči mezinárodní (esperantu) a tvořily by tak jakési prototypy mezinárodní, jako máme prototypy měr a vah v Paříži.*“²³⁸ Za nezničitelné písmo považoval své neoglyfy.²³⁹

Batěk považoval písmo za dokonalý vynález, který slouží k vývoji kultury. Největší výměna veškerých myšlenek probíhá prostřednictvím písma, potažmo literatury. Avšak je nemožné, aby veškerá díla byla překládána do všech jazyků. A to byl jeden z dalších důvodů, proč se Batěk rozhodl zkonstruovat světové písmo, které by bylo čitelné pro mluvčí všech jazyků, a tím by byly odstraněny problémy s překládáním.²⁴⁰

Neoglyfy budou rovněž prospěšné pro obchodníky, protože veškerá korespondence a smlouvy již nebudou muset být překládány do cizích jazyků, ale budou napsány jedním písmem srozumitelným pro všechny. Další výhodou neoglyfů, kterou Batěk zmiňuje, je snazší řešení problému Panevropy. Panevropa by měla být evropský nadstát a zavedením neoglyfů by veškeré písemnosti a především ústava mohly být zhotoveny jedním písmem, každý národ by si je pak přečetl ve své vlastní řeči.²⁴¹

V této souvislosti je nutné uvést vztah neoglyfů a esperanta. Cílem neoglyfů není nahradit esperanto, protože neoglyfy nelze považovat za řeč. Batěk si uvědomuje, že lidé stále budou chtít hovořit, k tomu má sloužit právě esperanto.²⁴² „*Ale i esperantisté budou čísti neoglyfy a to esperantsky. Nejen že nebudou neoglyfy konkurovati s esperantem, nýbrž budou jeden druhému pomáhati a se doplňovati.*“²⁴³

²³⁷ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 24-31

²³⁸ Tamtéž, s. 31

²³⁹ Tamtéž, s. 30

²⁴⁰ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak se člověk vyjadřoval? (S příkladem písma neoglyfického v 6 řečech)*. Praha-Liboc: Dr. A.S: Batěk, 1931. s. 2-20

²⁴¹ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 1-5

²⁴² Tamtéž, s. 4-5

²⁴³ Tamtéž, s. 5

Svůj první článek týkající se neoglyfů ukončil Batěk posláním pro své nové písmo: „*Leť, mé drahé písmo obrázkové, leť do světa širého a učiň, aby se všem lidem na tom kousku hlíny, na němž žiji, žilo v budoucnosti lépe, než se jim žije nyní.*“²⁴⁴

3.3 Popis neoglyfů

Tento popis neoglyfů není určen k výuce tohoto písma. Jeho cílem je stručné seznámení s tímto písmem. Pro získání veškerých podrobností nutných k správnému užívání neoglyfů odkazují přímo na Batěkovy učebnice. Z důvodu autenticity byly znaky naskenovány, nikoliv překreslovány.

Neoglyfy jsou ideogramy (obrazy myšlenek), jež se skládají ze třech druhů znaků, základních, nadepsaných a předřazených. Např. neoglyf znamená *láska*. je základní neoglyf, řadíme mezi nadepsané znaky a označuje podstatné jméno, (symbol) patří mezi předřazené znaky a udává, že základní symbol musíme chápat symbolicky. Nadepsané značky vyjadřují mluvnické tvary. Gramatika neoglyfů je analogická s gramatikou českého jazyka.²⁴⁵

Podstatná jména se označují stříškou . Neoglyf značí *člověka*. Množné číslo se vyjadřuje třemi tečkami umístěnými vedle stříšky, např. = *lidé*. Podstatná jména se skloňují v sedmi pádech, např. slovo *člověk* se skloňuje následujícím způsobem: 2. pád , 3. pád , 4. pád , 5. pád , 6. pád , 7. pád má dvě varianty a .²⁴⁶ Neoglyfy rovněž obsahují nadepsané značky pro rody, např. značí *hřebce*, *klisnu*, *hříbě*.

Přídavná jména poznáme podle nadepsaného znaku tzv. kličky . znamená *světový*. Přídavná jména se také skloňují a stupňují. Neoglyf vyjadřuje *velký*, *větší*, *největší*. Zájmena jsou označována tzv. háčkem . Zájmena se dělí obdobným způsobem jako

²⁴⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 5. Informace nacházející se v této kapitole byly čerpány z časopisu *Správný život*, ročník VIII. (III.), číslo 3 až ročník XIII. (VIII.), číslo 4, a rovněž z již zmíněného díla *Obrazové písmo*.

²⁴⁵ Informace v této části budou čerpány především z učebnic neoglyfů. (BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy písmo světové: 1. učebnice*. Praha: Alexandr Sommer Batěk, 1931. 240 s., a též BATĚK SOMMER, Alexandr. *Mluvnice*. Praha (Liboc 162): nákladem vlastním, 1935. 32 s. Neoglyfy mládeži., a též BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy Dětem, Prvouka*. Praha: A.S. Batěk, 1933. 32 s.)

²⁴⁶ I v originálu je 7. pád obtížně rozeznatelný.

v českém jazyce, na osobní (\tilde{p} = *on*), přivlastňovací ($\tilde{p}v$ = *jeho*), ukazovací ($\tilde{p}x$ = *ten*), tázací ($\tilde{p}?$ = *kdo*), vztažná ($\tilde{p}:$ = *co*), souvztažná ($\tilde{p}x:$ = *ten, kdo*) a neurčitá ($\tilde{p}m$ = *někdo*). Číslovky se vyjadřují nadepsaným znakem n . Číslovky se píší arabskými číslicemi ($n1$ = *jedna*) a jednotlivé druhy číslovek se odlišují prostřednictvím nadepsaného znaku nebo pomocí dalšího základního znaku. Např. chceme-li vyjádřit *jedenkrát*, použijeme neoglyf $n1x$.

Slovesa v neurčitém způsobu se označují vlnkou \sim . Slovesa lze utvořit ze znaků podstatných jmen přidáním vodorovné čárky, např. $\sim s \heartsuit$ překládáme jako *milovat*. Znak nad vodorovnou čárkou označuje osobu, pro první osobu Batěk použil kolmou čárku k vodorovné čárce vyjadřující sloveso, pro třetí k ní dodal hlavičku, a druhá osoba se odlišuje přidanou čárkou ke třetí osobě. Pod vodorovnou čárkou se nachází znak pro čas, tečka pro přítomný čas, šipka nalevo pro minulý čas a naopak šipka napravo pro budoucí čas. Pro názornost uvedu příklad: $\frac{1}{\sim} s \heartsuit$ = *miluji*, $\frac{91}{\sim}$ = *byli jste*, $\frac{91}{\sim}$ = *oni budou*. Rovněž neoglyfy obsahují znaky pro vyjádření podmiňovacího, rozkazovacího způsobu, nebo činného a trpného rodu. Neoglyf $\frac{9}{\sim} s \heartsuit$ vyjadřuje větu „*byl bys milován*“.

Příslovce se vyjadřují prostřednictvím čárky $/$. Příslovce se člení na místní ($\tilde{x}/$ = *dozadu*), časová ($\tilde{v}/$ = *pozdě*), způsobová ($\tilde{v}/$ = *právě*), příčinná ($\tilde{x}?$ = *proč?*) a účelová ($\tilde{x}?$ = *k čemu?*). Předložka se značí tečkou a stříškou $\cdot \wedge$. Podobným způsobem jako příslovce Batěk roztřídil taktéž předložky, předložku místní *od* vyjadřuje neoglyf $\tilde{x}/$, avšak časovou předložku *od* značí neoglyf $\tilde{x}/$. Každý neoglyf znamenající spojku obsahuje tzv. měsíček \smile a každé citoslovce je označeno čárkou vedenou opačným způsobem než u příslovce \backslash . Pro spojku *a* se užívá neoglyf $\&$ a pro citoslovce *škoda* tento \tilde{p} .

Dalšími znaky, ze kterých se neoglyfy skládají, se nazývají předřazené. Nejčastěji užívaným je S , které značí, že je potřeba základní neoglyf chápat symbolicky ($S\tilde{p}$ = *lidskost*). Mezi předřazené znaky patří Υ , jež znamená zevšeobecnění základního znaku ($\Upsilon\tilde{p}$ = *lid*), a λ , který způsobuje zkonkretizování základního znaku ($\lambda\tilde{p}$ = *osoba*). Předřazenými znaky lze vystihnout zvětšení Υ ($\Upsilon\tilde{p}$ = *obr*), či zmenšení \downarrow ($\downarrow\tilde{p}$ = *trpaslík*).

Předřazené znaky lze rovněž použít pro zmnožení (⋮) (⋮̂ = *zástup*), pro označení záporu (†) (†̂ = *nelida*). Předřazený znak (↔) zastupuje předponu *bez* (↔̂ = *bezhlavý*). Pro vyjádření opaku je možné připojit k neoglyfu předřazený znak (↵), např. z neoglyfu (↑) = *vysoký* vytvoříme přidáním znaku pro opak neoglyf (↵↑) = *nizký*.

V prvních článcích pojednávajících o neoglyfech uveřejnil Batěk nejprve tři sta sedmdesát základních znaků, ze kterých v zápětí deset odstranil.²⁴⁷ Jak již bylo zmíněno výše, Batěk použil pro základní neoglyfy znaky, které se užívají v běžném životě. Inspiroval se znaky na hracích kartách (♠ = *list*, ♣ = *žalud*), na mapách (↗ = *cesta*, ↘ = *řeka, cesta toku*), znaky užívanými v geometrii (∠ = *úhel*, ⊙ = *kruh*), v astronomii (☆ = *hvězda*, ☾ = *měsíc*), nebo v hudbě (♪ = *nota*, 🎵 = *lyra*). Mezi neoglyfy lze nalézt takové, které jsou každému na první pohled jasné, např. části těla (☺ = *ústa*, 👂 = *ucho*), zvířata (🐱 = *kočka*, 🐾 = *pes*), nebo rostliny (🌳 = *strom*, 🌱 = *rostlina*). Rovněž snadno se poznají neoglyfy pro ovoce (🍏 = *jablko*, 🍇 = *hrozen*), nástroje (🔨 = *kladivo*, 🪓 = *ryč*), nebo přístroje (🌡 = *kružítka*, 🌡 = *teploměr*). V textu rozeznáme bez obtíží také neoglyfy pro oblečení (👚 = *bota*, 👢 = *kabát*), nádoby (🍵 = *džbán*, 🍷 = *konvička*), či pro nábytek (🪑 = *židle*, 🛏 = *postel*). Potíže nečiní ani neoglyfy označující stavby (🏰 = *věž*, 🏰 = *kostel*).

Většina základních neoglyfů se dá bez větších problémů naučit. Ovšem odvozené neoglyfy, které se tvoří skládáním základních neoglyfů a případným doplněním předřazených či nadepsaných znaků, nebývají již na první pohled srozumitelné a také si žádají zapojení fantazie, např. ze základního neoglyfu (👛) = *brašna* utvořený neoglyf (👛̂) = *polštář*, nebo (🌱̂) = *koření* pocházející z neoglyfu (🌱) = *řepa*, nebo neoglyf (🧄̂) = *česnek* odvozený od neoglyfu (🧄) = *cibule*. Zapamatování některých odvozených neoglyfů může být velice namáhavé. Příkladem lze jmenovat neoglyf (🌍̂) = *životpis*, (🌍̂) = *vplížit se*, nebo (🌍̂) = *šňůra*.

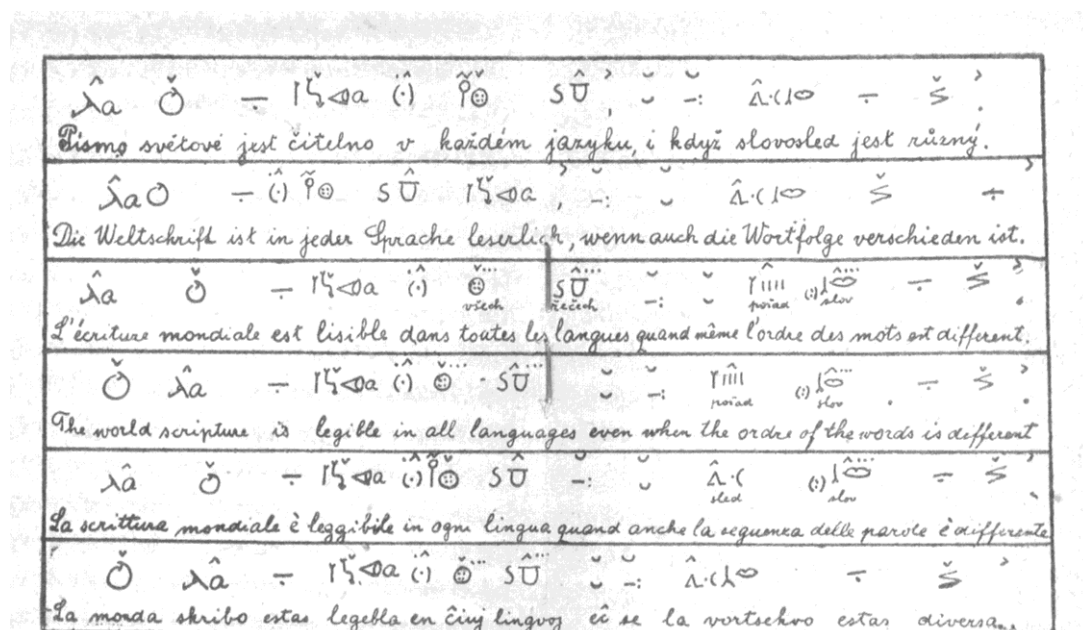
²⁴⁷ Na Obrázku č. 14 v Přílohách se nachází prvních sto neoglyfů, na Obrázku č. 15 v Přílohách druhé sto neoglyfů. Prostřednictvím Obrázku č. 16 v Přílohách se lze seznámit s třetím stem neoglyfů. A na Obrázku č. 17 v Přílohách se nalézají posledních sedmdesát neoglyfů.

Ovšem i v textu psaným neoglyfy se můžeme setkat s hláskovým písmem. Jména lidí a názvy měst se nepřekládají do neoglyfů, zůstává jim původní název. Dále Batěk uvádí, že nepřeložitelné a vědecké věci nebudou měněny do tvaru neoglyfů, jedinou možnou modifikací je předřazení značky pro vědu, nebo pro určitý typ neoglyfu.²⁴⁸

Hláskové písmo se v neoglyfech používá také pro vyjádření chemických značek. První důvod spočívá v samotném chemickém názvosloví, které Batěk považoval za jednu z fungujících mezinárodních pasigrafíí. Druhým důvodem je výslovnost. Chemické značky „ač se skládají z písmen, nečtou se zvuky těchto písmen. Značka Ag se čte česky stříbro, německy Silber, anglicky silver, ač v žádném z těchto slov se nevyskytuje ani A, ani G. Jen latinské Argentum má ty písmeny, i když ne za sebou tak jako značka.“²⁴⁹ Avšak chemické prvky či sloučeniny v neoglyfech jsou doplněny příslušnými znaky, např. H^{eH} = uhlovodík.

Pro úplnost je nutné dodat, že neoglyfy jsou latinkou doplněny ještě v jednom případě, a to v česko-neoglyfickém slovníku latinským pojmenováním u názvů zvířat a rostlin.

3.4 Ukázka textu

Ukázka písma neoglyfického v 6 různých jazycích.

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak se člověk vyjadřoval? (S příkladem písma neoglyfického v 6 řečech)*. Praha-Liboc: Dr. A.S: Batěk, 1931. s. 12-13

²⁴⁸ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 1-5

²⁴⁹ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, základ eunoetiky. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 7

3.5 Šíření neoglyfů

První článek představující neoglyfy byl uveřejněn 15. září 1930 v časopise *Správný život*. Batěk své čtenáře seznamuje se svým světovým písmem, uvádí důvody, kterého ho vedly ke zkonstruování neoglyfů. Rovněž vysvětluje potřebnost písma světového a predikuje dopady rozšíření tohoto nového písma. Batěk také slibuje, že v nejbližší době vydá učebnici neoglyfů, kterou si budou moci čtenáři zakoupit, a že bude pořádat kurzy neoglyfů. Batěk si byl vědom, že je důležité, aby se postaral o náležité rozšiřování neoglyfů.²⁵⁰ „*Vždyť ani nejlepší vynález nemá ceny, dokud ho lidé neznají a dokud se používáním neosvědčí.*“²⁵¹

Rozšiřování prostřednictvím časopisu *Správný život* tímto prvním článkem neskončilo. V následujícím čísle publikoval Batěk článek, ve kterém vysvětloval v neoglyfech, co je eubiotika. První čtyři řádky neoglyfů přeložil i s patřičným výkladem, pátou řádku nechal své čtenáře, aby si ji podle uvedených pravidel zkusili přeložit sami. Řešení mohli čtenáři Batěkově posílat a na oplátku dostali učebnici neoglyfů.²⁵² Takové rébusy uveřejňoval Batěk i v jiných časopisech, např. v *Novém Lidu*.²⁵³ Téměř v každém vydání časopisu *Správný život* nalezneme zmínku týkající se neoglyfů.

Kromě možnosti naučit se neoglyfy pomocí publikovaných článků v časopise *Správný život* bylo možné využít později vydané učebnice neoglyfů. Batěk svým čtenářům zasilal nejprve sešity, které se měly vložit do desek, a tím vznikla učebnice.²⁵⁴ První sešity byly seřazeny podle různých témat, např. sešit číslo šest se věnoval člověku a lidskému tělu. Později prostřednictvím stránek těchto sešitů Batěk utvářel neoglyficko-český a česko-neoglyfický slovník, ve kterém navíc odkazoval na stránky předchozích sešitů, kde se nacházela odvozování neoglyfů a další tematicky podobné neoglyfy.²⁵⁵ Později již nabízel kompletní učebnici i se slovníkem, možnost zaslání jednotlivých sešitů však zachoval. Vedle Učebnice neoglyfů vydal Batěk také *Prvouku*, která byla určena pro děti. Pro mládež sestavil dílo s názvem *Mluvnice*. Jelikož neoglyfy mají být písmo světové, publikoval Batěk sešity

²⁵⁰ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 2-5

²⁵¹ Tamtéž, s. 3

²⁵² BATĚK SOMMER, Alexandr. Co jest eubiotika. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 4, s. 1-5

²⁵³ Ukázka rébusu se nachází na Obrázku č. 18 v Přílohách.

BATĚK SOMMER, Alexandr. Kdo to uhádne? In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 4

²⁵⁴ Cena jednoho sešitu byla 5Kč.

²⁵⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy písmo světové: I. učebnice*. Praha: Alexandr Sommer Batěk, 1931. 240 s.

také v němčině, angličtině, francouzštině a ruštině a v neposlední řadě rovněž v esperantu. Ve svých člancích Batěk mimo jiné žádal, aby čtenáři rozšiřovali informace i za hranice. Dodává, že je ochoten posílat zahraničním stoupencům neoglyfů sešity, aby se i oni mohli naučit užívat neoglyfy.²⁵⁶

Další způsob rozšiřování neoglyfů byly letáky.²⁵⁷ Batěk ve svých člancích ve *Správném životě* nabízel zaslání letáků, aby čtenářům usnadnil propagaci neoglyfů. „*Prosíme proto, aby všichni, kteří tyto řádky čtou, aby rozšířili tyto letáky mezi svými známými. Pošleme je k tomu cíli zdarma za prostou úhradu poštovního... Pomozte šířiti neoglyfy. Pomůžete tím všeobecnému srozumění a zajistíte tím bezpečnost svého národa lépe než jakýmkoli zbrojením, které sousedy jen vydraždí.*“²⁵⁸ Letáky nebyly psány pouze v českém jazyce, ale rovněž v němčině, francouzštině a v angličtině. Esperantské letáky navíc obsahovaly vysvětlení vzájemného poměru esperanta a neoglyfů.²⁵⁹

Batěk pořádal také kurzy neoglyfů. Po přednáškách o všeobecných tématech začal v neděli v jedenáct hodin vyučovat neoglyfy. Kurzy se konaly v Karolinu, v budově Univerzity Karlovy. Vstup byl dobrovolný.²⁶⁰

K prvnímu článku Batěk přiložil přihlášku k členství v Neoglyfické společnosti, jejímž hlavním úkolem bylo šíření neoglyfů.²⁶¹ Později se Neoglyfická společnost přejmenovala na Obec neoglyfickou, hlavní cíl zůstal stále stejný. Do obce přátel písma neoglyfického se čtenáři mohli přihlásit lístkem zaslaným na Baťkovu adresu. Členové byly rozděleny na řádné a mimořádné, řádní členové se zavázali naučit se neoglyfy, hlavním přínosem mimořádných členů představovalo rozšiřování neoglyfů. Adresy všech členů byly uveřejňovány v časopise *Správný život*, aby si mohli mezi sebou dopisovat. Členové Obce neoglyfické navíc dostávali

²⁵⁶ BATĚK SOMMER, Alexandr. Nové zprávy o neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 3, s. 8, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. Posledních 70 neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 4, s. 5

²⁵⁷ Pro lepší představu je leták v českém jazyce umístěn na Obrázku č. 19 v Přílohách.

²⁵⁸ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 1, s. 5

²⁵⁹ BATĚK SOMMER, Alexandr. Nové o Neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 1, s. 7

²⁶⁰ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy a nová doba. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 2, s. 5

²⁶¹ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 5

zdarma časopis *Pasigrafie*, který vycházel zcela nepravidelně a pojednával pouze o neoglyfech.²⁶²

Batěk od svých čtenářů požadoval zpětnou vazbu. „*Autor sám nemůže o tom rozhodnouti, budou-li neoglyfy lehké k naučení čili nic. Prosí tedy všechny, kdo se o to zajímají, aby své zkušenosti sdělili.*“²⁶³ Ohlasy čtenářů byly následně zveřejňovány v dalších výtiscích. F. Švrčina ze Slezska v roce 1931 ohodnotil Baťkovo písmo: „*Velice mne zajímá Vaše nové písmo. Dosud uveřejněné značky ve Správném životě jsem prostudoval a naučil. Uvádím, že jest velmi lehké naučiti se tomu. Rozluštil jsem též poslední větu, na kterou vypisujete odměnu.*“²⁶⁴ Spisovatel Salivar podal tuto zpětnou vazbu: „*Podivuji se Vaši trpělivosti, s níž jste pracoval o svých neoglyfech. Je v tom úžasná logika a cíl je velmi vysoký: sblížení lidstva. Přál bych písmu neoglyfickému aspoň štěstí Esperanta.*“²⁶⁵ Předseda senátu Dr. Fr. Soukup v roce 1932 napsal: „*Vaše úsilí o nové mezinárodní písmo jest zajisté hodno nejváženější úvahy jako jeden z instrumentů mezinárodního sblížení všeho lidstva*“²⁶⁶

O neoglyfech bylo možné se dozvědět i z jiných časopisů nejen ze Správného života. Dne 4. dubna 1932 byl zveřejněn rozhovor s Baťkem v *Prager Presse*, ve kterém vysvětloval důvody vzniku neoglyfů a rovněž představil cíle, kterých by mělo být rozšířením neoglyfů dosaženo.²⁶⁷ V roce 1933 vyšel článek pojednávající o neoglyfech v *Prager Abensblatt*.²⁶⁸ Zmínku o neoglyfech nalezneme rovněž v časopise *Nová doba* ze dne 24. února 1936.²⁶⁹ Články nebyly publikovány pouze v českých zdrojích, ale rovněž také v zahraničí. Americký časopis *The New York Sun* seznámil s neoglyfy své čtenáře dne 3. listopadu 1931, autor článku se o neoglyfech vyjadřuje pozitivně.²⁷⁰ O neoglyfech psaly další zahraniční časopisy, např. anglická revue *Calamus* ocenila Baťkovu práci. „*Dr. Sommer Batěk dokázal velký*

²⁶² BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 1, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obec neoglyfická*. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XIII. (VIII.) 1935, číslo 2, s. 2

²⁶³ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy nejsou těžké*. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 1, s. 5

²⁶⁴ Tamtéž, s. 5

²⁶⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Zprávy o neoglyfech*. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 1, s. 6

²⁶⁶ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 27

²⁶⁷ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy, základ eunoetiky*. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 7-8

²⁶⁸ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Nové písmo světové*. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 3, s. 7-8

²⁶⁹ *Písmo pro potřebu všech národů: Baťkovy neoglyfy*. In: *Nová doba*. 1936, roč. 42, č. 55 (24. 2. 1936), s. 4

²⁷⁰ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Americký časopis o neoglyfech*. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 2, s. 6-7

*důmysl tím, že vypracoval toto jednoduché obrazové písmo.*²⁷¹ Podobnou chválu vyslovil též rakouský časopis *Grazer Tagespost* dne 25. února 1933.²⁷²

Ze zahraničí přicházely i další zprávy. Nelze vyjmenovat všechny, proto uvedu jen tři příklady. Silniční inženýr francouzské vlády z Brianconu Jean Perdrizet zhodnotil Baťkovu práci tímto způsobem: „*Studoval jsem Vaše Neoglyfy a vidím, že jsou mnohem filosofičtěji pojaty, než etymologie kteréhokoli jazyka živého, za našich časů. Počet Vašich značek jest mnohem nižší, než např. v čínštině a mohly by zcela dobře nahraditi písmo anglické. Studenti by studovali mnohem rychleji věci psané Vašimi neoglyfy a jejich duch by nemusil sledovati pochody nutné k porozumění každému slovu. Byl bych velmi šťastěn, kdybych již měl před sebou překlad celého díla.*“²⁷³ Z Aljašky od sinology F. H. Geoghegana došel Baťkovi dopis tohoto znění: „*Podle mého přesvědčení Neoglyfy zvláště by se mohly líbiti orientálcům tisíckrát více než tak zvané mezinárodní jazyky, jichž slova se stanoviska orientálního, jsou nejenom cizí, ale stávají se ‚zlepšeními‘ ode dne ke dni méně mezinárodními a zcela evropskými. (To se ovšem týká asi spíše Ida, Okcidentálu a jiných jazyků než esperanta samotného, které má v Japonsku mnoho přívrženců.) Dále psáti ideogramy jest přirozeně příjemnější a mnohem shodnější s duchem těchto národů, kteří, abych řekl pravdu, nijak nesdílejí vysoké mínění západníků týkající se nepochybné vyvýšenosti psaní fonetického.*“²⁷⁴ O šíření neoglyfů podal z Ameriky zprávu J. Novotný: „*Gratuluji. Dal jsem čísti Vaše Neoglyfy některým vlivným lidem. Byli nadšeni.*“²⁷⁵

Za velmi cenný považoval Batěk dopis od generálního sekretáře Mezinárodního bibliografického ústavu v Bruselu Paula Otleta, který ho upozornil na podobný projekt utvořený Vsevolodem Česhichinem z Gorkij. Batěk si poté dopisoval s tímto autorem mezinárodního jazyka *Nepo*, jež ho seznámil s podobnými znaky neoglyfů, které stvořil Jakob Linzbach. Otlet, Linzbach i Češchin považovali neoglyfy za velmi povedený projekt, Češchin dokonce chtěl prosadit publikování díla s názvem *Bat-Lin-Češ-Ot* (Batěk-Linzbach-

²⁷¹ BATĚK SOMMER, Alexandr. Cizina o Neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 4, s. 7-8

²⁷² Tamtéž, s. 8

²⁷³ Tamtéž, s. 7

²⁷⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. O neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XII. (VII.) 1934, číslo 3, s. 8

²⁷⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. Co nám píše čtenáři. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XIII. (VIII.) 1935, číslo 2, s. 8

Češichin-Otlet), které mělo obsahovat všechny pojmy ve francouzštině, Nepu, neoglyfech a Otletově decimální soustavě.²⁷⁶

Při šíření neoglyfů se Batěk potýkal s problémem tisku. „*Bude pak také potřebí získat umělce, kteří by navrhli definitivní tvary pro tisk, aby mohly být pořizovány typy tiskařské. Typy na štočku jsou jen zatímní, nedokonalé. Ale jistě stačí pro porozumění a běžnou potřebu.*“²⁷⁷

V současné době bylo možné se s neoglyfy setkat na výstavě s názvem *Nečitelnost*, utvořenou Robertem V. Novákem. Výstava se konala od 17. června do 9. července 2009 v etc. gallery, podnětem pro uspořádání této výstavy se stalo objevení neoglyfů tímto grafickým designérem. neoglyfy jsou na této výstavě aplikovány do současného informačního a uměleckého světa.²⁷⁸ „*Instalace představuje otevřenou konfrontaci prvorepublikového obrázkového písma (Neoglyfy) Alexandra Sommera Batěka s ‚nečitelnými‘ fonty konceptuálního umělce Jiřího Skály (Helvetica Concentrate), grafického designéra Petra Bosáka (Abulafia) a pro tuto příležitost vytvořeným ‚poločitelným‘ fontem (Hagel) Roberta V. Nováka.*“²⁷⁹

3.6 Porovnání neoglyfů

Batěk umístil na začátek svého prvního článku týkajícího se neoglyfů obrázků, podle kterého mohli čtenáři porovnat neoglyfy a hieroglyfy, rovněž ho opatřil překladem do češtiny.²⁸⁰ Pojítka mezi neoglyfy a hieroglyfy tvoří obrázky, oba tyto systémy jsou obrázkové písmo. Název neoglyfy, jak již bylo řečeno výše, pochází právě od názvu hieroglyfů. „*Nazval jsem písmo toto Neoglyfy (nové zářezy), na památku starých hieroglyfů egyptských, které povstaly z takového písma obrazového.*“²⁸¹ Kromě názvu se Batěk podle svých slov při tvorbě neoglyfů inspiroval také předností hieroglyfů, a to možností vyjádření pojmu jedním znakem. A v neposlední řadě Batěk použil některé hieroglyfy, které ale náležitě zjednodušil,

²⁷⁶ BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 19-22, a též BATĚK SOMMER, Alexandr. Nové zprávy o neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 3, s. 8

²⁷⁷ BATĚK SOMMER, Alexandr. Druhá stovka neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 2, s. 5

²⁷⁸ GLOS, Hynek. Nepočtete si [grafický designér Novák zasazuje uměle vytvořený znakový systém prvorepublikového obrázkového Alexandra Sommera Batěka do kontextu současného informačního světa]. In: *Euro*. 2009, č. 25, s. 13

²⁷⁹ Tamtéž, s. 13

²⁸⁰ Lze se s ním seznámit prostřednictvím Obrázku č. 20 v Přílohách.

²⁸¹ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 1, s. 5

např. znaky pro den a noc pocházejí z hieroglyfů²⁸² Podle mého názoru neoglyfy byly zjednodušovány, aby je mohli užívat i lidé méně zdatní na kreslení, hieroglyfy nepovažují za systém na tolik jednoduchý, aby jej mohli užívat i lidé méně malířsky nadaní.²⁸³

Při tvorbě neoglyfů byl Batěk kromě jiného motivován čínštinou. „*Svazek společného písma, který drží pohromadě Čínu po celá tisíciletí, ač i tam jest přes sto různých jazyků, nabízí se v neoglyfech moderní Evropě.*“²⁸⁴ Zmínka o užití čínských znaků se nachází pouze v článku, který publikoval americký časopis, Batěk jej pak přeložil a otiskl ve *Správném životě*.²⁸⁵ Avšak z jiných zdrojů se o užití čínských znaků již nedozvídáme. Neoglyfy a čínské písmo spojuje fakt, že oba systémy jsou považovány za znakové písmo. Avšak vzhledovou podobnost stejně jako u hieroglyfů nespátřuji.²⁸⁶ Neoglyfy spíše připomínají podle mého mínění systém lineárního písma B, který byl užíván ve starověkém Řecku přibližně v 15. až 13. století před naším letopočtem.²⁸⁷

V českém prostředí byl Batěk srovnán s dalším českým tvůrcem umělých jazyků Janem Lukešem.²⁸⁸ Autor Vladimír Borecký oba tyto autory označuje svým vytvořeným pojmem mašibl (magoři, šilenci, blbi). „*Mašibl je tedy specificky česká zkratka pro oblast neexaktních věd, naivních vědeckých a technických koncepcí a výtvorů, tzv. ‚brikoláží‘, kam je možno zařadit i díla z oblasti slovesného a výtvarného umění nebo z architektury.*“²⁸⁹ Avšak důvodem vzniku prvního svazku s tímto neuctivým názvem bylo zachránění těchto děl před zkázou, či zničením.²⁹⁰ Podle Boreckého tyto dva Čechy spojuje právě tvorba neofází, konkrétně neografismů.²⁹¹ Lukeš na rozdíl od Batěka utvořil navíc další umělé jazyky. Ovšem oba tyto tvůrce odlišuje především cíl jejich projektu. Lukeš tvořil fiktivní jazyky „*pro osobní*

²⁸² BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. s. 15

²⁸³ Neoglyfy jsem porovnávala s dvěma díly pojednávajícími o hieroglyfech. (LOUKOTA, Václav. S Theodoreem o hieroglyfech. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2011, 336 s, a též LANDGRÁFOVÁ, Renata. *Jazyk egyptských písařů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2013, 153 s.)

²⁸⁴ BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfická učebnice In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 2, s. 8

²⁸⁵ BATĚK SOMMER, Alexandr. Americký časopis o neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 2, s. 6-7

²⁸⁶ Porovnání jsem prováděla s čínskými znaky nacházejícími se v díle *Čínské písmo*. (ZÁDRAPA, Lukáš a Michaela PEJČOCHOVÁ. *Čínské písmo*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009, 297 s.)

²⁸⁷ Pro porovnání odkazuji na dílo profesora Bartoňka. (BARTONĚK, Antonín. *Písmo a jazyk mykénské řečtiny (1400-1200 př. Kr.)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 422 s. Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta.)

²⁸⁸ O MUDr. Janu Lukešovi jsem již krátce zmínila v části pojednávající i fiktivních jazycích.

²⁸⁹ BORECKÝ, Vladimír. *Zrcadlo obzvláštního: z našich mašiblů*. Vyd. 1. Praha: Hynek, 1999, s. 19

²⁹⁰ Tamtéž, s. 19

²⁹¹ Zjednodušeně řečeno se jedná o tvorbu nových jazykových útvarů s vlastním slovníkem a gramatikou. Zdroj: STUHLÍK, Jaroslav. *Neofatické polyglotie psychotiků*. Vyd. 1. Editor Vladimír Borecký. Praha: Triton, 2006, s. 51-52

*kratochvíli a obveselování.*²⁹² Naopak Batěk chtěl svými neoglyfy převážně dosáhnout mezinárodního porozumění. Rozdíl taktéž spočívá v Lukešově paranoidní schizofrenii, žádný z dochovaných zdrojů ani nenaznačuje, že by Batěk trpěl psychickou nemocí. Oba tito autoři rovněž využívali jiný způsob rozšiřování svého díla. O Lukešovi se dozvídáme především z dopisů, které psal svému psychiatrovi Jaroslavu Stuchlíkovi, kdežto Batěk se o publikování a šíření neoglyfů staral sám. Avšak kromě samotného faktu tvoření umělých jazyků mají tito dva čeští autoři společný dopad svých projektů. Oba projekty byly téměř zapomenuty.²⁹³ Pro úplnost bych ještě chtěla dodat, že Lukeš znal Baťkovo neoglyfy. „*Na místo všech Baťkovských anaglyfů nebo chinoglyfů, jichž počet dosahuje 10.000 znaků, vystačili bychom pouze s 10 základními útvary, z nichž by se dal každý znak sestavit, takže i tu bylo by možno používat kapesního psacího strojku.*“²⁹⁴

²⁹² LUKEŠ, Jan a BORECKÝ, Vladimír. *O ghanduchár bd Ishivi kurvisahalíbí: Z knihovny iškovské kultury*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2000, s. 79

²⁹³ Srovnání jsem prováděla na základě díla *Zrcadlo obzvláštního* od Vladimíra Boreckého, také podle informací získaných ze zdrojů týkajících se obou autorů, které jsem ve své práci citovala již dříve.

²⁹⁴ STUHLÍK, Jaroslav. *Neofatické polyglotie psychotiků*. Vyd. 1. Editor Vladimír Borecký. Praha: Triton, 2006, s. 318

ZÁVĚR

V dnešní době, kdy se zvětšil objem dopravy a kdy existuje mnoho komunikačních technologií, prostřednictvím kterých je možné se spojit s celým světem, potřeba pomocného mezinárodního jazyka roste. V současném období se jím postupně stává angličtina, jejíž znalost je stále více považována za samozřejmost. Avšak v této diplomové práci jsem se zaměřila na druhou možnost, jak lze zabránit mezinárodnímu nedorozumění, a to na umělé jazyky.

Cílem předkládané diplomové práce je popis umělých jazyků na českém území. Z důvodu územních změn probíhajících v Evropě v první polovině 20. století bylo nutné na začátku práce vymezit české území. České území by mohlo být pojato jako celé Rakousko-Uhersko, nebo naopak chápáno jen jako území Protektorátu Čechy a Morava.

Poté jsem se zabývala samotným pojmem umělý jazyk. Pokusila jsem se objasnit terminologickou rozrůzněnost týkající se pojmu umělý jazyk. Termíny univerzální jazyk, umělý jazyk, filozofický jazyk, pomocný mezinárodní jazyk nelze v každém případě chápat jako synonyma. Pojmem univerzální jazyk či pomocný mezinárodní jazyk se v některých publikacích označují taktéž přirozené jazyky. Naopak i jiné jazyky než výše zmíněné lze označit jako umělé jazyky, např. programovací jazyky. Proto bylo žádoucí, abych vymezila vzájemné vztahy těchto pojmů. Uměle utvořený univerzální jazyk a taktéž uměle zkonstruovaný pomocný mezinárodní jazyk považuji za druhy umělých jazyků ovšem s dodatkem, že tyto pojmy bez přidaných přívlastků mohou zastupovat i přirozené jazyky.

V první kapitole jsem dále definovala umělý jazyk v souvislosti s přirozeným jazykem, v samostatné podkapitole jsem rovněž uvedla druhy umělých jazyků. Při charakterizování umělého jazyka jsem nemohla opomenout historický vývoj, jenž pojetí umělého jazyka upřesňuje.

Po teoretickém vymezení pojmů jsem se rozhodla zkoumat, které umělé jazyky byly v první polovině 20. století známé na českém území. Na začátku 20. století docházelo k velkému rozvoji dopravy a také komunikace, snaha zabránit mezinárodnímu nedorozumění se rozšiřovala, dokonce byla založena Delegation pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního, proto jsem se výhradně zaměřila na uměle vytvořené pomocné mezinárodní jazyky.

Navštívila jsem Archiv města Plzně, Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje, Národní knihovnu České republiky v Praze, Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích, Muzeum dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech a také jsem kontaktovala Památník národního písemnictví v Praze. Prostřednictvím těchto institucí jsem se seznámila s některými články z první poloviny 20. století, ve kterých se čeští autoři zmiňují o umělých jazycích, a to především v souvislosti s Delegací pro zavedení pomocného mezinárodního jazyka. Více informací, např. učebnice vydané v češtině, jsem našla u čtyř umělých jazyků, a to konkrétně u Modré řeči, esperanta, Ida a Occidentalu.

Při popisu jednotlivých pomocných mezinárodních jazyků jsem uvedla historické souvislosti vzniku, stručný přehled gramatiky a rovněž možnosti, jak se s nimi české obyvatelstvo v dané době mohlo seznámit. Připojila jsem taktéž ukázkou textu v daném jazyce, jelikož ji považuji za nedílnou součást popisu, nikoliv jen za doprovodnou ilustraci.

Při objevování možností, jak se lze „vypořádat“ s nadnárodním nedorozuměním, jsem se setkala s neoglyfy Alexandra Sommra Bat'ka. Komenský není tedy jediným českým autorem, který se pokoušel vlastním přičiněním zlepšit mezinárodní komunikaci. Batěk se celý svůj život mimo jiné věnoval mezinárodnímu porozumění, sám ovládal několik cizích jazyků a při cestování si stále víc uvědomoval, že je potřebné, aby se prosadil jeden pomocný mezinárodní jazyk. Podle jeho slov by nejlepší variantou bylo esperanto. V pozdějším věku připojil k esperantu vlastní obrázkové písmo (neoglyfy), které mělo sdělovat přímo myšlenky, a tím zabránit mezinárodnímu nedorozumění a zároveň zaručit mír. Avšak esperanto a neoglyfy si podle Bat'kových slov neměly konkurovat, naopak se měly vzájemně doplňovat. Celá třetí kapitola mé diplomové práce se zabývá právě neoglyfy, jejich vznikem, popisem a šířením.

Ačkoliv se neoglyfy po Bat'kově smrti více nerozšiřovaly, v jistém ohledu se jim v dnešní době podobají „smajlíci“, které používáme v běžné písemné konverzaci pro doplnění, nikoliv však jako jediné písmo. „Smajlíky“ užíváme především pro vyjádření pocitů, či emocí. Avšak Bat'kův záměr byl neoglyfy užívat jako plnohodnotný písemný komunikační prostředek, za který „smajlíky“ nelze označit.

V závěrečné části diplomové práce jsem se pokusila o porovnání neoglyfů a hieroglyfů a taktéž jsem se snažila najít společné rysy s čínskými znaky. Do porovnání jsem zařadila i dalšího českého autora Jana Lukeše, jenž utvořil šestnáct umělých jazyků. Spojení těchto

dvou tvůrců provedl současný český autor Vladimír Borecký, jež je oba nazývá svým termínem „Mašíbl“.

Téma umělé jazyky na českém území v první polovině 20. století není předkládanou diplomovou prací vyčerpáno. Průzkum jiných druhů umělých jazyků než pomocný mezinárodní jazyk na daném území a ve vymezeném časovém období by byl též hodnotný. Ovšem i studium pomocných mezinárodních jazyků na českém území v první polovině 20. století nelze považovat mou diplomovou prací za ukončené. Bylo by přínosné navštívit i další české instituce, např. muzea v severních Čechách, nebo na Moravě, či Slezsku, prostudovat veškeré literární časopisy, jež v daném období vycházely. Předkládaná diplomová práce má v tomto ohledu spíše regionální charakter.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- AUGUSTIN, Milan. Počátky esperanta v Karlových Varech. In: *Sborník k počtě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů*. Plzeň: Marie Wasková, 2011, s. 241-248. ISBN 978-80-254-9293-2
- BACHMANNOVÁ, Jarmila et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002, 604 s. ISBN 80-7106-484-X.
- BARANDOVSKÁ-FRANK, Věra K. *Úvod do interlingvistiky*. 1. vyd. v českém jazyce. Nitra: SAIS, 1995, 126 s. ISBN 80-967-4250-7
- BARTONĚK, Antonín. *Písmo a jazyk mykénské řečtiny (1400-1200 př. Kr.)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 422 p. Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta. ISBN 80-210-4427-6.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Americký časopis o neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 2, s. 6-7
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Co nám píše čtenáři. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XIII. (VIII.) 1935, číslo 2, s. 8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Druhá stovka neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 2, s. 4-5
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925, 450 s.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak se člověk vyjadřoval? (S příkladem písma neoglyfického v 6 řečech)*. Praha-Liboc: Dr. A.S: Batěk, 1931. 24 s.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Jazyk mezinárodní. In: *Snahy všelidské*, Příloha Ilustrovaných Přednášek, Plzeň, 4. dubna 1911.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Jest zisk z učení neoglyfům, když ještě nejsou rozšířeny? In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 3, s. 5-7
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Kdo to uhádne? In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 4
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Kterými zásadami jsem byl veden, buduje neoglyfy?. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 4, s. 6-7
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Leibnizova pasigrafie In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XII. (VII.) 1934, číslo 4, s. 7-8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Mluvnice*. Praha (Liboc 162): nákladem vlastním, 1935. 32 s. Neoglyfy mládeži.

- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfická učebnice In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 2, s. 7-8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 1, s. 5-7
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy a nová doba. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 2, s. 4
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy a výchova školní. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XII. (VII.) 1934, číslo 4, s. 6-7
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy Dětem, Prvouka*. Praha: A.S. Batěk, 1933. 32 s.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy nejsou těžké. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 1, s. 5
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 1-5
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Neoglyfy písmo světové: 1. učebnice*. Praha: Alexandr Sommer Batěk, 1931. 240 s.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy vedou k dorozumění. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 2, s. 3-4
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, základ eunoetiky. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 7-8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Naše cesta po SHS. In: *Zpravodaj z Kéžbybyl*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník III. 1925, číslo 3. s. 3-5
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 3, s. 7-8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Nové zprávy o neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XI. (VI.) 1933, číslo 3, s. 8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. O neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XII. (VII.) 1934, číslo 3, s. 8
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Obec neoglyfická. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník XIII. (VIII.) 1935, číslo 2, s. 2
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Obrazové písmo: Pasigrafie, Ideografie, Neoglyfy*. [Praha]: Batěk, 1936. 32 s. [příloha časopisu *Správný život*]
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Pomocná měna mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochoťín, 1908, roč. 1.

- BATĚK SOMMER, Alexandr. Posledních 70 neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 4, s. 5
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Společná řeč mezinárodní. In: *Zájmy všelidské*, Plzeň Lochotín, 1908, roč. 1.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Správný život. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk, 1928.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. *Zázrak písma: přednesl při otevření veřejné obecní knihovny v Čakovicích dne 28. října 1921*. Břevnov: nákl. vlast., 1922. 16 s. Volné sdružení Klasů; Setba 170.
- BATĚK SOMMER, Alexandr. Zprávy o neoglyfech. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 1, s. 6.
- BLANKE, Detlev. *Interlingvistika: cesty k odborné literatuře*. Vyd. 1. Překlad Miroslav Malovec. Dobřichovice: Kava-Pech, 2004, 69 s. ISBN 80-858-5369-8.
- BOLLACK, León. *Modrá řeč: Bolak: praktická mezinárodní řeč: učebnice*. Překlad Gustav Pergl, V Plzni: G. Pergl, 1902, 28 s.
- BORECKÝ, Vladimír. *Zrcadlo obzvláštního: z našich mašiblů*. Vyd. 1. Praha: Hynek, 1999, 343 s. ISBN 80-862-0238-0.
- BRETON, Roland. *Atlas jazyků světa: soužití v křehké rovnováze*. 1. vyd. Překlad: Tomáš Duběda. Praha: Albatros, 2007, 79 s. ISBN 978-800-0018-836.
- BRŠLICA, Stanislav a DVOŘÁK, Viktor. Příběh jedné fotografie: příspěvek k historii ESPERANTA v regionu Moravských Budějovic a Znojemska. In: *Sborník Státního okresního archivu Znojmo*. Znojmo: Státní okresní archiv, 2009, s. 129-132. ISBN 978-80-86931-52-4
- COUTURAT, L. *O jazyce mezinárodním*. Přel. z franc. jaz. J. F. Khun, V Praze: 1906, 35 s.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011, 380 s. ISBN 978-802-4619-460.
- ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, 517 s. ISBN 80-858-8596-4.
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998, 248 s. ISBN 80-858-3924-5.
- *České a československé dějiny*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1991, 119 s. ISBN 80-852-9829-5.
- *Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního*. Praha:1907 [otisk z časopisu Den. 1907, roč. 2, č. 17, 18, 20].

- DOUŠA, Jaroslav. Osvětová práce Alexandra Sommera-Bat'ka v Plzni před rokem 1913. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2005, s. 162-167. ISBN 80-85778-43-2.
- Dr. Sommer-Batěk zemřel. *Nová doba*. 1944, roč. 50, č. 84 (8. 4. 1944), s. 2. ISSN 1804-3852.
- ECO, Umberto. *Hledání dokonalého jazyka v evropské kultuře*. Překlad Zora Jandová. Praha: Lidové noviny, 2001, 355 s. Utváření Evropy, sv. 3. ISBN 80-710-6389-4
- ERHART, Adolf. *Základy jazykovědy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 198 s. Učebnice pro vysoké školy. ISBN 80-042-4612-5.
- *Esperanto: soupis dokumentů z fondu Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje / sestavila Stanislava Stehlíková*. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 2010. 13 s.
- FRANC, Martin. Reformbewegung po česku aneb Alexandr Sommer-Batěk. In: *Čas zdravého ducha ve zdravém těle: kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Společnost pro kulturní dějiny, 2009, s. 49-59. ISBN 978-80-87311-07-03.
- GEBHART, Jan a KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české. sv. XV.a, 1938-1945*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. 623 s. ISBN 80-7185-582-0.
- GLOS, Hynek. Nepočtete si [grafický designér Novák zasazuje uměle vytvořený znakový systém prvorepublikového obrázkového Alexandra Sommera Batěka do kontextu současného informačního světa]. In: *Euro*. 2009, č. 25, s. 13, ISSN 1212-3129.
- JANEČKA, Arne a BABINEC, Jan. *Esperanto: klíč a slovník*. Moravská Ostrava: Perout, 1924, 91 s.
- JANOVSKEÝ, Julius. *Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: učební text pro základní školy a pro střední školy, Od roku 1918 do roku 1992*. 1. vyd. Praha: S & M, 1994. 80 s. ISBN 80-901387-5-6
- KAJŠ, Jan Amos. *Occidental: moderní jazyk mezinárodní: Učebnice pro samouky i kursy*. III. vydání. Brno: Editoria Occidental, 1935. 64 s.
- KAMARYT, Stanislav. *Mezinárodní jazyk*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1922, 74 s.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000-2003, 3 v. ISBN 80727711913.
- KLIMEK, Antonín a ZELENKA, Jaromír, ed. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1918-1929*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2000. 821 s. ISBN 80-7185-328-3.
- KLUB ESPERANTISTŮ V ÚSTÍ N. ORL. *Jak byl rozluštěn problém mezinárodního jazyka pro obchod a styk s cizinou*. Ústí n. Orł., 1924, 44 s.

- KRUPA, Viktor a GENZOR, Jozef. *Jazyky světa*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1983, 507 s. Mala moderná encyklopédia.
- KÜHNEL, E. *Úplná methodická učebnice esperanta pro školy a samouky zpracovaná na základě Zamenhofova "Fundamento de esperanto" a schválená zkušební komisí Ústředního svazu Bohema unio esperantista: metoda Kühnelova*. 3. dopl. a rozšíř. vyd. Praha: E. Kühnel, 1912.
- LANDGRÁFOVÁ, Renata. *Jazyk egyptských písařů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2013, 153 s. ISBN 978-807-3084-974.
- LOUKOTA, Václav. *S Theodorem o hieroglyfech*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2011, 336 s. Litera, sv. 5. ISBN 978-807-2078-332.
- LUKEŠ, Jan a BORECKÝ, Vladimír. *Ů ghanduchár ňd Ishivi kurvisahalíbí: Z knihnice iškovské kultúry*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2000, 234 s. ISBN 80-863-7915-9.
- *Naučte se mezinárodní řeči!*. Praha: Chekoslovakian Ido-Federuro, [1924]. 8 s. Informační letáky mezinárodního jazyka "ido" (Linguo internaciona).
- NECHVÍLE, Pavel, HRON, Josef a RÝZNAROVÁ, Jarmila. *100 let esperanta v Pardubicích: 1909-2009*. Pardubice: Klub esperantistů Dr. Schulhofa, 2008. 15 s. ISBN 978-80-254-5537-1.
- NOETZLI, Albert a SCHMITT, Vilém. *IDO: (Zdokonalené esperanto): Pomocný jazyk mezinárodní: Úplná methodická učebnice pro školy a kursy*. Praha: F. Svoboda, 1922. 119 s.
- PARMA, Č. *O mezinárodnosti jazyků a o mezinárodním jazyku*. In: *Přítomnost*. 1928, roč. 5, č. 25, s. 394-395. ISSN 0862-7614.
- *Písmo pro potřebu všech národů: Bařkovy neoglyfy*. In: *Nová doba*. 1936, roč. 42, č. 55 (24. 2. 1936), s. 4, ISSN 1804-3852.
- OUŘEDNÍK, Patrik. *Svobodný prostor jazyka: výbor z článků a rozhovorů*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2013, 355 s. ISBN 978-807-2154-586.
- PÁNEK, Jaroslav. *Dějiny českých zemí*. Vyd. 1. Editor Oldřich Tůma. Praha: Karolinum, 2008, 487 s. ISBN 978-802-4615-448.
- POKORNÝ, Jan a HANULIAK, Juraj. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 346 s. ISBN 978-802-4728-438.
- SAUSSURE, Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*. Vyd. 3., upr., V nakl. Academia 2. Překlad František Čermák. Praha: Academia, 2007, 487 s. Europa, sv. 12. ISBN 978-802-0015-686.
- SLAVÍČEK, Petr. *Vzpomínka na da Vinciho české chemie*. *Chemické listy*. 2008, roč. 102, č. 7, s. 465-466. ISSN 0009-2770.

- STUHLÍK, Jaroslav. *Neofatické polyglotie psychotiků*. Vyd. 1. Editor Vladimír Borecký. Praha: Triton, 2006, 502 s. Psyche (Triton). ISBN 80-725-4693-7.
- ŠUPICHOVÁ, Julie. *Esperanto: Mluvnice a cvičebnice pro samouky a kursy*. Vydání páté, přepracované. V Praze: Šolc a Šimáček, 1947, s. 124. Přivázáno: Hovoříme esperantsky.
- TOMAN, Jindřich. *Příběh jednoho moderního projektu: Pražský lingvistický kroužek, 1926-1948*. 1. české vyd. Překlad Vladimír Petkevič. Praha: Karolinum, 2011, 348 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-802-4618-623.
- VESELÁ, Ivana. *K odkazu Alexandra Sommra-Batka*. Strojopis. Plzeň. 1979.
- VYMAZAL, František. *Mezinárodní řeč esperanto pro samouky*. 3. vyd. Telč: E. Šolc, 1917, 99 s.
- WRIXON, Fred B. *Geheimsprachen, Codes, Chiffren und Kryptosysteme: von den Hieroglyphen zum Digitalzeitalter*. 2., upr. vyd. Königswinter: Könnemann, 2006. ISBN 978-383-3125-621.
- ZÁDRAPA, Lukáš a Michaela PEJČOCHOVÁ. *Čínské písmo*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009, 297 s., [24] s. obr. příl. (některé barev.). Orient (Academia), sv. 5. ISBN 978-802-0017-550.

Internetové stránky:

- *Abridged grammar of the blue language, Bolak; national practical language; English version* [online]. 1900 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <https://archive.org/details/grammarioabridged00bollrich>
- Artificial language. In: *Oxford Learner's Dictionaries* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/artificial-language>
- Artificial language. In: *Thesaurus.com* [online]. 2013 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.thesaurus.com/browse/artificial+language>
- *Esperantic Studies FOUNDATION* [online]. 2008 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://esperantic.org/en/>
- *Gesellschaft für Interlinguistik e.V.* [online]. 2011 [cit. 2015-02-16]. Dostupné z: <http://www.interlinguistik-gil.de/wb/pages/startseite.php>
- Havlis.doc. In: *Ústav české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [online]. 2009 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/wucl/home/veda/projekty/havlis.doc/view>
- Kunstsprache. In: *Wortbedeutung.info* [online]. 2015 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.wortbedeutung.info/Kunstsprache/>

- Od strojového kódu k programovacím jazykům. In: *Fakulta informatiky Masarykovy univerzity* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/sl5.htm>
- OKRENT, Arika. Artificial Languages. In: *Oxford Bibliographies* [online]. 2013 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0164.xml>

RESUMÉ

When people of different language backgrounds interact, a possible way to avoid misunderstandings is to create an artificial language that would be defined primarily by its simplicity and regularity. The idea of the invention of an auxiliary international language was very current at the beginning of the 20th century, because there was a significant development in the area of transport and communication at the same time. At that time, a delegation was based with the aim to find a language that people would start using beside their vernacular. Artificial languages, however, are not constructed solely for the purpose of international communication.

The aim of this thesis is to describe artificial languages on Czech territory in the first half of the 20th century. At the beginning I explain the notion of Czech territory, because within a limited time period in Europe, large territorial shifts took place. In the first chapter I proceed to characterize artificial languages in the context of natural languages and I introduce different kinds of artificial languages. In order to provide a complete explanation of the term artificial language, I have also dedicated part of this chapter to the historical development of artificial languages.

The second chapter of this thesis deals with the artificial languages known on Czech territory in the first half of the 20th century. However, I focus only on international auxiliary languages. In their description I comment on the historical context of their origin and also ways in which the Czechs could, at that time, become familiar with these languages or even learn them. Also, I briefly explain the grammars of the individual auxiliary international languages, and a sample text in that language is also provided.

The entire third chapter deals with neoglyphs. Several key characteristics distinguish neoglyphs from previous auxiliary international languages, eg. The neoglyph's author Alexander Sommer Batěk comes from the Czech lands. On the other hand, what the languages have in common is the effort to prevent international misunderstandings. In this chapter I outline Batěk's life, which is closely related to the reasons for the emergence neoglyphs. I also pay some attention to the creation of neoglyphs and their subsequent propagation. Also I offer a description of neoglyphs and I compare them with other scripts, specifically with hieroglyphics and Chinese characters.

PŘÍLOHY

Obrázek č. 1: *Územní rozdělení před první světovou válkou*

Obrázek č. 2: *Československo v letech 1918-1938*

Obrázek č. 3: *Územní ztráty způsobené Mnichovskou dohodou. Dobový diagram*

Obrázek č. 4: *Protektorát Čechy a Morava (1939-1945)*

Obrázek č. 5: *Československá republika po roce 1945*

Obrázek č. 6: *Umělé a přirozené jazyky*

Obrázek č. 7: *Alexandr Sommer Batěk (1874 - 1944)*

Obrázek č. 8: *Ilustrované přednášky*

Obrázek č. 9: *Učení esperanta 1*

Obrázek č. 10: *Učení esperanta 2*

Obrázek č. 11: *Zájmy všelidské*

Obrázek č. 12: *Zpravodaj z Kézbybyl*

Obrázek č. 13: *Správný život*

Obrázek č. 14: *Prvních sto neoglyfů*

Obrázek č. 15: *Druhých sto neoglyfů*

Obrázek č. 16: *Třetích sto neoglyfů*

Obrázek č. 17: *Posledních sedmdesát neoglyfů*

Obrázek č. 18: *Rébus*

Obrázek č. 19: *Leták*

Obrázek č. 20: *Neoglyfy a hieroglyfy*

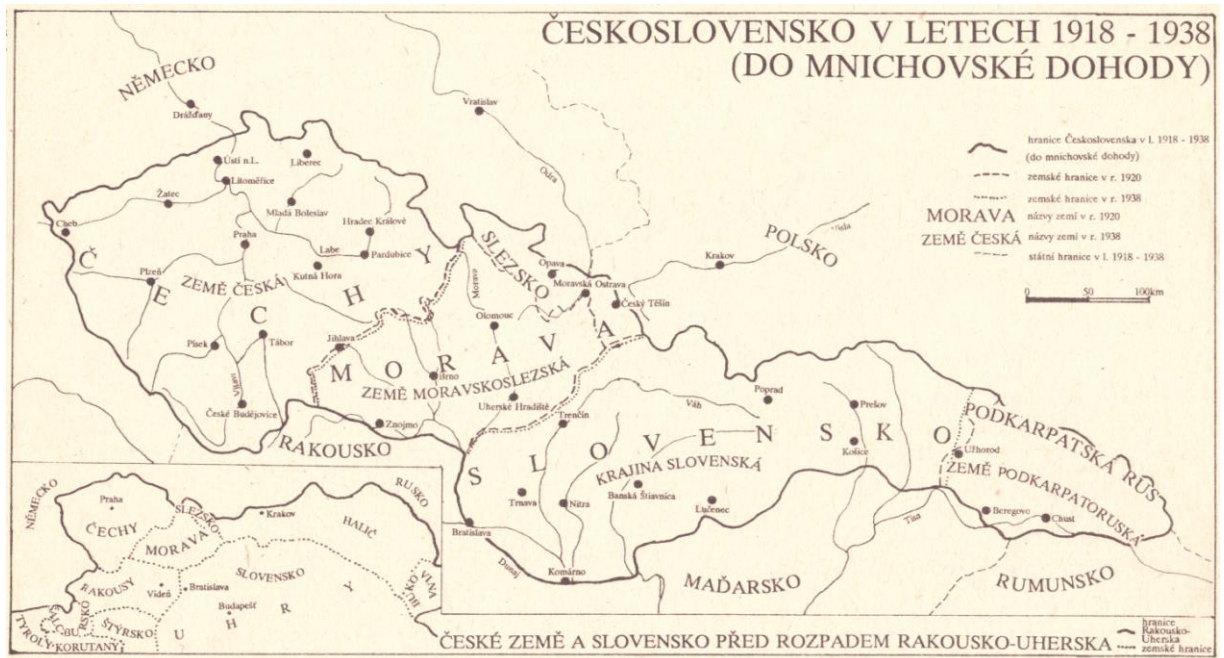
Písemná příloha č. 1: *Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního. Prohlášení.*

Obrázek č. 1
Územní rozdělení před první světovou válkou

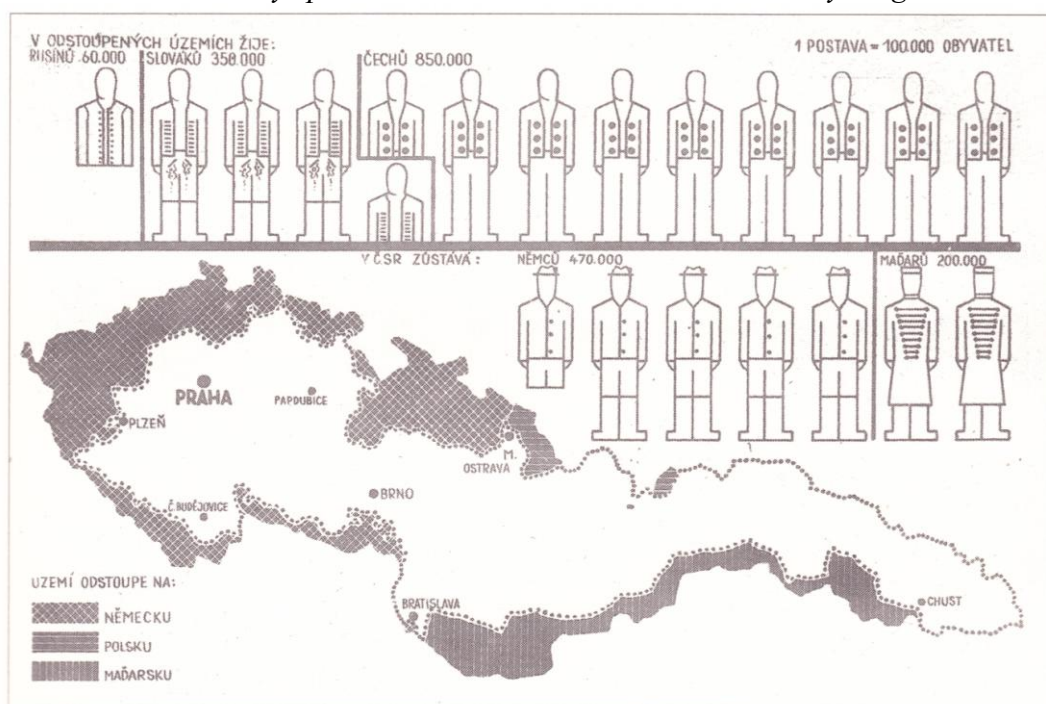
Zdroj: JANOVSKÝ, Julius. *Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: učební text pro základní školy a pro střední školy, Od roku 1918 do roku 1992*. 1. vyd. Praha: S & M, 1994. s. 3

Obrázek č. 2
Československo v letech 1918-1938

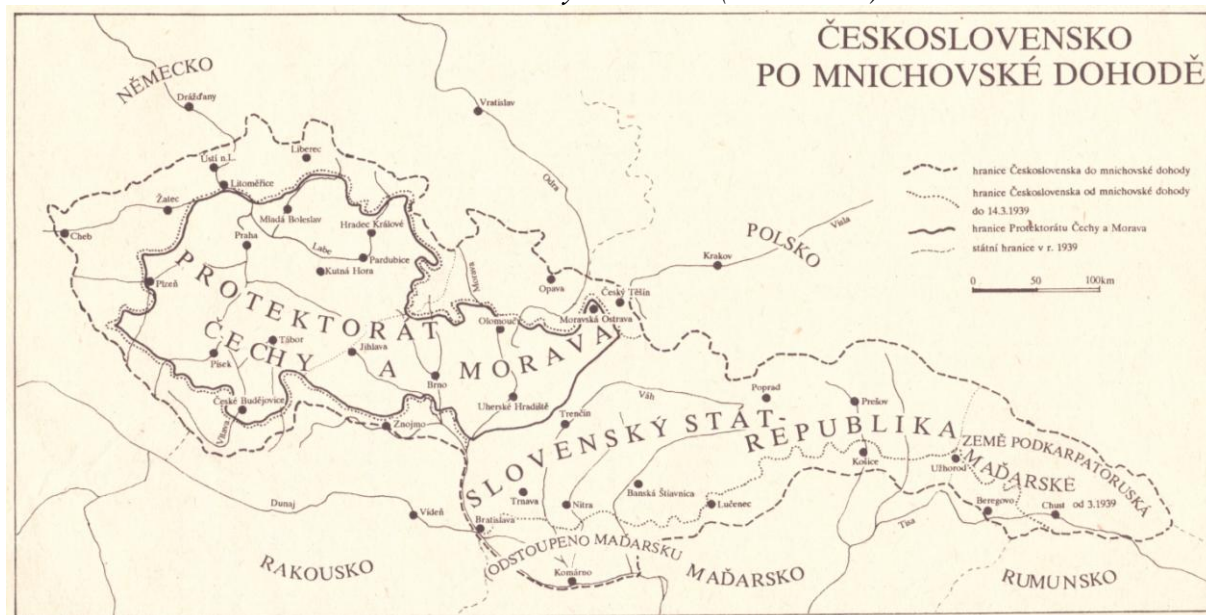
Zdroj: *České a československé dějiny*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1991, Příloha 4

Obrázek č. 3
 Územní ztráty způsobené Mnichovskou dohodou. Dobový diagram

Zdroj: GEBHART, Jan a KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české. sv. XV.a, 1938-1945.* Vyd. 1. Praha: Paseka, 2006. s. 21

Obrázek č. 4
 Protektorát Čechy a Morava (1939-1945)

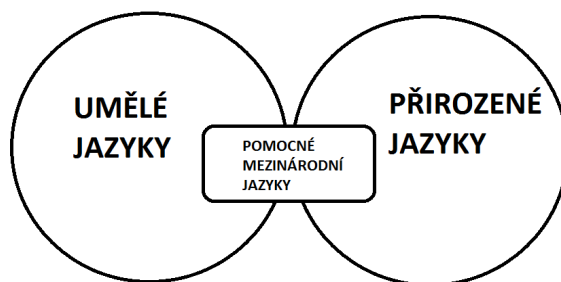
Zdroj: *České a československé dějiny.* 1. vyd. Praha: Fortuna, 1991, Příloha 5

Obrázek č. 5
Československá republika po roce 1945

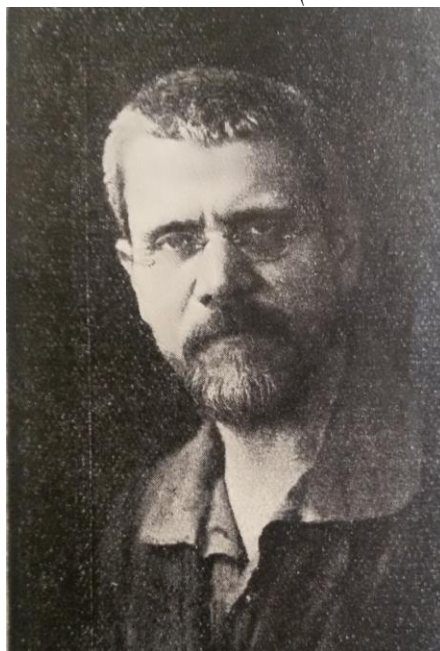

Zdroj: JANOVSKEJ, Julius. *Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: učební text pro základní školy a pro střední školy, Od roku 1918 do roku 1992*. 1. vyd. Praha: S & M, 1994. s. 54

Obrázek č. 6
Umělé a přirozené jazyky

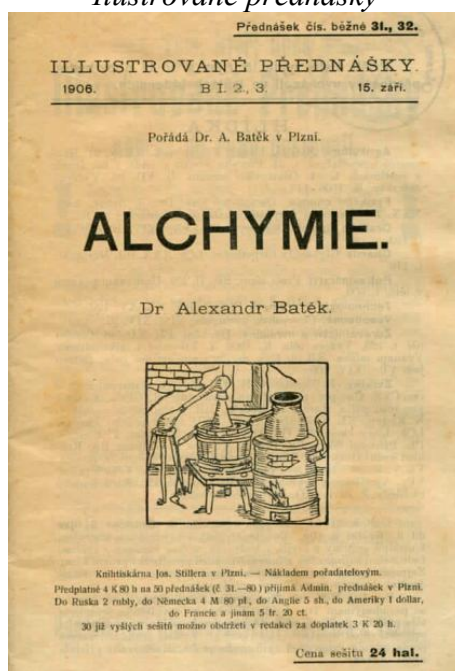

Obrázek č. 7
Alexandr Sommer Batěk (1874 - 1944)

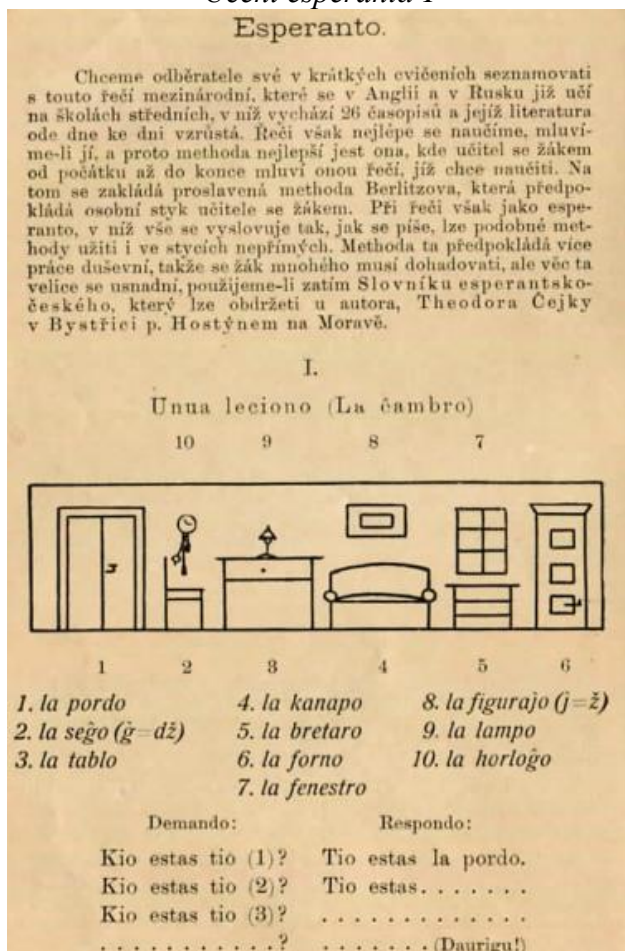
Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. *Jak jsem padesát let žil a pracoval: paměti za prvních 50 let mého života 1874-1924*, V Praze: B. Kočí, 1925 (Kutná Hora: K. Šolc).

Obrázek č. 8
Ilustrované přednášky

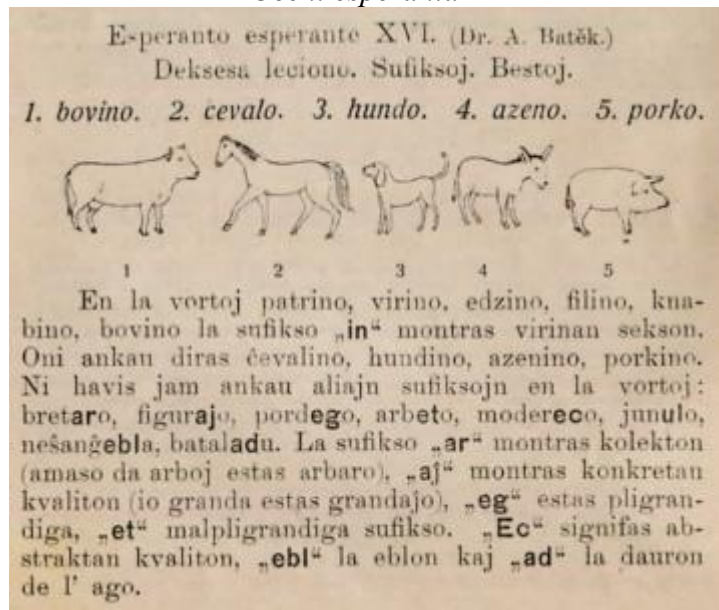
Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Alchymie. In: *Ilustrované přednášky*, 15. září 1906, Plzeň

Obrázek č. 9
Učení esperanta 1

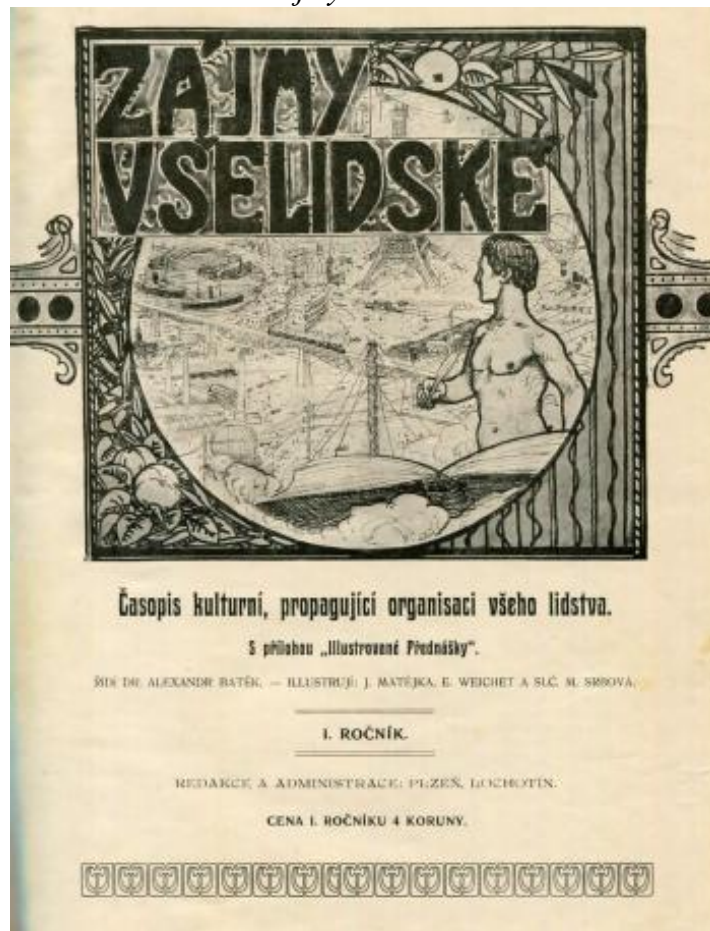
Zdroj: *Ilustrované přednášky. Alchymie.* V Plzni: A. Batěk, 15. září 1906. s. 25

Obrázek č. 10
Učení esperanta 2

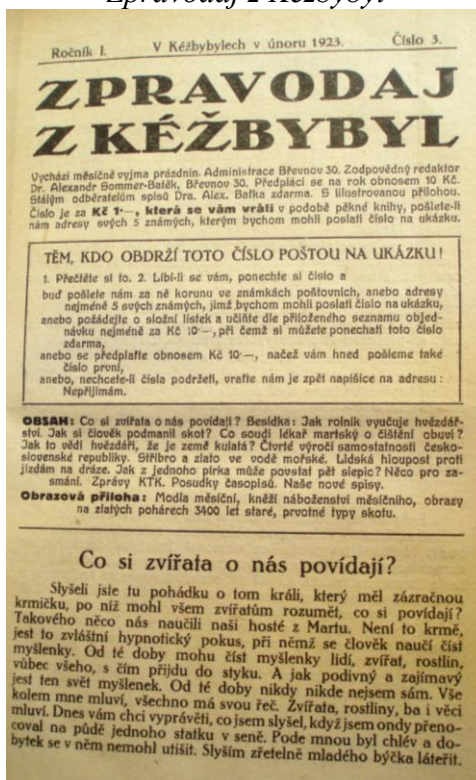
Zdroj: *Ilustrované přednášky. Země jest planeta.* V Plzni: A. Batěk, 1. června 1907. s. 49

Obrázek č. 11
Zájmy všelidské

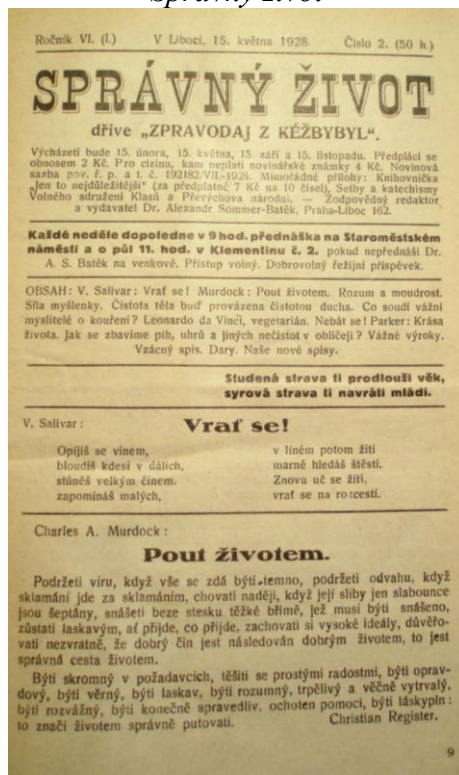
Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. *Zájmy všelidské.* 1. ročník. 1908. Plzeň

Obrázek č. 12
Zpravodaj z Kézbybyl

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Zpravodaj z Kézbybyl. Praha: Alexandr Sommer Batěk, Ročník I., 1923, číslo 3

Obrázek č. 13
Správný život

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Správný život. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VI. (I.) 1928, číslo 2

Obrázek č. 14
Prvních sto neoglyfů

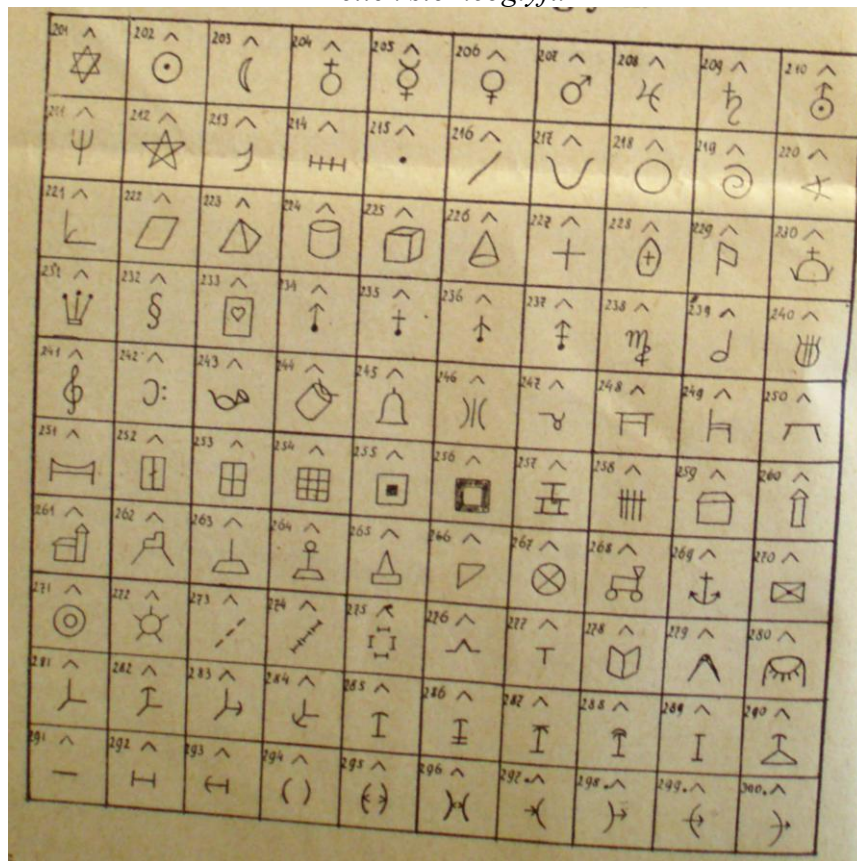
Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Prvních sto neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 1, s. 5

Obrázek č. 15
Druhých sto neoglyfů

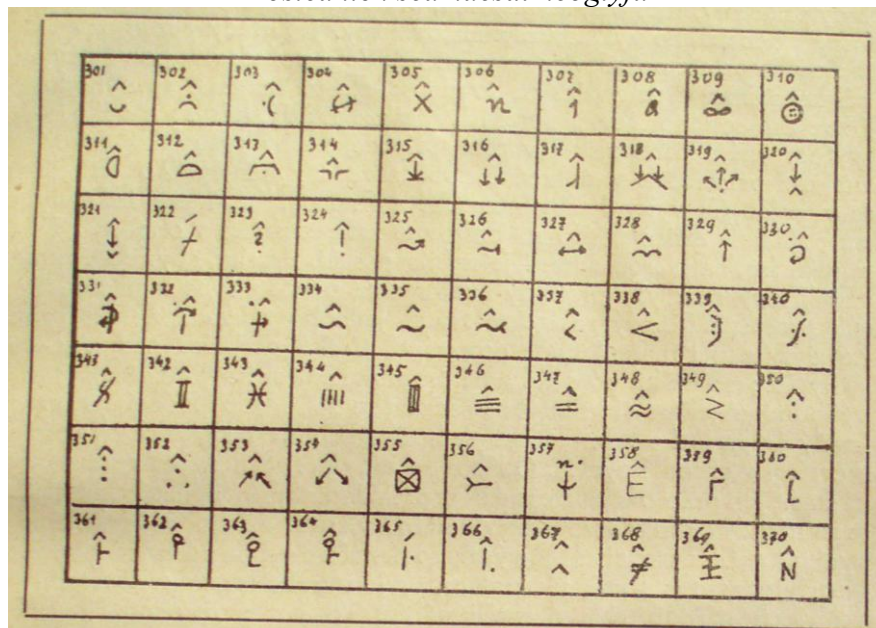
Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Druhá stovka neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 2, s. 4

Obrázek č. 16
Třetích sto neoglyfů

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Třetí stovka neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 3, s. 6

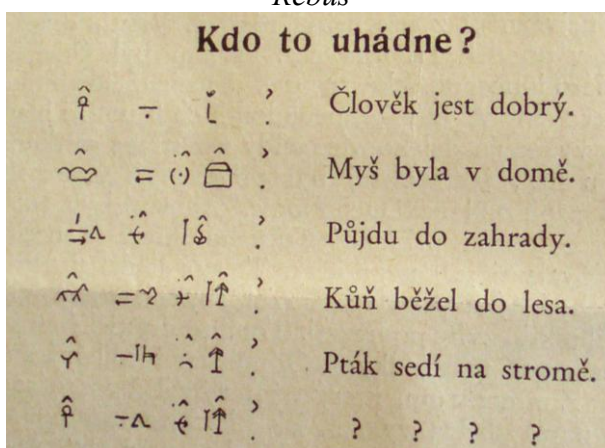
Obrázek č. 17
Posledních sedmdesát neoglyfů

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Posledních 70 neoglyfů. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník IX. (IV.) 1931, číslo 4, s. 5

Obrázek č. 18

Rébus

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Kdo to uhádne? In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 3, s. 4

Obrázek č. 19

Leták

PÍSMEM NEOGLYFICKÝM

lze vyjádřiti všechny mluvnické obraty každé řeči. Elementy těchto pravidel jsou shrnuty na druhé stránce tohoto lístku. – V Řádce I. jsou diakritická znaménka pro různé části řeči, jichž příklady jsou na řádce II., totiž: Slunce, vysoký, mnoho, já, býti, dlouze, v, a, pozor!. Řádka III. Člověk, muž, žena, dítě, člověka, člověku atd. Řádek IV. Velký, větší, největší, malý, menší, nejmenší, dobrý, lepší, nejlepší. V. Předpony, jimiž se tvoří smysl symbolický, zevšeobecnění, zezvláštňení atd. VI. Zase příklady. VII. Časování slovesa býti. VIII. Byl jsem, budu, byl bych, milovati, jsem milován, učesala se, řekl. IX. „Jest největší nespravedlností, očekávati odměnu spravedlnosti.“ – Písmo neoglyfické stane se jednou písmem světovým, neboť lidé potřebují jednoduchý prostředek k srozumění. Vychází zatím učebnice česká a připravuje se německá a francouzská, arch po s Ké. Objednejte si včas. Prvotisky budou velkou vzácností.

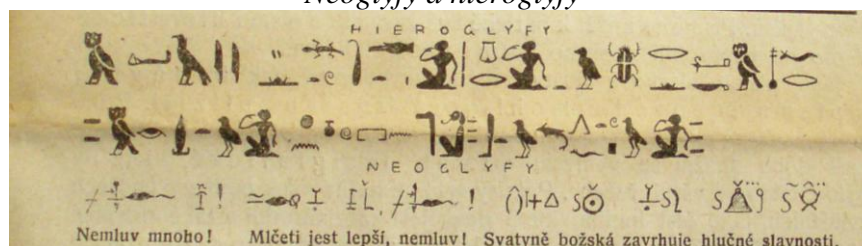
I	^	v	n	~	/	^	u	\
II	⊙	Ź	Ź	Ź	≈	Ź	⊙	!
III	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
IV	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
V	S	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
VI	S	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
VII	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
VIII	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
IX	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź
X	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź	Ź

UKÁZKA NEOGLYFICKÉHO PÍSMÁ, jehož učebnice (právě vychází) vydává vynálezce neoglyfů DR. ALEX. SOMMER-BATĚK, PRAHA-LIBOC 162.

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník X. (V.) 1932, číslo 1, s. 6-7

Obrázek č. 20

Neoglyfy a hieroglyfy

Zdroj: BATĚK SOMMER, Alexandr. Neoglyfy, nové písmo světové. In: *Správný život*. Praha: Alexandr Sommer Batěk. Ročník VIII. (III.) 1930, číslo 3, s. 1

Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního. Prohlášení.

Podepsaní, jimž rozličnými společnostmi a sjezdy uloženo bylo, aby studovali otázku pomocného jazyka mezinárodního, usnesli se na tomto:

1. Je žádoucí, aby zvolil a šířil se pomocný jazyk mezinárodní, který by ne snad nahrazoval národní řeč ve vnitřním životě jednotlivého národa, nýbrž sloužil v písemném i ústním styku mezi lidmi různého mateřského jazyka.

2. Aby s úspěchem úloze své dostál, musí mezinárodní pomocný jazyk vyhovovati těmto podmínkám:

a. Musí býti s to, aby sloužil denním potřebám společenského života, stykům obchodním, jakož i účelům vědeckým.

b. Musí býti tak snadný, aby se mu každý člověk s průměrným elementárním vzděláním lehce naučiti mohl; především lidstvo evropské civilizace.

c. Nesmí to býti jazyk živý.

3. Je třeba utvořiti Delegaci, která by představovala souhrn všech, kdož uznávají potřebu a možnost pomocného jazyka mezinárodního a mají vlastní zájem v jeho užívání. Tato Delegace zvolí si výbor ze členů, kteří se budou moci na nějaký čas osobně stýkati.

Následující články vymezují úkol tohoto výboru.

4. Který jazyk přijme se za pomocný, o tom rozhodne především Mezinárodní sdružení akademií, v případě nezdaru výbor, o němž jedná čl. 3.

5. Prvním úkolem výboru bude tedy, aby Mezinárodnímu sdružení akademií předložil úsudky a vyžádaná dobrozdání současných společností a sjezdů a vyprosil si, aby uskutečnilo návrh mezinárodního jazyka pomocného.

6. Na výboru jest, aby založil společnost propagační, která by šířila užívání zvoleného jazyka.

7. Podepsaní, kteří již rozličnými společnostmi a sjezdy za delegáty zvoleni byli, hodlají zakročiti u všech společností vědeckých, obchodních a turistických, aby se připojili k navrhovanému projektu.

8. *Právo stát se členem Delegace* mají zástupcové zákonitě ustavených společností, jež se připojily k tomuto prohlášení.

Pokladník:
Prof. Dr. **L. Conturat**,
Paříž V., 7. Rue Pierre Nicole

Jednatel:
Prof. Dr. **L. Leau**
Paříž VI, 6. Rue Vavin